

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa

z dnia 9 stycznia 1928 r.

wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Skarbu i Komunikacji w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych.

Na podstawie art. art. 6, 12, 14, 17, 28, 78, 84, 87, 97 i 112 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) zarządza się co następuje:

A. Stwierdzanie zaraźliwych chorób zwierzęcych.

§ 1. Powiatowy lekarz weterynaryjny, wydelegowany w myśl art. 23 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673), winien przeprowadzić dochodzenie, mające na celu ustalenie rodzaju choroby, wykrycie jej źródła, określenie czasu trwania choroby oraz stwierdzenie wszelkich okoliczności, wskazujących na możliwość przeniesienia jej na inne zwierzęta, do innych zagród lub do innych miejscowości. Na podstawie tych dochodzeń, o których należy sporządzić protokół, powiatowy lekarz weterynaryjny winien ustalić, czy i która z zaraźliwych chorób zwierzęcych została stwierdzona lub czy jest uzasadnione jej podejrzenie.

§ 2. W wypadkach, w których obowiązujące przepisy przewidują przyznanie odszkodowania lub

zapomogi, powiatowy lekarz weterynaryjny winien spowodować ustalenie wartości zwierzęcia (§§ 14 i 15).

§ 3. Stosownie do rodzaju i niebezpieczeństwa ustalonej zaraźliwej choroby powiatowy lekarz weterynaryjny winien natychmiast wydać tymczasowe niezbędne zarządzenia, mające na celu umiejscowienie choroby zgodnie z obowiązującymi przepisami, wydanymi dla poszczególnych chorób (§§ 32 do 396). O swych zarządzeniach powiatowy lekarz weterynaryjny zawiadamia posiadacza zwierząt oraz zawiadamia na piśmie miejscową władzę gminną, która niezwłocznie podaje te zarządzenia do wiadomości osób zainteresowanych — względnie także do wiadomości publicznej — i dopilnuje ich wykonania.

§ 4. Protokół dochodzenia i badania, a w razie dokonania sekcji również protokół sekcji (załącznik Nr. 1 i załącznik Nr. 7 — wzór Nr. 2) oraz treść wydanych zarządzeń powiatowy lekarz weterynaryjny winien przedstawić natychmiast staroście z wnioskiem co do dalszego postępowania w zależności od rodzaju choroby i rozmiarów niebezpieczeństwa, zgodnie z obowiązującymi przepisami i z uwzględnieniem potrzeb życia gospodarczego.

§ 5. Posiadaczowi zwierzęcia służy prawo powołania ze swej strony lekarza weterynaryjnego, który może być obecny przy czynnościach powiatowego lekarza weterynaryjnego, mających na celu stwierdzenie rodzaju choroby, o ile to nie spowoduje zwłoki w ustaleniu stanu rzeczy.

§ 6. W razie znacznej różnicy zdań co do istoty choroby pomiędzy powiatowym lekarzem weterynaryjnym a lekarzem weterynaryjnym, powołanym przez

posiadacza zwierzęcia (§ 5), starosta winien spowodować niezwłocznie (telegraficznie, telefonicznie) zbadanie stanu rzeczy przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego, co jednak nie wstrzymuje wykonania wydanych zarządzeń zapobiegawczych.

W takich wypadkach powiatowy lekarz weterynaryjny winien zarządzić, aby części zwierzęcia potrzebne do ustalenia choroby były przechowywane w zamknięciu aż do czasu przeprowadzenia badania przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego.

§ 7. Natychmiastowe zbadanie stanu rzeczy na miejscu przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego wojewoda winien również zarządzić, jeżeli ma poważne wątpliwości co do orzeczenia powiatowego lekarza weterynaryjnego lub jeżeli starosta z tych samych względów zwróci się z tem do wojewody.

§ 8. Zażalenie na ustalenie istoty choroby przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego posiadacz zwierzęcia może wnieść do Ministra Rolnictwa, który rozstrzyga po wysłuchaniu opinii wyznaczonego przez siebie lekarza weterynaryjnego. Wojewoda może z urzędu zwracać się do Ministra Rolnictwa o ostateczne stwierdzenie istoty choroby.

§ 9. Istotę choroby u zwierząt padłych lub zabitych powiatowy lekarz weterynaryjny ustala przez dokonanie sekcji w sposób podany w załączniku Nr. 1. W wypadkach, w których obowiązujące przepisy przewidują przyznanie odszkodowania lub zapomogi, powiatowy lekarz weterynaryjny winien również ustalić protokółarnie, czy nie zachodzą okoliczności i fakty, na podstawie których w myśl art. 77 i 78 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) odmowa odszkodowania lub zapomogi jest uzasadniona.

§ 10. Sekcję przeprowadza powiatowy lekarz weterynaryjny tego powiatu, na obszarze którego zwierzę padło lub zostało zabite. W wypadkach, w których przed dokonaniem sekcji zwierzę zostało przeprowadzone lub zwłoki zwierzęcia zostały przewiezione do rzeźni, rakarni lub zakładu utylizacyjnego innego powiatu, dokonanie sekcji należy do powiatowego lekarza weterynaryjnego, właściwego dla danej rzeźni, rakarui względnie zakładu utylizacyjnego. O przeprowadzeniu zwierzęcia, które ma być zabite z urzędu, lub o przewiezieniu zwłok zwierzęcych do rzeźni, rakarui lub zakładu utylizacyjnego innego powiatu starosta winien uprzednio (telefonicznie, telegraficznie) zawiadomić właściwego starostę, który zarządzi co należy i niezwłocznie prześle protokół sekcji staroście powiatu, w którym zwierzę padło lub w którym zarządzone zostało zabicie zwierzęcia.

§ 11. Urzędowe stwierdzenie wąglika, szelstnicy, zarazy dzierzynny i bydła rogatego, gruźlicy bydła rogatego w postaci otwartej, pomoru i zarazy świń uzależnione jest od przeprowadzenia badań rozpoznawczych. Przy przeprowadzaniu tych badań należy postępować według przepisów załącznika Nr. 3.

§ 12. Minister Rolnictwa może ostateczne stwierdzenie innych zaraźliwych chorób zwierzęcych uzależnić od uprzedniego przeprowadzenia badania rozpoznawczego, jak również od zbadania przez woje-

wódzkiego lub innego przez siebie wyznaczonego lekarza weterynaryjnego.

§ 13. Urzędowe stwierdzenie pryszczycy, wąglika, nosaczyny, wścieklizny i otwartej gruźlicy wymienia u krów starosta winien podać do wiadomości lekarzowi powiatowemu.

B. Odszkodowania i zapomogi.

§ 14. We wszystkich wypadkach, w których według przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) lub według rozporządzeń, wydanych przez Ministra Rolnictwa na podstawie art. 29 i 109 tegoż rozporządzenia, przewidziane jest odszkodowanie lub zapomoga, należy ustalić wartość zwierzęcia przez trzech ocenicieli, a mianowicie dwóch biegłych i powiatowego lekarza weterynaryjnego. Oszacowanie to winno nastąpić możliwie przed zabiciem zwierzęcia i możliwie w miejscu, w którym zwierzę padło lub znajdowało się w czasie wydania zarządzenia zabicia.

§ 15. Z każdego oszacowania powiatowy lekarz weterynaryjny winien spisać protokół oszacowania (załącznik Nr. 7 — wzór Nr. 1).

§ 16. Starosta może za zgodą posiadacza zarządzić oszacowanie zwierzęcia w miejscu, w którym ma być dokonane zabicie lub ubój zwierzęcia albo w którym zwłoki mają być zniszczone (§ 10).

Jeżeli oszacowanie ma się odbyć w innym powiecie, starosta winien uprzednio zawiadomić o tem właściwego starostę, który zarządzi oszacowanie zwierzęcia i prześle protokół oszacowania wraz z protokołem sekcji (§ 10) staroście powiatu, w którym zwierzę padło lub w którym zostało zarządzone zabicie zwierzęcia.

§ 17. Oszacowanie części padłego lub zabitego zwierzęcia, nadających się według uznania powiatowego lekarza weterynaryjnego do użytku i pozosta-wionych posiadaczowi, należy przeprowadzić możliwie równocześnie z oszacowaniem zwierzęcia.

Jeżeli przed zabiciem zwierzęcia brak jeszcze dostatecznych podstaw do oszacowania części nadających się do użytku, oszacowanie tych części winno nastąpić po zabiciu lub uboju zwierzęcia w miejscu, w którym dokonana zostanie sekcja (§ 10).

O ile w takich wypadkach oszacowanie tych części odbyć się ma w innym powiecie, starosta winien protokół oszacowania zwierzęcia (§ 15) przesłać uprzednio właściwemu staroście celem zarządzenia oszacowania części nadających się do użytku i uzupełnienia przesłanego mu protokołu. Uzupełniony protokół wraz z protokołem sekcji należy niezwłocznie odesłać staroście tego powiatu, w którym zwierzę padło lub w którym zostało zarządzone zabicie zwierzęcia.

§ 18. W wypadkach, w których posiadaczowi nie pozostawia się części nadających się do użytku i wypłaca się należne odszkodowanie lub zapomogę w całości, oszacowanie tych części jest zbędne.

§ 19. Biegłych dla każdego powiatu wybiera wydział powiatowy na przeciąg lat trzech w takiej

ilości, aby na każdą miejscowość przypadało przynajmniej dwóch biegłych.

§ 20. Osoby niepełnoletnie, niezdolne do działań prawnych oraz osoby, które z mocy wyroku sądowego zostały pozbawione praw, nie mogą być wybrane jako biegli.

§ 21. Biegli składają przysięgę przed starostą jednorazowo na cały czas ich działalności. W razie ponownego wyboru na biegłego odnowienie przysięgi nie jest wymagane. Jeżeli biegły, wybrany przez wydział powiatowy, lecz jeszcze niezaprzyśiężony, brał udział w oszacowaniu, należy go zaprzysiężać w najkrótszym czasie przed wypłaceniem odszkodowania lub zapomogi za oszacowane przezeń zwierzę.

§ 22. Lekarz weterynaryjny, który nie złożył przysięgi urzędnika państwowego, a z polecenia władzy wykonuje czynności powiatowego lekarza weterynaryjnego i bierze udział w oszacowaniu zwierzęcia, winna być zaprzysiężony dla czynności szacowania, o ile nie został zaprzysiężony na cały okres czasu, na który poruczone mu zostały urzędowe czynności powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 23. Jeżeli odszkodowanie lub zapomoga według okoliczności, ustalonych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, nie przewyższy w danym wypadku ogółem stu złotych, oszacowanie może być przeprowadzone przez samego powiatowego lekarza weterynaryjnego bez udziału biegłych pod warunkiem, że posiadacz zwierzęcia zgodzi się na takie postępowanie przed oświadczeniem się powiatowego lekarza weterynaryjnego co do wartości zwierzęcia. Wyrażenie zgody posiadacza na oszacowanie bez udziału biegłych winno być zaznaczone w protokóle.

§ 24. Do wykonania czynności oszacowania nie można powołać:

1) oceniciela, który jest stroną lub jej przedstawicielem prawnym, albo jeśli prawa oceniciela i strony są wspólne, względnie pochodne jedno od drugiego,

2) oceniciela, który jest w prostej linii spokrewniony albo spowinowacony lub jeśli pozostaje w stosunku przysposobienia (adopcji) z uprawnionym do otrzymania odszkodowania — względnie zapomogi — albo jeżeli w linii bocznej jest on spokrewniony do trzeciego stopnia lub spowinowacony do drugiego stopnia włącznie, nawet jeśli małżeństwo, na którym się opiera powinowactwo, zostało unieważnione lub rozwiązane,

3) oceniciela zatrudnionego w przedsiębiorstwie uprawnionego do otrzymania odszkodowania — względnie zapomogi,

4) oceniciela, co do którego zachodzi obawa, że w danym wypadku z innych powodów nie będzie bezstronny lub może ulec ubocznym wpływom.

Jeżeli jedna z powyższych przeszkód zajdzie w stosunku do powiatowego lekarza weterynaryjnego, jako jednego z trzech ocenicieli, starosta niezwłocznie (telefonicznie, telegraficznie) przedstawi sprawę wojewodzie, który nakaże wydelegowanie do czynności szacowania powiatowego lekarza weterynaryjnego innego powiatu. Jeżeli przeszkoda ta zajdzie w stosunku do biegłego, jako jednego z trzech ocenicieli,

należy powołać innego biegłego z pośród wybranych przez wydział powiatowy i zaprzysiężonych przez starostę.

§ 25. Jeżeli jeden z przepisów §§ 14—24 rozporządzenia niniejszego zostanie naruszony, wojewoda na skutek skargi uprawnionego do odszkodowania, na skutek wniosku starosty lub z urzędu na skutek otrzymania wiadomości o tem inną drogą unieważni oszacowanie w całości lub w części i nakaże ponowne — zgodne z przepisami §§ 14—24 — dokonanie czynności szacowania.

§ 26. Po dokonaniu oszacowania i ustaleniu istoty choroby przez sekcję starosta winien protokół dochodzenia, oszacowania i sekcji oraz wszystkie akta, dotyczące sprawy, przesłać niezwłocznie wojewodzie z poświadczeniem, że stwierdzony został wypadek choroby, z powodu której według przepisów obowiązujących wypłaca się odszkodowanie lub zapomoga, i że nie zachodzą okoliczności, z powodu których w myśl artykułów 76—78 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) odszkodowanie lub zapomoga nie należą się.

§ 27. Wojewoda po otrzymaniu akt ustala wysokość odszkodowania lub zapomogi, jak również orzeka, czy w myśl przepisów obowiązujących odszkodowanie lub zapomoga należy się lub nie. W razie przyznania odszkodowania lub zapomogi wojewoda winien przytoczyć w swem orzeczeniu wartość zwierzęcia, ustaloną w drodze oszacowania, oraz powołać przepisy, na zasadzie których odszkodowanie lub zapomoga w danej wysokości została ustalona.

Orzeczenie, odmawiające odszkodowania lub zapomogi, winno zawierać wyczerpujące uzasadnienie odmowy.

W końcu orzeczenia wojewoda winien zaznaczyć, że orzeczenie jest ostateczne i że odwołanie od tego orzeczenia do wyższej instancji administracyjnej nie służy, natomiast w terminie ustawowym można je skarżyć do Najwyższego Trybunału Administracyjnego lub wystąpić z powództwem do właściwego sądu w terminie jednego miesiąca od daty doręczenia orzeczenia.

§ 28. Orzeczenie co do przyznania lub odmowy odszkodowania względnie zapomogi winno być doręczone posiadaczowi zwierzęcia lub jego przedstawicielowi za pisemnem pokwitowaniem z zaznaczeniem daty doręczenia oraz wskazaniem, przez kogo i komu orzeczenie zostało doręczone.

§ 29. Równocześnie z wydaniem orzeczenia przyznającego odszkodowanie lub zapomogę wojewoda zarządzi wypłatę przyznanej sumy.

§ 30. Terminy, przewidziane w art. 78 ust. 1 lit. c rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673), przed upływem których nie należą się odszkodowania lub zapomogi za zwierzęta sprowadzone z zagranicy, ustanawia się:

- a) dla gruźlicy na 270 dni,
- b) dla zarazy płucnej na 180 dni,
- c) dla nosacizny i wścieklizny na 90 dni,

- d) dla księgosuszu na 21 dni,
- e) dla wąglicka, szelestnicy, zarazy dziczyzny i bydła rogatego, pomoru i zarazy świń oraz przyszczyca na 14 dni,
- f) dla pomoru kur i cholery drobiu na 8 dni.

§ 31. Wysokość wynagrodzenia biegłych wynosi:

1) w miejscu zamieszkania biegłego lub w odległości nie większej niż 2 km. od tego miejsca — zł. 2 gr. 50 za każdą zużytą i rozpoczętą godzinę wykonywania obowiązków biegłego. Czas zużyty na przybycie do miejsca wykonania tych obowiązków i zpowrotem do domu wlicza się do godzin czynności. Całość wynagrodzenia biegłego nie może jednak przekraczać wysokości diet dziennych funkcjonariuszów państwowych VII stopnia służbowego:

2) za czynności w miejscowości, odległej ponad 2 km. od miejsca zamieszkania biegłego, prócz wynagrodzenia wymienionego w p. 1:

- a) przy podróży koleją — zwrot kosztów biletu II-ej klasy w obie strony,
- b) przy podróży kołowej za każdy przebyty i rozpoczęty kilometr — 50 gr.

W razie dostarczenia biegłemu bezpłatnej podwozy nie służy mu zwrot kosztów podróży.

Wydatek na podróż kołową zwraca się tylko wówczas, gdy niema możliwości przejazdu kolejami, kolejkami, wszelkiego rodzaju omnibusami, autobusami, statkami i t. p.

Czas rozpoczęcia czynności oblicza się od godziny, wyznaczonej biegłemu przez władzę, do ukończenia czynności, a jeżeli zgłoszenie się biegłego nastąpiło po wyznaczonej godzinie — od chwili zgłoszenia się biegłego.

C. Postępowanie przy tłumieniu poszczególnych zaraźliwych chorób zwierzęcych.

a) KSIĘGOSUSZ.

A. Księgosusz w państwie ościennem.

§ 32. Dowiedziawszy się w jakikolwiek sposób o szczeniu się księgosuszu w państwie ościennem i wobec grożącego niebezpieczeństwa przyniesienia księgosuszu do kraju, wojewoda winien niezwłocznie donieść o tem Ministrowi Rolnictwa i ustanowić wzdłuż granicy okrąg zagrożony księgosuszem niezależnie od obszarów nadgranicznych, które mogą być ustanowione przez Ministra Rolnictwa na podstawie art. 12 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673).

§ 33. Do zagrożonego księgosuszem okręgu winny być włączone wszystkie miejscowości na obszarze przylegającym do granicy o szerokości do 15 km.

Przy określaniu zagrożonego okręgu należy uwzględnić miejscowe warunki, ruch graniczny, granice naturalne (rzeki, jeziora, wzgórze, lasy, błota i t. p.), a przede wszystkim też odległość od granicy i nasilenie zarazy w państwie ościennem.

Ścisłe określenie okręgu zagrożonego księgosuszem i wydane dla niego zarządzenia wojewoda winien podać do wiadomości publicznej.

§ 34. W okręgu zagrożonym księgosuszem wojewoda winien:

- a) zarządzić prowadzenie rejestracji wszystkiego bydła rogatego, o ile taka rejestracja nie jest już prowadzona na podstawie przepisów, wydanych przez Ministra Rolnictwa dla obszarów nadgranicznych,
- b) zarządzić badanie bydła rogatego i owiec przed ubojem i po uboju i w tym celu zobowiązać posiadaczy do zgłaszania zamierzonego uboju zwierząt do właściwego lekarza weterynaryjnego, najbliższego posterunku policji lub bezpośrednio do starosty,
- c) zobowiązać posiadaczy do niezwłocznego zgłoszenia do najbliższego posterunku policji lub bezpośrednio do starosty każdego wypadku zachorowania lub padnięcia bydła rogatego z wyjątkiem wypadków, spowodowanych obrażeniami zewnętrznymi, jak również — przechowania w całości zwłok padłego bydła rogatego w miejscu odosobnionem oraz zabezpieczenia ich od psów, wilków, much i t. p. aż do czasu przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego,
- d) zarządzić badanie wszystkiego bydła rogatego w miejscowościach, w których uzna to za pożądane.

§ 35. W razie szczeniu się księgosuszu w kierunku granicy lub wzdłuż granicy, wojewoda winien zarządzić zamknięcie ruchu granicznego dla wszystkich rodzajów zwierząt gospodarskich i zawiadomić o tem telegraficznie Ministra Rolnictwa, który — według uznania — spowoduje wprowadzenie w życie przepisów, przewidzianych w art. 13 i 14 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673).

B. Księgosusz w kraju.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 36. Posiadacz, zauważywszy u bydła rogatego objawy wzbudzające podejrzenie o księgosusz, równocześnie ze zgłoszeniem do najbliższego posterunku policji lub bezpośrednio do starosty winien:

- a) odosobnić w zagrodzie wszystkie zwierzęta wrażliwe na księgosusz (bydło rogate, owce, kozy, świnię) i uniemożliwić wstęp do takiej zagrody osobom postronnym z wyjątkiem lekarzy weterynaryjnych, organów władz, duchownych, lekarzy i akuszerów w celu umożliwienia im wypełniania obowiązków służbowych lub zawodowych,
- b) dopilnować, aby nie wprowadzano do zagrody obcych zwierząt wrażliwych na księgosusz,
- c) dopilnować, aby nie wyprowadzano z zagrody zwierząt wrażliwych na księgosusz, nie wypędzano ich na pastwisko lub do wspólnych miejsc pojenia, pławienia i t. p., nie poddawano ich ubojowi lub nie usuwano w jakikolwiek inny sposób, jak również aby nie wywożono (wynoszono) z zagrody wytworów i surowców zwierzęcych oraz narzędzi, sprzętów i przedmiotów, z którymi zwierzęta wrażliwe

liwe na księgosusz miały bezpośrednią lub pośrednią styczność, wreszcie nawozu, paszy, ściółki, słomy, tudzież nabiątu,

- d) zachować w całości w miejscu odosobnionem zwłoki zwierząt padłych lub zabitych aż do przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego i zabezpieczyć je od dostępu osób postronnych oraz od psów, wilków, much i t. p.

§ 37. Starosta, otrzymawszy zgłoszenie lub dowiedziawszy się w jakikolwiek inny sposób o podejrzeniu o księgosusz, winien przeprowadzić natychmiast zbadanie stanu rzeczy na miejscu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego celem ustalenia:

- a) od jakiego czasu zauważono pierwsze objawy choroby,
- b) czy, kiedy i skąd chore i podejrzane o księgosusz zwierzęta zostały w ostatnich trzech tygodniach wprowadzone do zagrody lub stada,
- c) czy zwierzęta podejrzane stykały się bezpośrednio lub pośrednio w ciągu ostatnich trzech tygodni przed wystąpieniem pierwszych objawów choroby oraz po wystąpieniu takich objawów z obcymi zwierzętami wrażliwymi na księgosusz i z którymi,
- d) czy i dokąd w ciągu ostatnich trzech tygodni przed wystąpieniem tych objawów zwierzęta wrażliwe na księgosusz zostały wyprowadzone (wywiezione),
- e) czy i które osoby postronne, po zauważeniu pierwszych podejrzanych objawów u zwierząt, przebywały w pomieszczeniach, w których znajdowało się podejrzane bydło rogate.

§ 38. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać wszystkie zwierzęta, które według wyniku dochodzeń należy uważać za podejrzane. Jeżeli takie zwierzęta znajdują się w innych powiatach, starosta winien zawiadomić natychmiast telefonicznie lub telegraficznie właściwych starostów celem wydania odpowiednich zarządzeń.

§ 39. Jeżeli w miejscowości wolnej dotąd od księgosuszu powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi u zwierzęcia chorego, padłego lub zabitego objawy lub zmiany, wzbudzające uzasadnione podejrzenie o księgosusz, starosta winien zwrócić się natychmiast telegraficznie lub telefonicznie do wojewody o delegowanie wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego, który niezwłocznie zbada dokładnie stan rzeczy na miejscu. Jeżeli stwierdzenie rodzaju choroby możliwe jest tylko przez dokonanie sekcji, a niema zwierzęcia zabitego lub padłego, wojewódzki lekarz weterynaryjny winien spowodować natychmiastowe zarządzenie zabicia zwierzęcia podejrzanego.

W razie ustalenia przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego, że podejrzenie o księgosusz jest uzasadnione, wojewoda winien niezwłocznie zwrócić się telefonicznie lub telegraficznie do Ministra Rolnictwa, który wydeleguje wyznaczonego przez siebie lekarza weterynaryjnego w celu ostatecznego rozpoznania rodzaju choroby.

Orzeczenie lekarza weterynaryjnego, wyznaczonego przez Ministra Rolnictwa, jest ostateczne i rozstrzygające.

Wojewoda może nie delegować wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego, jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi księgosusz w zapowietrzonych już miejscowości. Minister Rolnictwa może nie delegować wyznaczonego przez siebie lekarza weterynaryjnego, jeżeli wojewódzki lekarz weterynaryjny stwierdzi nowy wypadek księgosuszu w miejscowości dotąd wolnej od tej choroby w województwie już zapowietrzonym.

Postanowienia poprzedniego ustępu nie mają zastosowania w razie wątpliwości co do rodzaju choroby lub w razie wniesienia zażalenia przez posiadacza zwierząt, u których stwierdzono chorobę.

§ 40. Po stwierdzeniu podejrzenia o księgosusz powiatowy lekarz weterynaryjny winien natychmiast zarządzić:

- 1) zamknięcie w oborze lub innym pomieszczeniu wszystkiego bydła rогatego zagrody podejrzaney,
- 2) zamknięcie w zagrodzie podejrzaney wszystkich zwierząt gospodarskich, nie wyłączając drobiu,
- 3) zamknięcie wszystkich zwierząt wrażliwych na księgosusz w zagrodach sąsiednich, a nawet — zależnie od niebezpieczeństwa — w całej miejscowości lub w jej części.

O wydanych tymczasowych zarządzeniach powiatowy lekarz weterynaryjny zawiadamia posiadaczy zwierząt oraz na piśmie miejscową władzę gminną, która niezwłocznie poda te zarządzenia do wiadomości osób zainteresowanych — względnie także do wiadomości publicznej — i dopilnuje ich wykonania.

§ 41. Do czasu ostatecznego stwierdzenia rodzaju choroby (§ 39) starosta winien zastosować i utrzymać w mocy wszystkie środki ostrożności, przewidziane na wypadek stwierdzenia księgosuszu z wyjątkiem środków, przewidzianych w §§ 43 i 44.

§ 42. Starosta winien zarządzić zbadanie całego pogłowia bydła rогatego w miejscowości zapowietrzonych oraz w sąsiednich i dalszych miejscowościach, jeżeli z wyników dochodzeń można wnosić, że nie wszystkie jeszcze ogniska zarazy zostały ujawnione.

II. Środki ochronne.

1. Zagroda zapowietrzona.

§ 43. O każdym pierwszym wypadku urzędowego stwierdzenia księgosuszu w miejscowości starosta winien niezwłocznie telegraficznie zawiadomić Ministra Rolnictwa i wojewodę, jak również podać do wiadomości publicznej w sposób przyjęty w powiecie oraz zawiadomić o tem starostów sąsiednich powiatów, którzy również podadzą to do wiadomości publicznej.

Każdy pierwszy wypadek księgosuszu w województwie dotychczas wolnym od księgosuszu wojewoda ogłosi publicznie i zawiadomi o tem telegraficznie Ministra Rolnictwa oraz wszystkich innych wojewodów, którzy ze swej strony podadzą to również do wiadomości publicznej.

§ 44. Starosta zarządzi natychmiastowe zabicie zwierząt chorych i podejrzanych o księgosusz.

Wojewoda zarządzi natychmiastowe zabicie całego pogłowia bydła rогatego podejrzanego o zaraze-

nie się, o ile nie zostanie zastosowane szczepienie, zarządzone przez Ministra Rolnictwa (§ 83).

Wojewoda może upoważnić starostę do zarządzenia zabicia bydła rogatego podejrzanego o zarażenie się, jeżeli ogólna ilość takiego bydła, przeznaczona do zabicia w związku z tym wypadkiem zarazy, nie przekracza 10 sztuk.

Zabijanie zwierząt należy wykonywać w sposób możliwie bezkrwawy.

§ 45. Zwierzęta zabite i padłe, dotknięte księgosuszem, jak również podejrzone, winny być zniszczone w całości wraz ze skórą, sierścią, włosami, racicami, rogami według przepisów załącznika Nr. 6.

Zakopanie zwłok zwierząt winno być dokonane na osobnych miejscach, wskazanych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. Zakopywanie na wspólnych grzebowiskach gminnych jest wzbronione.

Skórę należy poprzecinać i po wrzuceniu zwłok do dołu polać naftą, roztworem wapna lub posypać sproszkowanym wapnem.

Powierzchnię zasypanego dołu należy mocno ubić i nakryć kamieniami.

Aż do zupełnego ukończenia zakopania grzebowiska winno być strzeżone przez stałą wartę.

Przy wejściach na grzebowisko winny być umieszczone tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Księgosusz”.

Starosta może zezwolić na przewóz zwłok zwierząt, dotkniętych księgosuszem i podejrzanym, wprost do zakładów przeróbki zwłok zwierzęcych, znajdujących się w okręgu zapowietrzonym (§ 60), do natychmiastowej przeróbki, jeżeli — według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego — nie jest to połączone z niebezpieczeństwem przeniesienia zarazy i pod warunkiem, że zwłoki będą przewiezione na szczelnych wozach, uniemożliwiających wyciekanie wydzielin i wydalin.

§ 46. Do przewożenia, zabijania i zakopywania, jak również do uboju zwierząt podejrzanym o zarażenie się wolno posługiwać się tylko osobami z zagrody zapowietrzonej — względnie okręgu zapowietrzonego (§ 60), — które zwierząt wrażliwych na księgosusz nie posiadają i z takimi zwierzętami się nie stykają. Osoby z poza okręgu zapowietrzonego mogą być użyte tylko wówczas, gdy w zagrodzie — względnie w okręgu zapowietrzonym — takich osób niema.

Środki przewozowe, a w razie potrzeby drogi, zanieczyszczone wydalninami i wydzielinami zwierząt, narzędzia i przedmioty oraz osoby, zatrudnione przy zabijaniu, przewożeniu i niszczeniu, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 3, 4, 5, 9, 11 załącznika Nr. 2.

§ 47. W zagrodzie zapowietrzonej zabijanie i ubój bydła rogatego, jak również zwierząt wrażliwych na księgosusz, bez zezwolenia starosty jest wzbroniony.

§ 48. Minister Rolnictwa może zezwolić:

1) na dopuszczenie do spożycia mięsa zwierząt poddanych ubojowi, które przy badaniu przed i po uboju, wykonanym przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, nie wykazały żadnych objawów ani

zmian, wzbudzających podejrzenie o księgosusz, a między innymi podniesienia ciepłoty ponad 39°C, pod warunkami, jakie w każdym wypadku zostaną wskazane,

2) na skierowanie skór ze zwierząt wymienionych w p. 1) wprost do garbarni w stanie zupełnie wysuszonym lub po odkażeniu ich w sposób, który w każdym wypadku zostanie określony.

§ 49. Zapowietrzona zagroda (pastwisko) podlega zamknięciu z zastosowaniem ograniczeń wymienionych w §§ 40, 45 do 48 i 50 do 59.

§ 50. Bydło rogate i zwierzęta wrażliwe na księgosusz zapowietrzonej zagrody podlegają zamknięciu w oborze lub innym pomieszczeniu, przyczem należy — w miarę możliwości — unikać pozostawienia bydła rogatego z innymi rodzajami zwierząt.

§ 51. Przy wejściach do zapowietrzonej zagrody (pastwiska), jak również przy wejściu do zapowietrzonej obory (pomieszczenia) należy umieścić tablice ostrzegawcze z wyraźnym i trwałym napisem „Księgosusz”.

§ 52. Starosta zarządzi otoczenie zapowietrzonej zagrody (pastwiska) i całej lub części zapowietrzonej miejscowości kordonem cywilnym lub policyjnym.

W razie potrzeby ustanowienia kordonu wojskowego starosta zwróci się do wojewody, który postąpi w myśl wydanych w tej mierze zarządzeń właściwych ministrów.

§ 53. Wstęp do zagrody zapowietrzonej (pastwiska) i miejsc zamkniętych dozwolony jest tylko osobom, wymienionym w § 36 lit. a, i pod warunkami tam wymienionymi.

Wstęp do zapowietrzonej obory (pomieszczenia) dozwolony jest tylko posiadaczowi zwierząt, osobom wyznaczonym do oprzątkania zwierząt w tej oborze oraz osobom, zajętem tłumieniem zarazy.

Osoby te przed opuszczeniem zapowietrzonej obory (pomieszczenia) i zagrody (pastwiska) winny poddać się oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 3, 9, 11 załącznika Nr. 2. W tym celu przy wyjściach z obór i zagród winny być przygotowane mydło, szczotki (wiechcie) oraz środki odkażające (§§ 6 i 11 załącznika Nr. 2).

§ 54. Do obsługi zwierząt w zagrodzie zapowietrzonej wolno używać jedynie osób, które nie mają styczności z obcymi zwierzętami. Do oprzątkania zwierząt w zapowietrzonej oborze (pomieszczeniu) winna być wyznaczona z pośród takich osób osobna obsługa.

§ 55. W zagrodzie zapowietrzonej (pastwisku) wszystkie drogi, wejścia i przejścia do pomieszczeń, w których znajdują się zwierzęta wrażliwe na księgosusz, jak również wszelkie drogi i przejścia w tych pomieszczeniach, tudzież nawóz, ściółki i gnojownie należy przynajmniej raz dziennie polewać mlekiem wapiennym (§§ 5, 9, 11 załącznika Nr. 2).

Podczas mrozów można stosować zamiast mleka wapiennego świeżo gaszone sproszkowane wapno (§ 6 załącznika Nr. 2).

§ 56. Wypuszczanie, wywożenie (wynoszenie) drobiu z zagrody zapowietrzonej jest zakazane.

Psy winny być trzymane dniem i nocą na uwięzi z wyjątkiem psów myśliwskich, policyjnych, pociągowych, owczarskich i pokojowych, które należy trzymać w zamknięciu.

Puszczanie samopas świń, królików i innych drobnych zwierząt gospodarskich poza obręb zagrody jest zakazane.

Starosta może zarządzić zabicie zwierząt, co do których przepisów powyższych nie przestrzegano.

§ 57. Używanie koni i innych zwierząt jednokopytowych poza zagrodą zapowietrzoną jest dozwolone tylko po uprzednim oczyszczeniu i odkażeniu kopyt.

§ 58. Wprowadzanie, wyprowadzanie i przeprowadzanie przez zagrodę zapowietrzoną zwierząt gospodarskich, jak również wywożenie (wynoszenie) jakichkolwiek surowców pochodzenia zwierzęcego, skór, nabiału oraz paszy objętościowej, słomy, nawozu, sprzętów stajennych i wogóle wszelkich przedmiotów, za pośrednictwem których mógłby się przenieść księgosusz, jest zakazane.

§ 59. Na wyjątki od ograniczeń, wymienionych w §§ 53, 54, 58, może zezwolić wojewoda, jeżeli — według zdania wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego — nie grozi to niebezpieczeństwem przeniesienia zarazy.

2. Okrąg zapowietrzony.

§ 60. Dokoła zagrody zapowietrzonej wojewoda winien ustanowić okrąg zapowietrzony, do którego — w zależności od grożącego niebezpieczeństwa zarazy, miejscowego ruchu i obrotu zwierzętami oraz rozmieszczenia gospodarstw — należy włączyć zagrody sąsiednie, część miejscowości lub całą miejscowość zapowietrzoną, a nawet sąsiednie i dalsze miejscowości.

Okrąg zapowietrzony winien być ściśle określony i podany do wiadomości publicznej wraz z wydanymi dla niego zarządzeniami.

§ 61. W okręgu zapowietrzonym mają zastosowanie przepisy §§ 62 do 72.

§ 62. Na granicy okręgu zapowietrzonego winny być przy drogach publicznych, przejazdach i przejściach umieszczone w miejscach widocznych tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Księgosusz.”

§ 63. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) bydła rogatego i zwierząt wrażliwych na księgosusz do okręgu zapowietrzonego, jako też przeprowadzanie takich zwierząt przez ten okrąg jest zakazane. Starosta może zezwolić na wyjątki dla wprowadzania zwierząt, przeznaczonych do natychmiastowego uboju na potrzeby miejscowej ludności i wojska, pod warunkiem, że zwierzęta będą dostarczone na miejsce uboju bezpośrednio koleją lub na wozach.

§ 64. Załadowywanie na stacjach kolejowych i przystaniach wodnych w okręgu zapowietrzonym bydła rogatego, zwierząt wrażliwych na księgosusz, jako też słomy, siana, paszy i innych przedmiotów, wymienionych w §§ 58 i 65, jest zakazane. Starosta

winien natychmiast zawiadomić o tem zawiadowców stacji kolejowych i kierowników przystani wodnych.

§ 65. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) z okręgu zapowietrzonego, jako też przeprowadzanie przez ten okrąg bydła rogatego, owiec, kóz, wywożenie, wynoszenie z tego okręgu, albo przewożenie lub przenoszenie przez ten okrąg wytworów pochodzenia zwierzęcego (skór, kości, rogów, końców rogów, sierści, wełny, jelił, racic, mięsa, mleka) oraz paszy objętościowej, słomy, zboża w snopach, ściółki, nawozu i wogóle przedmiotów, za pośrednictwem których księgosusz mógłby się przenosić, nie wyłączając siedzeń ze słomy lub siana na wozach, jest zakazane, z wyjątkiem słomy, siana, sieczki i t. p., użytych do pakowania wytworów rolnych lub wyrobów przemysłowych, które to opakowanie winno być na miejscu przeznaczenia towaru niezwłocznie zniszczone.

§ 66. Bydło rogate z zagród wolnych od księgosuzu może być za zezwoleniem starosty poddawane ubojowi w obrębie okręgu zapowietrzonego pod warunkiem, że przed ubojem i po uboju zostanie zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Mięso może być dopuszczane do obrotu w zapowietrzonym okręgu dopiero po zupełnym wystudzeniu, a skóry dopiero po zupełnym wysuszeniu lub odkażeniu na miejscu, o ile nie zostaną skierowane wprost do garbarni, znajdującej się w okręgu zapowietrzonym.

§ 67. Bydło rogate z zagród niezapowietrzonych może być za zezwoleniem wojewody używane do robót polnych w obrębie własnego gospodarstwa, a w razie koniecznej potrzeby — wypędzane na oddzielne dla każdej zagrody pastwiska pod warunkiem, że zwierzęta z poszczególnych zagród nie będą stykały się na drogach lub pastwiskach z sobą i z innymi zwierzętami, i o ile to — według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego — nie grozi niebezpieczeństwem przeniesienia zarazy.

§ 68. Drogi, prowadzące wzdłuż granicy okręgu zapowietrzonego, winny być zamknięte dla przeprowadzania (przepędzania, przewożenia) bydła rogatego, zwierząt wrażliwych na księgosusz oraz dla przewożenia lub przenoszenia wytworów z takich zwierząt i paszy objętościowej.

§ 69. Bydło rogate w zapowietrzonym okręgu winno być zarejestrowane i podlega — o ile możności — codziennemu badaniu.

Termometry przed użyciem ich dla każdej sztuki winny być dokładnie oczyszczone i odkażone, a osoby wykonywające badanie winny poddać odkażeniu ręce, obuwie i odzież przed opuszczeniem każdej zagrody.

§ 70. Odbywanie targów, przetargów, pokazów i t. p. na zwierzęta gospodarskie w okręgu zapowietrzonym jest zakazane.

§ 71. W razie groźniejszego niebezpieczeństwa szerzenia się księgosuzu wojewoda może zarządzić dla każdej zagrody w zapowietrzonym miejscowości wszystkie środki ochronne, przewidziane dla zagrody zapowietrzony (§§ 44 do 59).

§ 72. W razie koniecznej potrzeby wojewoda zwróci się do Ministra Rolnictwa w celu zastosowania środków ostrożności, przewidzianych w §§ 31 lit. c i 35 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673).

§ 73. Wojewoda może upoważnić starostę do wydawania zarządzeń dotyczących tworzenia okręgu zapowietrzonego (§§ 60—70), o ile okrąg taki dotyczy tylko jednego powiatu.

3. Okrąg zagrożony.

§ 74. Dokoła okręgu zapowietrzonego wojewoda winien ustanowić ściśle określony okrąg zagrożony księgosuszem na zasadach podanych w § 60.

W okręgu zagrożonym mają zastosowanie przepisy §§ 75—78.

§ 75. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) z okręgu zagrożonego bydła rogatego i zwierząt wrażliwych na księgosusz, jako też wywożenie i wynoszenie surowców, pochodzących z tych rodzajów zwierząt, tudzież paszy objętościowej, ściółki, nawozu oraz przedmiotów, za pośrednictwem których księgosusz mógłby się przenosić, jest wzbronione.

§ 76. W okręgu zagrożonym przeprowadzanie bydła rogatego z jednej zagrody do drugiej jest zakazane.

Starosta może zezwolić na wyjątki dla zwierząt przeznaczonych na natychmiastowy ubój, pod warunkami wymienionymi w § 66.

§ 77. W okręgu zagrożonym wojewoda może zakazać używania wspólnych pastwisk, studzien, wodopojów, jak również pędzenia zwierząt wrażliwych na księgosusz po drogach publicznych, a w razie groźnego niebezpieczeństwa zarazy, — zarządzić trzymanie psów na uwięzi lub prowadzenie ich na smyczy.

§ 78. Wojewoda może upoważnić starostę do wydawania zarządzeń dotyczących tworzenia okręgu zagrożonego, o ile okrąg taki dotyczy tylko jednego powiatu.

4. Przepisy ogólne.

§ 79. W miejscowościach zapowietrzonych, w okręgach zapowietrzonym i zagrożonym oraz w miejscowościach w promieniu około 20 km, określonych według stopnia niebezpieczeństwa zarazy z uwzględnieniem warunków gospodarczych oraz granic naturalnych (rzeki, jeziora, lasy, wzgórze, błota i t. p.), wojewoda winien zakazać:

1) odbywania targów na zwierzęta wrażliwe na księgosusz z wyjątkiem targów, urządzanych przy takich rzeźniach publicznych, z których wywóz zwierząt wrażliwych na księgosusz poza obręb targowiska i rzeźni jest wzbroniony,

2) prowadzenia handlu domokrajnego zwierzętami wrażliwymi na księgosusz,

3) urządzania przetargów i pokazów publicznych na zwierzęta wrażliwe na księgosusz.

Wojewoda za zgodą Ministra Rolnictwa może odstąpić od wydania poszczególnych zakazów wymienionych w pkt. pkt. 1 i 3 lub — w razie koniecznej potrzeby — zezwolić na wyjątki od wydanych zakazów.

§ 80. W razie urzędowego stwierdzenia księgosuszu u zwierząt prowadzonych (pędzonych, wieszonych) lub u zwierząt, znajdujących się na targach, przetargach, pokazach i w rzeźniach, wojewoda winien niezwłocznie zarządzić zastosowanie przepisów §§ 45—48 i 74—77 — zabicie wszystkich zwierząt chorych, podejrzanych i wrażliwych na księgosusz, co do których przypuszczać należy, że zetknęły się bezpośrednio ze zwierzętami choremi lub podejznanymi o chorobę.

§ 81. Starosta może zarządzić zabicie bydła rogatego i zwierząt wrażliwych na księgosusz, spotkanych poza obszarem lub pomieszczeniem, w którym poddane zostały zamknięciu, odosobnieniu lub obserwacji, jak również — zniszczenie przedmiotów, które wbrew zakazowi zostały wywiezione (wyniesione) z miejscowości lub zagrody.

§ 82. Zagrody, w których niema zwierząt chorych ani podejrzanych o księgosusz, lecz są tylko zwierzęta podejrzane o zarażenie się, podlegają obserwacji z zastosowaniem przepisów, przewidzianych dla okręgów zapowietrzonych. Skoro zostanie ustalone, że podejrzenie jest nieuzasadnione, starosta natychmiast obserwację uchyli.

§ 83. Szczepienia przeciw księgosuszowi wolno stosować tylko na zarządzenie Ministra Rolnictwa, który określi, w jakich wypadkach i jakie szczepienie ma być zastosowane.

Wykonywanie szczepień, niezarządzonych przez Ministra Rolnictwa, jest zakazane.

§ 84. W razie groźnego szerszenia się księgosuszu na większym obszarze Państwa Minister Rolnictwa może określić i ogłosić pewien obszar za zagrożony księgosuszem i dla tego obszaru zarządzić środki ochronne, przewidziane w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673), a w szczególności spowodować wprowadzenie w życie środków, przewidzianych w §§ 31 lit. c) i 35 tegoż rozporządzenia.

III. Odkazanie.

§ 85. Podczas trwania zarazy księgosuszu pomieszczenia, w których przebywają lub przebywały zwierzęta chore lub podejrzane o księgosusz, oraz osoby, narzędzia, sprzęty i przedmioty, które miały pośrednią lub bezpośrednią styczność ze zwierzętami choremi lub podejznanymi o chorobę, wreszcie nawóz, gnojówka i t. p., podlegają oczyszczeniu i odkazaniu według każdorazowego zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 3, 4, 5, 9 i 11 załącznika Nr. 2.

Przed uznaniem choroby za wygastłą powiatowy lekarz weterynaryjny winien szczegółowo zarządzić dokonanie ostatecznego oczyszczenia i odkazania.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 86. Wojewoda winien uchylić wydane przez siebie zarządzenia, jeżeli niebezpieczeństwo księgosuszu, które było powodem do ich wydania, zostało usunięte.

§ 87. Starosta winien księgosusz uznać za wygastłą i wydane zarządzenia uchylić.

1) jeżeli wszystkie zwierzęta wrażliwe na księgosusz w zapowietrzonej zagrodzie padły, zostały zabite lub z zagrody usunięte — albo

2) jeżeli wśród pozostałych zwierząt w przeciągu 3 tygodni po wyzdrowieniu ostatniej chorej, podejrzanej albo też szczepionej sztuki nie zaszedł żaden nowy wypadek zachorowania lub podejrzenia o księgosusz i

3) jeżeli pozatem przepisane oczyszczenie i odkażenie zostało przeprowadzone i należyte jego wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 88. O wygaśnięciu księgosuszu starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu księgosuszu, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki zostało podane do wiadomości stwierdzenie księgosuszu.

W podobny sposób wojewoda podaje do wiadomości wygaśnięcie księgosuszu na obszarze województwa i zawiadamia o tem Ministra Rolnictwa.

b) ZARAŻA PŁUCNA BYDŁA ROGATEGO.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 89. Posiadacz równocześnie ze zgłoszeniem zarazy płucnej lub jej podejrzenia winien:

1) odosobnić wszystko bydło rogate, znajdujące się w zagrodzie (na pastwisku), i uniemożliwić wstęp do zagrody (pastwiska, obory, pomieszczenia), w której znajdują się odosobnione zwierzęta, osobom postronnym z wyjątkiem lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzono oprząkanie zwierząt i opieka nad niemi,

2) dopilnować, aby nie wprowadzano do zagrody (pastwiska, obory, pomieszczenia) innego bydła rogatego ani nie wywożono narzędzi i przedmiotów, które miały styczność z bydłem rogatem, wreszcie nawozu, paszy i ściółki.

§ 90. Na skutek zgłoszenia zarazy płucnej lub jej podejrzenia, jak również w razie ujawnienia w jakikolwiek inny sposób tej zarazy lub jej podejrzenia starosta przeprowadzi przez powiatowego lekarza weterynaryjnego zbadanie stanu rzeczy na miejscu celem ustalenia:

1) od jakiego czasu zauważono pierwsze objawy zachorowań,

2) czy, ile i kiedy w przeciągu ostatnich 6 miesięcy bydła rogatego padło, zabito, poddano ubojowi, czy też wyprowadzono (wywieziono) z zagrody i dokąd,

3) skąd pochodzi bydło rogate w zagrodzie zapowietrzonych lub podejrzanych a zwłaszcza osobniki chore i podejrzane o chorobę, gdzie w ostatnim czasie przebywało, czy i z którym bydłem miało bezpośrednią styczność (np. na drogach, pastwiskach, w oborach, miejscach pojenia, zajazdach i t. p.).

§ 91. Jeżeli w miejscowości wolnej dotąd od zarazy płucnej zwierzę zachoruje z objawami, wzbudzającymi podejrzenie o zarazę płucną, a dla przeprowadzenia sekcji niema zwierzęcia padłego lub zabitego, według zaś opinii powiatowego lekarza weterynaryjnego stwierdzenie rodzaju choroby możliwe jest tylko przez dokonanie sekcji, wojewoda może na wniosek starosty zarządzić (telegraficznie lub telefo-

nicznie) zabicie zwierzęcia podejrzanego, delegując równocześnie do sekcji wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego, który ustali, czy zarazę płucną należy uznać za stwierdzoną lub czy jest uzasadnione jej podejrzenie.

W razie wątpliwości wycinki z płuc, uznane za wzbudzające podejrzenie o zarazę płucną, powiatowy lekarz weterynaryjny winien niezwłocznie przesłać do Wydziału Higjeny Zwierząt Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy, który zawiadomi telegraficznie Ministra Rolnictwa i wojewodę o wyniku badania rozpoznawczego.

Po otrzymaniu wyniku badania rozpoznawczego wojewódzki lekarz weterynaryjny ustali, czy zarazę płucną należy uznać za stwierdzoną, czy też podejrzenie o zarazę płucną jest nieuzasadnione. Przytem należy uwzględnić nie tylko badania rozpoznawczego, lecz również i wyniki sekcji oraz wszystkie inne okoliczności, stwierdzone w dochodzeniu na miejscu.

Jeżeli mimo to zachodzą wątpliwości co do istoty choroby, wojewoda winien zawiadomić Ministra Rolnictwa, który może zarządzić badanie krwi lub inny sposób badania rozpoznawczego.

§ 92. Wojewoda może upoważnić starostę do zarządzenia zabicia zwierzęcia podejrzanego o zarazę płucną w warunkach, wymienionych w § 91 ustęp 1, w miejscowości już zapowietrzonych zarazą płucną, lecz w zagrodzie wolnej dotąd od zarazy płucnej.

Powiatowy lekarz weterynaryjny wysyła w takim wypadku próby do Wydziału Higjeny Zwierząt tylko wówczas, gdy po przeprowadzeniu sekcji ma wątpliwości co do istoty choroby, a delegowanie wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego jest tylko wówczas potrzebne, gdy po otrzymaniu badania rozpoznawczego zachodzą jeszcze wątpliwości co do istoty choroby.

§ 93. W razie przypadkowego stwierdzenia zarazy płucnej lub podejrzenia o tę chorobę po uboju lekarz weterynaryjny — względnie oglądacz — winien niezwłocznie zawiadomić o tem właściwego starostę z podaniem dokładnego opisu zwierzęcia i zauważonych zmian chorobowych i z załączeniem — o ile to możliwe — świadectwa pochodzenia, płuca zaś przechować w zamknięciu do czasu przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 94. Starosta winien zarządzić zbadanie wszystkiego bydła rogatego, które według wyniku dochodzeń uważać należy za podejrzane o zarażenie się. Jeżeli zwierzęta takie znajdują się w innym powiecie, starosta niezwłocznie (telegraficznie, telefonicznie) zawiadomi właściwego starostę celem wydania odpowiednich zarządzeń.

§ 95. Wojewoda może zarządzić badanie bydła rogatego w miejscowości zapowietrzonych i w sąsiednich, jak również w dalszych miejscowościach, jeżeli na podstawie wyniku dochodzeń przypuszczać należy, że w tych miejscowościach znajdują się dotąd nieujawnione ogniska zarazy płucnej.

II. Postępowanie po stwierdzeniu zarazy płucnej.

§ 96. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać całe pogłowie bydła rogatego zapowietrzonych

zagrody, ustalić, które zwierzęta są chore, które podejrzane o chorobę a które podejrzane o zarażenie się, sporządzić dokładny spis wszystkich sztuk i oznakować całe pogłowie bydła rogatego w zagrodzie w sposób ustalony przez Ministra Rolnictwa.

Spisaniu i oznakowaniu podlega również bydło rogate w innych zagrodach (oborach), które według wyniku dochodzeń należy uznać za podejrzane o zarażenie się.

§ 97. Po stwierdzeniu zarazy płucnej lub jej podejrzenia powiatowy lekarz weterynaryjny wydaje tymczasowe zarządzenia, mające na celu umiejscowienie choroby, a w szczególności zarządza odosobnienie i zamknięcie zwierząt chorych i podejrzanych w zapowietrzonej zagrodzie oraz obserwację bydła rogatego w zagrodach sąsiednich zagrodzonej części miejscowości, a w razie potrzeby nawet w całej miejscowości.

Z zagród i miejscowości, poddanych obserwacji, nie wolno wyprowadzać (wypędzać, wywozić) ani do nich wprowadzać bydła rogatego.

§ 98. O wydanych zarządzeniach powiatowy lekarz weterynaryjny zawiadamia posiadaczy zwierząt oraz na piśmie miejscową władzę gminną, która podaje te zarządzenia do wiadomości zainteresowanym i dopilnuje ich wykonania.

§ 99. Każdy pierwszy wypadek urzędowego stwierdzenia zarazy płucnej w miejscowości starosta podaje do wiadomości publicznej w sposób stosowany w powiecie, zawiadamia o tem wojewodę i Ministra Rolnictwa telegraficznie oraz sąsiednich starostów, którzy również podają to do wiadomości publicznej.

§ 100. Przy głównych wejściach do zagrody zapowietrzonej i przy wejściach do obory zapowietrzonej (pomieszczenia) należy umieścić tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Zaraza płucna”.

§ 101. Starosta winien zarządzić zamknięcie i odosobnienie w oborze zwierząt chorych i podejrzanych o zarazę płucną.

Wszystko inne bydło rogate, znajdujące się w zagrodzie zapowietrzonej, jest podejrzane o zarażenie się i podlega zamknięciu w zagrodzie z zastosowaniem przepisów §§ 96, 97 i 102—108.

Bydło rogate podejrzane o zarażenie się winno być badane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego przynajmniej w dwutygodniowych odstępach czasu.

§ 102. Jeżeli zaraza płucna lub podejrzenie o tę chorobę zostanie stwierdzone na pastwisku (okólniku), starosta zarządzi spędzenie do zagrody całego pogłowia bydła rogatego i podda je ograniczeniom, przewidzianym w § 101. W razie koniecznej potrzeby gospodarczej starosta może zezwolić na pozostawienie bydła na pastwisku, jeżeli to nie jest połączone z niebezpieczeństwem rozszerzenia się zarazy.

§ 103. Jeżeli w zagrodzie dotychczas wolnej od zarazy płucnej została stwierdzona zaraza płucna na podstawie sekcji, starosta winien zarządzić niezwłocznie zabicie zwierząt chorych i podejrzanych o chorobę.

Starosta zarządzi również zabicie zwierząt podejrzanych o zarażenie się, jeżeli ogólna ilość bydła rogatego, mającego podlegać zabiciu w związku z tym wypadkiem zarazy, nie przewyższa liczby 30.

W wypadkach, w których ustalona ilość zwierząt podejrzanych o zarażenie się nie przewyższa liczby 100, zarządzenie niezwłocznego zabicia takich zwierząt należy do wojewody, a przy większej ilości — do Ministra Rolnictwa.

Minister Rolnictwa może uzależnić zabicie zwierząt podejrzanych o zarażenie się od wyników uprzednio przeprowadzonych badań rozpoznawczych.

§ 104. Ubój zwierząt chorych i podejrzanych o zarazę płucną winien odbywać się w zapowietrzonej zagrodzie lub za zezwoleniem starosty w innej zagrodzie (rzeźni, miejscu uboju) zapowietrzonej miejscowości przy zastosowaniu środków ostrożności, wskazanych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Zwierzęta chore na zarazę płucną i podejrzane podlegają po uboju zbadaniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Mięso ze zwierząt chorych dopuszcza się do obrotu dopiero po zbadaniu przez lekarza weterynaryjnego i po zupełnem ostudzeniu, jeżeli mięso na podstawie badania zostało uznane za zdatne do spożycia.

Zmienione chorobowo części sztuk chorych należy zniszczyć w sposób wykluczający przeniesienie zarazy (zał. Nr. 6).

Skóry zwierząt chorych i podejrzanych o chorobę mogą być dopuszczone do obrotu dopiero po ich odkażeniu lub zupełnem wysuszeniu, o ile nie zostaną skierowane bezpośrednio do garbarni.

§ 105. Wstęp do obór (pomieszczeń) i pastwisk, w których znajdują się zwierzęta chore i podejrzane, osobom obcym jest wzbroniony z wyjątkiem lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzona oprzątkanie zwierząt i opieka nad nimi.

Osoby, które stykały się ze zwierzętami choremi lub podejrzanymi o chorobę, rzeczy tych osób oraz narzędzia, sprzęty i inne przedmioty, które były w bezpośredniej lub pośredniej styczności ze zwierzętami choremi lub podejrzanymi o chorobę, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 3, 5, 6, 9 i 12 załącznika Nr. 2.

Wywożenie lub wynoszenie siana, słomy, innej paszy i ściółki poza obręb zapowietrzonej zagrody jest zakazane.

Stanowiska, z których zwierzęta chore na zarazę płucną zostały usunięte, należy niezwłocznie poddać oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 12 załącznika Nr. 2.

Nawóz z zapowietrzonego pomieszczenia może być wywieziony dopiero po odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 12 załącznika Nr. 2. Odkażenie jest zbędne, jeżeli nawóz zostanie niezwłocznie głęboko zaorany lub ułożony w kopiec na własnym polu.

§ 106. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) bydła rogatego do zagrody zapowietrzonej (pastwiska) jest zakazane. Wojewoda może zezwolić na wyjątki pod warunkiem, że posiadacz zrzeknie się prawa do

odszkodowania na wypadek zarządzenia zabicia z powodu zarazy płucnej sztuk wprowadzonych.

§ 107. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) bydła rogatego z zagrody zapowietrzonej (pastwiska) jest zakazane.

Na wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) bydła rogatego podejrzanego o zarażenie się celem natychmiastowego uboju może zezwolić:

1) starosta, gdy chodzi o wyprowadzenie (wypędzenie, wywiezienie) do innej zagrody (rzeźni) zapowietrzonej lub sąsiedniej miejscowości pod warunkami, podanymi przez powiatowego lekarza weterynaryjnego,

2) wojewoda, gdy chodzi o wywiezienie kolejną lub statkiem do dalej położonych rzeźni publicznych lub wywozowych, pozostających pod nadzorem lekarza weterynaryjnego.

O wydanym zezwoleniu należy zawiadomić zawiadowcę kolejowej stacji nadania względnie kierownika przystani wodnej. Wagony lub oddziały na statku winny być oznaczone wyraźnym napisem „Zaraza płucna”. Do listów przewozowych należy dołączyć zezwolenie na wywóz. Bydło takie wolno wyładowywać tylko na stacjach, oznaczonych w pozwoleniu i w liście przewozowym. Przeladowanie lub skierowanie takiego bydła na inną stację jest wzbronione.

O wydanym zezwoleniu na przewóz starosta winien zawiadomić kierownika rzeźni (telefonicznie lub telegraficznie) z podaniem ilości sztuk, a w razie przewozu do innego powiatu—również właściwego starostę, który winien wydać zarządzenia, aby zwierzęta takie zostały poddane natychmiastowemu ubojowi bez stykania się z innymi zwierzętami.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien dopilnować, aby każda sztuka bydła była przed wysłaniem wyraźnie oznakowana w sposób zarządzony przez Ministra Rolnictwa i sporządzić spis bydła w dwóch egzemplarzach, z których jeden wręcza prowadzącemu zwierzęta celem doręczenia go kierownikowi rzeźni, drugi zaś—staroście.

Po uboju bydło winno być zbadane przez państwowego lub innego upoważnionego do tego przez wojewodę lekarza weterynaryjnego, który w spisie zaznaczy, czy i które sztuki były dotknięte zarazą płucną, poczem spis niezwłocznie zwraca właściwemu staroście.

Przewóz bydła rogatego do stacyj kolejowych lub przystani wodnych, jak również ze stacyj kolejowych lub przystani wodnych do rzeźni, winien odbywać się na szczelnych wozach, aby nie wypadła nawóz lub ściółka.

Starosta może zezwolić na przepędzenie bydła pod konwojem pod warunkiem, że bydło po drodze nie będzie się stykało z obcym bydłem.

Srodki przewozowe (wozy, wagony, statki), jak również rampy, sprzęty i przedmioty, używane przy załadunku i wyładunku, podlegają natychmiastowemu oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 12 załącznika Nr. 2.

Jeżeli badanie zwierząt po uboju zostało dokonane nie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, lecz przez upoważnionego do tego innego lekarza weterynaryjnego, wojewoda może zarządzić, aby płuca zwierząt, uznanych po uboju za dotknięte zarazą

płucną lub podejrzanym o tę chorobę, zostały przechowane w zamknięciu celem zbadania ich przez właściwego powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 108. Starosta może zezwolić na używanie bydła podejrzanego o zarażenie się do pracy we własnym gospodarstwie posiadacza, jako też na wypuszczenie takiego bydła na pastwisko pod warunkiem, że bydło nie będzie się stykało przy pracy, po drodze lub na pastwisku bezpośrednio lub pośrednio z bydłem niepodejrzanym, o ile to—według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego—nie jest połączone z niebezpieczeństwem rozszerzenia się zarazy.

III. Okrąg zapowietrzony.

§ 109. Dokoła zapowietrzonej zagrody wojewoda winien utworzyć okrąg zapowietrzony, do którego—w zależności od grożącego niebezpieczeństwa zarazy, miejscowego ruchu i obrotu zwierzętami oraz rozmieszczenia gospodarstw—należy włączyć zagrody sąsiednie, część miejscowości lub całą miejscowość zapowietrzoną a nawet sąsiednie i dalsze miejscowości. Określenie okręgu zapowietrzonego wraz z wydaniami dla niego zarządzeniami winno być podane do wiadomości publicznej.

§ 110. W zapowietrzonym okręgu mają zastosowanie przepisy §§ 94, 104, 107, 108 i 111—115.

§ 111. Na granicy okręgu zapowietrzonego winny być przy drogach publicznych, przejazdach i przejściach umieszczone w miejscach widocznych tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Zaraza płucna.”

§ 112. Drogi, przechodzące przez okrąg zapowietrzony, winny być zamknięte dla przeprowadzania bydła rogatego.

§ 113. Odbywanie targów, przetargów, pokazów i t. p. na bydło rogate w okręgu zapowietrzonym jest zakazane.

§ 114. Załadowywanie bydła rogatego na stacjach kolejowych i przystaniach wodnych w okręgu zapowietrzonym jest wzbronione. Starosta winien natychmiast zawiadomić o tem zawiadowców stacyj kolejowych i kierowników przystani wodnych.

§ 115. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) bydła rogatego do okręgu zapowietrzonego, jako też przeprowadzanie przez ten okrąg jest zakazane. Starosta może zezwolić na wyjątki dla bydła rogatego, przeznaczonego do natychmiastowego uboju na potrzeby ludności, pod warunkiem, że zwierzęta będą bezpośrednio skierowane do miejsca uboju (rzeźni).

IV. Okrąg zagrożony.

§ 116. Dokoła okręgu zapowietrzonego wojewoda winien utworzyć ściśle określony okrąg zagrożony na zasadach podanych w § 109 i podać do wiadomości publicznej ściśle określenie tego okręgu wraz z wydaniami dla niego zarządzeniami.

W okręgu zagrożonym mają zastosowanie przepisy §§ 117—119.

§ 117. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) bydła rogatego z okręgu zagrożonego jest zabronione.

Na wyprowadzanie bydła na natychmiastowy ubój może zezwolić starosta pod warunkami, określonymi w § 107.

W wyjątkowych wypadkach wojewoda może zezwolić na wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) bydła hodowlanego i użytkowego pod warunkami, określonymi w § 123 ust. 3.

§ 118. Wprowadzanie bydła rogatego do okręgu zagrożonego jest dozwolone, jednakże posiadacz winien zawiadomić o tem niezwłocznie starostę.

§ 119. W razie groźnego niebezpieczeństwa wojewoda może zarządzić zbadanie, rejestrację, a nawet oznakowanie całego pogłowia bydła w okręgu zagrożonym.

V. Przepisy ogólne.

§ 120. Wojewoda może upoważnić starostę do wydawania zarządzeń, dotyczących tworzenia okręgu zapowietrzonego i zagrożonego, o ile okrąg taki dotyczy tylko jednego powiatu, jednakże prawo zezwolenia na ulgi i wyjątki, zastrzeżone w powyższych przepisach wojewodzie, nie może być staroście przekazane.

§ 121. Zarządzenia, dotyczące okręgów zapowietrzonych i zagrożonych, powinny być zniesione z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa, które było powodem do ich wydania, lub z chwilą stwierdzenia, że podejrzenie było nieuzasadnione.

§ 122. Odbywanie targów i jarmarków na bydło rogате w okręgach zapowietrzonych i zagrożonych, jak również wyprowadzanie (wywóz) z tych okręgów bydła rogatego na targi, odbywające się poza obrębem tych okręgów, jest zakazane.

§ 123. Jeżeli zaraza płucna bydła rogatego lub jej podejrzenie zostanie stwierdzone podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia) bydła rogatego albo na pokazach, przetargach, targowiskach na bydło hodowlane i użytkowe, starosta winien dalsze prowadzenie (pędzenie, przewożenie) bydła rogatego wstrzymać i poddać je ograniczeniom, określonym w §§ 103 i 105.

Starosta może zezwolić na przewóz takiego bydła na natychmiastowy ubój z zachowaniem przepisów § 107.

Na dalsze prowadzenie (pędzenie, przewożenie) do innego województwa zwierząt o wysokiej wartości hodowlanej, podejrzanych o zarażenie się, wojewoda może zezwolić po uprzednim uzyskaniu zgody właściwego wojewody, który zarządzi na miejscu przeznaczenia odosobnienie i dalszą obserwację wprowadzonego bydła rogatego, stosownie do przepisów §§ 96, 101 ust. 2 i 3, 104, 105, 107 i 126. Obserwacja winna być uchylona skoro okaże się, że podejrzenie jest nieuzasadnione.

Po stwierdzeniu zarazy płucnej w rzeźni lub na targowisku rzeźnym wszystko bydło rogате, spędzone do rzeźni lub na targowisko rzeźne, winno być niezwłocznie poddane ubojowi.

§ 124. Starosta może zarządzić zabicie zwierzęcia, wprowadzonego wbrew zakazowi do obszaru

zamkniętego, jak również zwierzęcia, spotkanego poza obszarem lub pomieszczeniem, w którym zostało poddane zamknięciu, odosobnieniu lub obserwacji.

§ 125. Wydawanie zakazów wyprowadzania (wypędzania, wywożenia) bydła rogatego z województw, zapowietrzonych zarazą płucną, zagranicę lub do innych województw, wolnych od zarazy płucnej, należy do Ministra Rolnictwa, który może upoważnić wojewodę do wydania takiego zakazu.

VI. Postępowanie po stwierdzeniu podejrzenia o zarażenie się.

§ 126. Zagroda, w której zaraza płucna lub podejrzenie o zarazę płucną nie zostało stwierdzone, lecz w której znajdują się zwierzęta:

- a) pochodzące z zagrody, w której w ostatnich 3 miesiącach został stwierdzony wypadek zarazy płucnej,
- b) które w ciągu ostatnich 3 miesięcy miały styczność z bydlęm chorem lub podejrzanem o zarazę płucną, —
podlega obserwacji na przeciąg 6 miesięcy, licząc od wyprowadzenia zwierzęcia z zagrody zapowietrzonej — względnie od ostatniego zetknięcia się zwierzęcia z bydlęm chorem lub podejrzanem o zarazę płucną.

Do zwierząt, wymienionych w poprzednim ustępie lit. a i b mają zastosowanie przepisy §§ 107, 108, 117 ust. 3, 123 ust. 3 i 127.

Starosta winien zarządzić obserwację uchylić, jeżeli zwierzęta podejrzane o zarażenie się zostaną zabite i przy sekcji nie zostanie stwierdzona zaraza płucna lub podejrzenie o zarazę płucną albo jeżeli podejrzenie o chorobę lub o zarażenie się w zagrodzie pochodzenia tych zwierząt zostanie uznane za nieuzasadnione.

§ 127. Posiadacz bydła rogatego poddanego obserwacji winien:

- a) zawiadomić starostę o zauważeniu objawów, wzbudzających podejrzenie o zarazę płucną,
- b) nie poddawać ubojowi bydła rogatego bez zezwolenia starosty, a w razie uboju z konieczności — zawiadomić o tem starostę i przechować płuca aż do przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego,
- c) nie wpuszczać innego bydła do pomieszczeń, w których znajduje się bydło poddane obserwacji,
- d) nie przeprowadzać takiego bydła bez zezwolenia starosty do innych pomieszczeń lub zagród.

VII. Szczepienie.

§ 128. Szczepienie przeciw zarazie płucnej bez każdorazowego zezwolenia Ministra Rolnictwa jest zakazane.

VIII. Odkazanie.

§ 129. Podczas trwania zarazy płucnej miejsca, w których znajdowały się zwierzęta chore na zarazę płucną, winny być oczyszczone i odkazane według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 5, 6, 9, 12 załącznika

Nr. 2. Oczyszczeniu i odkażeniu podlegają przed wyniesieniem ich z zapowietrzzonej obory również narzędzia, sprzęty i inne przedmioty, z którymi stykały się pośrednio lub bezpośrednio zwierzęta chore.

Przed uznaniem choroby za wygaśnię powiatowy lekarz weterynaryjny winien zarządzić przeprowadzenie ostatecznego oczyszczenia i odkażenia stosownie do przepisów §§ 3, 5, 6, 9 i 12 załącznika Nr. 2 i stwierdzić należyte ich wykonanie.

IX. Uchylenie zarządzeń.

§ 130. Starosta winien uznać zarazę płucną za wygaśnię i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli całe pogłowie bydła rogatego zagrody zapowietrzzonej padło, zostało zabite lub usunięte — albo

2) jeżeli po usunięciu chorych i podejrzanych o chorobę sztuk wśród pozostałego bydła rogatego w ciągu co najmniej 9 miesięcy nie stwierdzono żadnego nowego wypadku zarazy płucnej lub podejrzenia o zarazę płucną i

3) jeżeli pozatem zostało przeprowadzone ostateczne oczyszczenie i odkażenie i ich należyte wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 131. W wygaśnięciu zarazy płucnej starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu zarazy, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie zarazy płucnej zostało podane do wiadomości publicznej.

c) PRYSZCZYCA.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 132. Posiadacz równocześnie ze zgłoszeniem pryszczycy lub jej podejrzenia winien:

1) odosobnić wszystkie zwierzęta racicowe w oborach, chlewach, owczarniach i t. p. i uniemożliwić wstęp do pomieszczeń osobom postronnym z wyjątkiem lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzono oprzątkanie zwierząt racicowych i opieka nad nimi,

2) dopilnować, aby nie wprowadzano do zagrody innych zwierząt racicowych, ani nie wywożono (wynoszono) z niej produktów i surowców, pochodzących od zwierząt racicowych, jak również narzędzi i przedmiotów, z którymi zwierzęta racicowe miały styczność, wreszcie nawozu, paszy i ściółki, tudzież niewyjałowionego mleka. Dopuszczalne jest wydawanie mleka do mleczarni, w których zapewnione jest dostateczne wyjałowienie dowożonego mleka.

§ 133. Starosta, otrzymawszy zgłoszenie lub dowiedziawszy się w jakikolwiek inny sposób o pryszczycy lub jej podejrzeniu, winien zarządzić natychmiast zbadanie stanu rzeczy na miejscu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego celem ustalenia:

a) od jakiego czasu zauważono pierwsze objawy choroby,

b) czy zwierzęta, dotknięte pryszczycą i podejrzone o tę zarazę, zostały w ostatnich dwóch tygodniach wprowadzone do zagrody i kiedy,

- c) czy zwierzęta racicowe zagrody zapowietrzzonej stykały się bezpośrednio lub pośrednio w ciągu ostatnich 2 tygodni przed wystąpieniem pierwszych objawów choroby oraz po wystąpieniu takich objawów z obcymi zwierzętami racicowymi i z którymi,
- d) czy były wprowadzane do zagrody zwierzęta wyleczone z pryszczycy,
- e) czy i które osoby postronne po zauważeniu pierwszych podejrzanych objawów u zwierząt przebywały w pomieszczeniach, w których znajdowały się zwierzęta chore,
- f) czy i dokąd w ciągu ostatnich dwóch tygodni przed wystąpieniem pierwszych objawów chorobowych zwierzęta racicowe zostały wyprowadzone (wywiezione) z zagrody.

§ 134. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać wszystkie zwierzęta, które według wyników dochodzeń uważać należy za podejrzone o zarażenie się. Jeżeli zwierzęta takie znajdują się w innych powiatach, starosta winien natychmiast (telefonicznie, telegraficznie) zawiadomić właściwego starostę celem wydania odpowiednich zarządzeń.

§ 135. Po urzędowym stwierdzeniu pryszczycy powiatowy lekarz weterynaryjny winien natychmiast zarządzić zamknięcie w zagrodzie wszystkich zwierząt chorych i podejrzanych i zakazać wyprowadzania zwierząt racicowych z zagród sąsiednich, a nawet z zagrożonej części miejscowości.

§ 136. Władza gminna otrzymane na piśmie wyżej wymienione tymczasowe zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego podaje do wiadomości osób zainteresowanych i dopilnuje ich wykonania.

§ 137. Starosta może zarządzić zbadanie wszystkich zwierząt racicowych miejscowości zapowietrzzonej oraz miejscowości sąsiednich i dalszych, jeżeli z wyników dochodzeń przypuszczać należy, że na pewnym obszarze panuje pryszczycy, która nie została ujawniona.

II. Środki ochronne.

a) Postępowanie po stwierdzeniu pryszczycy.

1) Zagroda zapowietrzona.

§ 138. Gdy na obszarze województwa, dotąd wolnego od pryszczycy, zajdą pojedyncze wypadki pryszczycy, których źródło zostanie niewątpliwie ustalone, i na podstawie szczegółowych dochodzeń nie istnieje obawa, że pryszczycy została już przeniesiona do innych zagród lub miejscowości, wojewoda może zarządzić natychmiastowe zabicie wszystkich zwierząt chorych i podejrzanych, o ile w tym wypadku odszkodowanie nie przekroczy przypuszczalnie dwóch tysięcy złotych i jeżeli przypuszczać można, iż przez to da się osiągnąć zupełne stłumienie pryszczycy. Jeżeli w takich wypadkach odszkodowanie wynosić będzie przypuszczalnie więcej niż dwa tysiące złotych, wojewoda winien niezwłocznie (telefonicznie, telegraficznie) zwrócić się z odpowiednim wnioskiem do Ministra Rolnictwa.

§ 139. Każdy pierwszy wypadek urzędowego stwierdzenia pryszczycy w powiecie starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób przyjęty w powiecie i zawiadomić starostów sąsiednich powiatów, którzy również podają to do wiadomości publicznej.

§ 140. W zagrodzie zapowietrzonych mają zastosowanie ograniczenia, wymienione w §§ 141 — 152.

§ 141. Przy wejściach do zagrody zapowietrzonych, jak również przy wejściach do zapowietrzonych obór, pastwisk, chlewów, owczarni i t. p. należy umieścić na widocznych miejscach tablice ostrzegawcze z wyraźnym i trwałym napisem „Pryszczycza”.

§ 142. Zwierzęta racicowe podlegają zamknięciu w oborze, chlewie, owczarni i t. p. Zwierzęta racicowe, znajdujące się na pastwisku, winny być przewiezione, lub o ile to — według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego — nie jest połączone z niebezpieczeństwem przeniesienia zarazy, spędzone do zagród i tam zamknięte. W razie istotnej potrzeby gospodarczej wojewoda może w drodze wyjątku zezwolić na pozostawienie zwierząt racicowych na pastwisku. Pastwisko zapowietrzone w takim wypadku podlega tym samym ograniczeniom, jak zapowietrzona zagroda.

§ 143. Ubój zwierząt chorych i podejrzanych o pryszczycę dozwolony jest tylko w zagrodzie zapowietrzonych lub za zezwoleniem starosty w innej zagrodzie (rzeźni, miejscu uboju) miejscowości zapowietrzonych pod warunkiem, że przewóz zwierząt odbywać się na wozach szczelnych i że wozy po użyciu zostaną oczyszczone i odkażone według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Starosta może zezwolić na ubój zwierząt podejrzanych o zarażenie się w rzeźni (miejscu uboju) pobliskich miejscowości w powiecie przy zachowaniu środków ostrożności, wymienionych w § 157 ust. 2 — 7.

§ 144. Wojewoda może w wyjątkowych wypadkach zezwolić na wywóz zwierząt podejrzanych o zarażenie się do innego powiatu tego samego województwa w celu natychmiastowego uboju, a do innego województwa — za uprzednią zgodą właściwego wojewody przy zastosowaniu środków ostrożności, przewidzianych w § 157.

§ 145. Głowa, język, przelyk, serce, żołądek, jelita, dolne części kończyn wraz ze skórą aż do stawu pęcinowego zwierząt chorych mogą być wypuszczane z rzeźni po oparzeniu ich pod nadzorem lekarza weterynaryjnego w gotującej się (wrzącej) wodzie; skóry wolno dopuszczać do wolnego obrotu dopiero po zupełnym wysuszeniu lub odkażeniu, o ile nie zostaną skierowane bezpośrednio do garbarni. Racie, rogi, zawartość żołądka i jelit zwierząt chorych i podejrzanych, jak również wszelkie środki przewozowe, narzędzia i przedmioty, używane przy przewozie i uboju, tudzież pomieszczenia, w których odbywał się ubój, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 13 załącznika Nr. 2.

§ 146. Wypuszczanie, wywożenie, wynoszenie drobiu z zapowietrzonych zagród, jak również puszczanie samopas świni i drobnych zwierząt domowych poza obszar zagród zapowietrzonych jest zakazane.

Psy należy trzymać na uwięzi z wyjątkiem psów myśliwskich, policyjnych, pociągowych, które należy trzymać w zamknięciu.

Starosta może zarządzić zabicie zwierząt, co do których przepisy powyższe nie są przestrzegane.

§ 147. Używanie koni i innych zwierząt jednokopytowych poza zagrodą zapowietrzoną jest dozwolone po uprzednim oczyszczeniu i odkażeniu kopyt.

§ 148. Wyprowadzanie (wynoszenie, wywożenie) środków przewozowych, nawozu, odpadków zwierzęcych, narzędzi i przedmiotów, z którymi stykały się pośrednio lub bezpośrednio zwierzęta chore lub podejrzane, dozwolone jest dopiero po ich oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 13 załącznika Nr. 2.

Wełnę wolno wywozić tylko zapakowaną szczelnie w mocnych workach.

Pasza i ściółka może być wywożona (wynoszona) tylko za zezwoleniem starosty, jeżeli — według uznania powiatowego lekarza weterynaryjnego — nie jest to połączone z niebezpieczeństwem przeniesienia zarazy.

§ 149. Użytkowanie surowego mleka, jak również wydawanie z zagrody zapowietrzonych mleka niewyjałowionego jest wzbronione.

Starosta może zezwolić na oddawanie niewyjałowionego mleka do mleczarni, w których jest zapewnione dostateczne wyjałowienie zbiorowego mleka.

§ 150. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) obcych zwierząt racicowych do zagrody zapowietrzonych jest zakazane.

§ 151. Wstęp do zagród i pomieszczeń zamkniętych dozwolony jest tylko posiadaczowi, lekarzom weterynaryjnym i osobom, którym zostało powierzono oprzątkowanie zwierząt i opieka nad nimi w tych pomieszczeniach. Osobom postronnym, a w szczególności mielarzom, rzeźnikom, handlarzom zwierzętami, osobom przebywającym zawodowo w oborach, chlewach, owczarniach i t. p., jak również osobom, trudniącym się handlem domokrażnym wstęp do pomieszczeń zamkniętych bez zezwolenia starosty jest wzbroniony.

Osoby, które przebywały w zamkniętych pomieszczeniach, winny poddać się oczyszczeniu i odkażeniu według §§ 3, 6, 9 i 13 załącznika Nr. 2 przed opuszczeniem pomieszczeń i zagród zapowietrzonych.

W tym celu przy wyjściach z zapowietrzonych zagród i pomieszczeń winna być przygotowana woda i mydło oraz szczotki (wiechcie) i środki odkażające.

Do obsługi zwierząt racicowych w zapowietrzonych zagrodzie wolno używać jedynie osób, które nie stykają się z obcymi zwierzętami racicowymi.

§ 152. Wszystkie drogi oraz wejścia do obór, owczarni, chlewów i innych pomieszczeń zapowietrzonych, jak również wszelkie przejścia w tych po-

mieszczeniach, tudzież nawóz, ścieki i gnojówkę należy co najmniej raz na dzień polewać rocznieczonym mlekiem wapiennym (§§ 6 i 13 załącznika Nr. 2).

Podczas mrozów można zastosować zamiast mleka wapiennego gaszone sproszkowane wapno (§ 6 załącznika Nr. 2).

2) Okrąg zapowietrzony.

§ 153. Dokoła zagrody zapowietrzonej wojewoda winien utworzyć okrąg zapowietrzony i podać do wiadomości publicznej ściśle określenie tego okręgu wraz z wydaniami dla niego zarządzeniami.

Do okręgu zapowietrzonego włączyć należy zagrody sasiadujące z zagrodą zapowietrzoną lub też pewne części, a nawet całą miejscowość w zależności od miejscowego ruchu i obrotu zwierzętami oraz niebezpieczeństwa przeniesienia zarazy.

§ 154. Do okręgu zapowietrzonego mają zastosowanie przepisy §§ 155 — 162.

§ 155. Na granicy okręgu zapowietrzonego przy drogach publicznych, przejazdach i przejściach, należy umieścić w miejscach widocznych tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Pryszczycyca. — Okrąg zapowietrzony. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) i przeprowadzanie zwierząt racicowych — zakazane”.

§ 156. Drogi, prowadzące i przechodzące wzdłuż granicy okręgu zapowietrzonego, winny być zamknięte dla przeprowadzania zwierząt racicowych.

§ 157. Wywożenie z okręgu zapowietrzonego, jak również załadowywanie zwierząt racicowych na stacjach kolejowych i przystaniach wodnych w okręgu zapowietrzonym jest zakazane. O wydanem zarządzeniu starosta winien natychmiast zawiadomić zawiadowców stacji kolejowych i kierowników przystani wodnych.

Na wyjątki w celu natychmiastowego uboju starosta może zezwolić pod warunkiem, że wszystkie zwierzęta racicowe zagrody, z której zwierzęta mają być wywiezione, zostaną na 24 godziny przed wywozem zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane o pryszczycę.

Wywóz winien się odbyć: do rzeźni (miejsca uboju) w miejscowościach sąsiednich — na wozach, a do rzeźni publicznej lub wywozowej dalszych miejscowości — koleją, względnie statkiem.

Przewóz do rzeźni (miejsca uboju), stacji kolejowych lub przystani wodnych, jak również ze stacji kolejowych lub przystani wodnych do rzeźni, winien odbyć się na szczelnych wozach lub innych środkach przewozowych. Zatrzymywanie takiej przesyłki w drodze, jako też dopuszczanie do bezpośredniego lub pośredniego stykania się zwierząt z innymi zwierzętami racicowymi jest zakazane. W razie potrzeby starosta może zarządzić konwojowanie takich przewozów.

Równocześnie z udzieleniem zezwolenia na wywóz koleją lub statkiem zwierząt racicowych starosta winien powiadomić o tem zawiadowcę kolejowej stacji nadania — względnie kierownika przystani wod-

nej — i zarząd rzeźni, a jeżeli zwierzęta mają być skierowane do innego powiatu, uzyskać przedtem zgodę właściwego starosty oraz zawiadomić go (telefonicznie, telegraficznie) o udzieleniu zezwolenia celem zarządzenia odpowiednich środków ostrożności. Wagony przewozowe lub oddziały statku winny być oznaczone wyraźnym napisem „Zwierzęta z okręgu zapowietrzonego pryszczycą”. Do listu przewozowego należy dołączyć pozwolenie na przewóz.

Zwierzęta takie wolno wyładowywać tylko na stacjach, oznaczonych w zezwoleniu i w liście przewozowym. Przeładowanie lub skierowanie do innych stacji jest wzbronione.

Wozy, wagony i statki, któremi zwierzęta racicowe zostały przewiezione, jak również rampy, narzędzia i przedmioty, używane przy załadowaniu i wyładowaniu, tudzież osoby, zatrudnione przy przewozie, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 3, 5, 6, 9 i 13 załącznika Nr. 2.

Na wywóz zwierząt podejrzanych o zarażenie się do rzeźni publicznej lub wywozowej, znajdujących się na obszarze innego województwa, może zezwolić wojewoda po uprzednim uzyskaniu zgody właściwego wojewody i pod warunkami, wymienionymi w ustępach poprzednich.

§ 158. Na wywóz zwierząt racicowych z okręgu zapowietrzonego na cele użytkowe może — w drodze wyjątku — zezwolić wojewoda pod warunkami, przewidzianymi w § 165.

§ 159. W okręgu zapowietrzonym wojewoda może zezwolić na używanie zwierząt zdrowych do robót polnych lub na wypuszczanie ich na pastwisko pod warunkiem, że drogi, używane przez takie zwierzęta, będą czasowo zamknięte dla innych zwierząt racicowych i osób postronnych.

§ 160. Mleko wolno wywozić z okręgu zapowietrzonego dopiero po dostatecznym wyjałowieniu. Starosta może zezwolić na wywóz mleka niewyjałowionego do takich mleczarni, w których wyjałowienie mleka jest zapewnione.

§ 161. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) zwierząt racicowych do okręgu zapowietrzonego, jako też przeprowadzanie (przepędzanie, przewożenie) takich zwierząt przez ten okrąg jest zakazane.

Na wprowadzenie zwierząt racicowych rzeźnych może zezwolić starosta pod warunkiem, że zwierzęta będą dostawione wprost do rzeźni (miejsca uboju) na wozach lub koleją.

Na wprowadzanie zwierząt hodowlanych i użytkowych w razie koniecznych potrzeb gospodarczych może zezwolić wojewoda.

§ 162. Jeżeli w czasie powszechnego panowania pryszczycy ze względów gospodarczych wykonanie przepisów obowiązujących dla okręgów zapowietrzonych połączone jest ze znaczną szkodą dla rolnictwa i przypuszczać należy, że mimo ścisłego stosowania tych przepisów stłumienia pryszczycy w najbliższym czasie nie będzie można osiągnąć, Minister Rolnictwa może zezwolić na stosowanie ulg w zapowietrzonych okręgach lub też na ograniczenie okręgu zapowietrzonego do zagrody zapowietrzonej.

3) Okrąg zagrożony.

§ 163. Dokoła okręgu zapowietrzonego wojewoda winien ustanowić ściśle określony okrąg zagrożony pryszczycą, kierując się przytem stopniem niebezpieczeństwa zarazy i miejscowymi potrzebami gospodarczymi. W okręgu zagrożonym należy zarządzić i publicznie ogłosić ograniczenia, wymienione w §§ 164 — 166.

§ 164. Na wywóz zwierząt racicowych z okręgu zagrożonego celem natychmiastowego uboju starosta zezwoli, jeżeli wszystkie zwierzęta racicowe zagrody, z której pochodzą, zostały na dwa dni przed wywozem zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane.

Pozwolenie na wywóz starosta może wydać co do zwierząt przeznaczonych do natychmiastowego uboju w sąsiedniej lub pobliskiej miejscowości lub też na przewóz koleją albo statkiem do rzeźni publicznej lub wywozowej, połączonej torem kolejowym, a w braku połączenia kolejowego pod warunkiem, że zwierzęta zostaną przewiezione na szczelnych wozach.

Postępowanie przy wywozie jest podobne, jak przy wywozie zwierząt racicowych z okręgu zapowietrzonego (§ 157).

§ 165. Na wywóz zwierząt racicowych hodowlanych i użytkowych z okręgu zagrożonego może wojewoda zezwolić w wyjątkowych wypadkach pod warunkiem, że zwierzęta na 24 godziny przed wywozem zostaną zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane.

O ile zwierzęta mają być przewiezione na obszar innego województwa, wojewoda winien uprzednio uzyskać zgodę właściwego wojewody. Do przewozu takich zwierząt mają zastosowanie przepisy § 157.

Po przybyciu na miejsce przeznaczenia zwierzęta należy poddać dwutygodniowej obserwacji z zastosowaniem środków ostrożności, wymienionych w §§ 171 — 173.

§ 166. Jeżeli w czasie powszechnego panowania pryszczycy wykonanie przepisów obowiązujących dla okręgów zagrożonych połączone jest ze znaczną szkodą dla rolnictwa i przypuszczać należy, że — stłumienia pryszczycy w najbliższym czasie nie będzie można osiągnąć, Minister Rolnictwa może zezwolić na stosowanie ulg w okręgach zagrożonych lub też na ograniczenie okręgu zagrożonego do miejscowości zapowietrzonej lub nawet tylko do zagród, graniczących bezpośrednio z zagrodą zapowietrzoną.

4. Przepisy ogólne.

§ 167. W miejscowości zapowietrzonej, w okręgu zapowietrzonej i zagrożonej oraz w miejscowościach w promieniu około 15 km., określonych według stopnia niebezpieczeństwa zarazy i z uwzględnieniem potrzeb gospodarczych wojewoda zakaże:

1) odbywania targów na zwierzęta racicowe z wyjątkiem targów, urządzanych przy rzeźniach publicznych, które w takim razie aż do usunięcia niebezpieczeństwa poddaje się ograniczeniom, przewidzianym w § 157,

2) prowadzenia handlu domokrażnego zwierzętami racicowymi, a w razie potrzeby także handlu domokrażnego drobiem,

3) urządzania przetargów na zwierzęta racicowe z wyjątkiem zwierząt, pozostających w zagrodzie co najmniej od trzech miesięcy,

4) urządzania pokazów publicznych zwierząt racicowych,

5) oddawania mleka niedostatecznie wyjałowionego z mleczarni, otrzymujących mleko z różnych gospodarstw, do zagród, w których znajdują się zwierzęta racicowe, jak również zużytkowania niedostatecznie wyjałowionego mleka we własnym gospodarstwie, tudzież oddawania z mleczarni naczyń nieoczyszczonych i nieodkażonych.

Wojewoda za zgodą Ministra Rolnictwa może odstąpić od wydania poszczególnych wyżej wymienionych zakazów lub w razie koniecznej potrzeby zezwolić na wyjątki od wydanych zarządzeń.

§ 168. Wojewoda może upoważnić starostę do wydawania zarządzeń dotyczących tworzenia okręgu zapowietrzonego i zagrożonego, jednakże prawo zezwolenia na ulgi i wyjątki, zastrzeżone w powyższych przepisach województwa, nie może być staroście przekazane.

§ 169. Wojewoda może zakazać wywozu (eksportu) zwierząt racicowych zagranicę z powiatu zapowietrzonego pryszczycą, jako też upoważnić starostę do wydania takiego zakazu.

Minister Rolnictwa może ten środek zastosować do całego województwa, w którym pryszczycą rozszerzyła się w takiej mierze, że zachodzi niebezpieczeństwo przeniesienia zarazy zagranicę.

b) Postępowanie po stwierdzeniu podejrzenia.

§ 170. Jeżeli w zagrodzie wolnej od zarazy powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi tylko podejrzenie o pryszczycę, starosta winien wydać zarządzenia przewidziane dla zagród, w których została stwierdzona pryszczycą. Zarządzenia winny być uchylone, skoro zostanie ustalone, że podejrzenie było nieuzasadnione.

§ 171. Zagroda, w której nie znajdują się zwierzęta chore na pryszczycę lub podejrzane o tę chorobę, lecz w której znajdują się tylko zwierzęta podejrzane o zarażenie się, podlega 14-dniowej obserwacji, licząc od dnia, w którym zwierzęta miały ostatni raz pośrednią lub bezpośrednią styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem o pryszczycę. Do takiej zagrody stosuje się przepisy, przewidziane w §§ 157 i 158.

§ 172. Posiadacz zwierząt poddanych obserwacji winien każde wystąpienie objawów, wzbudzających podejrzenie o pryszczycę, niezwłocznie zgłosić posterunkowi policji lub bezpośrednio staroście.

§ 173. Starosta winien uchylić wydane zarządzenia, jeżeli po upływie 14-dniowej obserwacji zwierzęta zostaną zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane lub jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny na podstawie badań i dochodzeń ustali, że podejrzenie było nieuzasadnione.

c) *Postępowanie podczas przewozu lub na targach, pokazach i t. p.*

§ 174. Przy stwierdzeniu pryszczycy lub podejrzenia o pryszczycę u zwierząt podczas przewozu, na targach, pokazach i t. p. starosta zakaże dalszego przewozu oraz zarządzi odosobnienie zwierząt chorych i podejrzanym.

§ 175. Starosta może zezwolić na dalszy przewóz zwierząt, podejrzanym o zarażenie się, celem natychmiastowego uboju z zachowaniem przepisów, przewidzianych w § 157.

Na dalszy przewóz dla celów hodowlanych i użytkowych może zezwolić wojewoda przy przestrzeganiu przepisów § 165.

W razie stwierdzenia pryszczycy w rzeźni lub na targowisku rzeźnym wszystkie spędzone do rzeźni lub na targowisko zwierzęta racicowe podlegają ubojowi.

III. Szczepienie.

§ 176. Po urzędowym stwierdzeniu pryszczycy starosta może w celu przyspieszenia jej przebiegu zarządzić szczepienie (zarażenie) wszystkich zwierząt racicowych, znajdujących się w zapowietrzonych zagrodzie, a za zgodą posiadaczy — również wszystkich zwierząt racicowych zagrożonych w sąsiednich zagrodach, jeżeli przypuszczać należy, że w ten sposób zostanie przyspieszone słumienie pryszczycy.

§ 177. Minister Rolnictwa może zarządzić szczepienie ochronne, lecznicze lub mające na celu skrócenie — względnie złagodzenie przebiegu zarazy — i przepisać w każdym poszczególnym wypadku rodzaj i sposób wykonania szczepienia.

IV. Odkazanie.

§ 178. Podczas trwania zarazy obory, chlewy, owczarnie i inne pomieszczenia, w których znajdują się zwierzęta chore lub podejrzone o chorobę, oraz wszystkie osoby, zwierzęta, narzędzia i przedmioty, z którymi zwierzęta chore i podejrzone o chorobę miały pośrednią lub bezpośrednią styczność, wreszcie nawóz, gnojówka, ścieki i t. p. podlegają oczyszczeniu i odkazaniu według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 3, 5, 6, 9 i 13 załącznika Nr. 2.

Przy ostatecznym oczyszczeniu i odkazaniu przed uznaniem pryszczycy za wygasłą poddać należy oczyszczeniu i odkazaniu także zwierzęta wyleczone, jak również wszystkie zwierzęta, które znajdowały się w pomieszczeniu zapowietrzonym.

Od przeprowadzenia oczyszczenia i odkazania należy odstąpić, jeżeli chodzi tylko o zwierzęta podejrzone o zarażenie się lub jeżeli podejrzenie zostało uznane za nieuzasadnione.

V. Uchylenie zarządzeń.

§ 179. Starosta winien pryszczycę uznać za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie zwierzęta racicowe zagrody zapowietrzonych padły, zostały zabite lub usunięte, — albo

2) jeżeli w przeciągu 3 tygodni po usunięciu zagrody zwierząt chorych i podejrzanym o przy-

szczycę lub po stwierdzeniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego wyleczenia zwierząt nie zaszedł nowy wypadek zachorowania na pryszczycę i

3) jeżeli pozatem przepisane oczyszczenie i odkazanie zostało przeprowadzone i należyte ich wykonanie zostało stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 180. Wojewoda uchyli swe zarządzenia z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa, które było powodem wydania zarządzeń.

§ 181. O wygaśnięciu pryszczycy starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu pryszczycy, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki było podane do wiadomości publicznej stwierdzenie pryszczycy.

d) WĄGLIK.

L Środki ochronne.

§ 182. Po stwierdzeniu wąglika lub podejrzenia o tę chorobę u zwierzęcia żywego powiatowy lekarz weterynaryjny winien natychmiast zarządzić zamknięcie lub odosobnienie takiego zwierzęcia, a w razie potrzeby nawet jego strzeżenie, jak również zakazać używania mleka od krów chorych i podejrzanym o wąglik.

§ 183. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zwrócić uwagę posiadacza na niebezpieczeństwo przeniesienia się wąglika na ludzi przez nieostrożne obchodzenie się ze zwierzętami chorem i podejrzanym o wąglik oraz wskazać, jakie środki ostrożności należy zastosować przy stykaniu się z takimi zwierzętami.

§ 184. Do oprzątanania zwierząt chorych na wąglik i podejrzanym o tę chorobę można posługiwać się jedynie osobami, nie mającymi żadnej styczności z innymi zwierzętami. Dla takich zwierząt muszą być przeznaczony oddzielne sprzęty i naczynia.

Zgodnie z odpowiednimi przepisami sanitarnymi osobom, mającym zdercia naskórka, rany lub wrzody na rękach, twarzy, głowie lub innych nieokrytych częściach ciała, bezwzględnie nie wolno oprzątać i pielęgnować zwierząt chorych i podejrzanym o wąglik.

§ 185. Do pomieszczeń, w których znajdują się zwierzęta chore na wąglik lub podejrzone o tę chorobę, wstęp osobom postronnym jest zakazany z wyjątkiem posiadacza, lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzony oprzątananie tych zwierząt i opieka nad nimi.

Dostęp do wyżej wspomnianym pomieszczeń bez obuwia jest bezwzględnie zakazany.

§ 186. Użytkowanie i wprowadzanie w obrót mleka oraz przetworów mlecznych, pochodzących ze zwierząt chorych na wąglik lub podejrzanym o tę chorobę, jest zakazane.

§ 187. Ubój lub jakikolwiek inny sposób zabicia zwierząt chorych na wąglik lub podejrzanym o tę chorobę jest zakazany.

Zwierzęta podejrzane o zarażenie się wąglikiem wolno poddawać ubojowi tylko za zezwoleniem starosty.

§ 188. Operacje krwawe na zwierzętach chorych i podejrzanych o wąglik wolno wykonywać tylko lekarzom weterynaryjnym. Zwierzę, przeznaczone do operacji, winno być odosobnione od innych zwierząt wrażliwych na wąglik, a sama operacja wykonana z zachowaniem ostrożności uniemożliwiającej rozlanie się krwi, którą należy usunąć w sposób nieszkodliwy (§ 5 załącznika Nr. 6 i § 14 załącznika Nr. 2).

§ 189. Sekcja zwierzęcia dotkniętego wąglikiem lub podejrzanego o tę chorobę winna być przeprowadzona urzędowo jaknajrychlej. Jeżeli posiadacz żąda przeprowadzenia sekcji przy udziale powołanego przez siebie lekarza weterynaryjnego, dokonanie sekcji może być odroczone najwyżej do 24 godzin w porze letniej, w porze zaś zimowej do 43 godzin.

§ 190. Zwłoki zwierząt dotkniętych wąglikiem lub podejrzanych o tę chorobę aż do przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego zachować należy w całości w miejscu odosobnionem i przykryć cienką warstwą ziemi celem zabezpieczenia ich od dostępu ludzi oraz od psów, wilków, much i t. p.

Każdy wypadek wąglika i podejrzenia o wąglik podlega badaniu rozpoznawczemu. W tym celu powiatowy lekarz weterynaryjny winien — stosownie do § 17 załącznika Nr. 3 — wysłać przepisane próbki do właściwej pracowni rozpoznawczej.

§ 191. Zdejmowanie skór ze zwłok zwierząt dotkniętych wąglikiem lub podejrzanych o tę chorobę jest zakazane. Zwłoki takie winny być jaknajrychlej nieszkodliwie usunięte wraz ze skórą, sierścią, włosami, wełną, rogami, kopytami, racicami i odpadkami w sposób przepisany w załączniku Nr. 6.

§ 192. Do przewożenia zwłok celem dokonania sekcji lub nieszkodliwego usunięcia mogą być używane tylko szczelne wozy lub inne środki przewozowe, uniemożliwiające wyciekanie krwi, wydalin i wydzielin. W celu uniemożliwienia odpływów podczas przewozu naturalne otwory zwłok winny być możliwie szczelnie zatkane wełną, szmatami i t. p.

§ 193. Zwierzęta wrażliwe na wąglik znajdujące się w pomieszczeniach (pastwiskach i t. p.), w których zabito lub poddano ubojowi zwierzę dotknięte wąglikiem lub w których stwierdzono kilka wypadków wąglika, podlegają obserwacji aż do wygaśnięcia zarazy.

Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) takich zwierząt z pomieszczeń (pastwisk) jest zakazane.

Starosta może zezwolić na wyprowadzenie takich zwierząt na natychmiastowy ubój, jeżeli zwierzęta te zostaną przed wyprowadzeniem zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane. Po uboju takie zwierzęta mają być zbadane przez lekarza weterynaryjnego. O wydanem zezwoleniu starosta zawiadomi zarząd rzeźni, a jeżeli zwierzęta mają być wywiezione do innego powiatu —

również starostę właściwego powiatu, który zarządzi co należy.

§ 194. Dla zwierząt wrażliwych na wąglik starosta może zakazać używania pastwisk, studzien, miejsc pojenia i pławienia, co do których — według ustalonych okoliczności — przypuszczać należy, że są źródłami wąglika.

II. Szczepienie.

§ 195. Wojewoda może zarządzić szczepienie zwierząt wrażliwych na wąglik w zagrodach, miejscowościach lub na pastwiskach, w których wypadki wąglika stosunkowo częściej się powtarzają, jeżeli środki, wymienione w §§ 183 — 194, nie wystarczają do silumienia zarazy.

Szczepienia przeciw wąglikowi, niezarządzone przez władzę, mogą być wykonywane jedynie za uprzednim zezwoleniem wojewody.

Minister Rolnictwa wskaże w każdym wypadku rodzaj i sposób szczepienia, które ma być zastosowane.

Zwierzęta zaszczepione żywymi zarazkami wąglika podlegają 8-dniowej obserwacji, licząc od dnia szczepienia. W czasie obserwacji stosuje się przepisy § 193.

III. Odkazanie.

§ 196. Podczas trwania wąglika, jak również przed uznaniem zarazy za wygasłą należy skutecznie oczyszczenie i odkazanie według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 5, 9 i 14 załącznika Nr. 2.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 197. Starosta winien uznać wąglik za wygasły i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie zwierzęta zapowietrzonej zagrody (pastwiska), wrażliwe na wąglik, padły, zostały zabite lub usunięte, albo

2) jeżeli w przeciągu 14 dni po usunięciu lub wyzdrowieniu zwierząt chorych na wąglik lub podejrzanych o tę chorobę nie zaszedł nowy wypadek wąglika lub podejrzenia o wąglik i

3) jeżeli pozatem przepisane oczyszczenie i odkazanie zostało przeprowadzone i należyte ich wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Podany wyżej pod 2) czasokres 14 dni może być skrócony do 8 dni, jeżeli zagrożone zwierzęta zapowietrzonej zagrody zostały poddane szczepieniu wskazanemu przez Ministra Rolnictwa (§ 195).

V. Wąglik u zwierzyny.

§ 198. Do zwłok padłej lub zabitej zwierzyny, dotkniętej wąglikiem, mają zastosowanie przepisy §§ 183, 184, 190 — 192.

e) SZELESTNICA.

§ 199. Do szelestnicy mają zastosowanie przepisy §§ 182, 184 ust. 1, 185 ust. 1, 187 — 190, 192, 193, 195 — 197.

Skóry, zdjęte ze zwierząt padłych lub zabitych z powodu szeszestnicy, mogą być dopuszczone do obrotu po wymoczeniu ich w ciągu 24 godzin w roztworze, składającym się z 5 litrów jednoprocenowego kwasu forminowego i 1 grama sublimatu.

Posiadacz winien powiadomić nabywcę skór o sposobie wykonania odkażenia.

Zastrzega się przepisanie innego sposobu odkażania skór zwierząt dotkniętych szeszestnicą lub podejrzanych o tę chorobę.

§ 200. Do zwłok padłej lub zabitej zwierzyny, dotkniętej szeszestnicą, stosować należy przepisy §§ 190, 192 i 199.

f) ZARAŻA DZICZYNY I BYDŁA ROGATEGO.

§ 201. Do zarazy dziczyzny i bydła rogatego mają zastosowanie przepisy §§ 182, 184 ust. 1, 185 ust. 1, 187 — 190, 192, 193, 195 — 197.

§ 202. Do zwłok padłej lub zabitej zwierzyny, dotkniętej zarazą dziczyzny i bydła rogatego, stosować należy przepisy §§ 190, 192 i 199.

g) GRUŻLICA BYDŁA ROGATEGO W POSTACI OTWARTEJ.

§ 203. Po stwierdzeniu podejrzenia o gruźlicę otwartą bydła rogatego winno być zbadane całe pogłowie bydła rogatego podejrzanej zagrody. Badanie to w oborach podlegających dobrowolnemu tłumieniu gruźlicy przeprowadza lekarz weterynaryjny, upoważniony przez związek, utworzony przez towarzystwa rolnicze, instytucje społeczne i samorządowe w celu dobrowolnego tłumienia gruźlicy bydła rogatego (załącznik Nr. 5), a w oborach, które dobrowolnemu tłumieniu gruźlicy nie podlegają, — powiatowy lekarz weterynaryjny. Starosta winien jednak zarządzić takie zbadanie bydła rogatego przez powiatowego lekarza weterynaryjnego również w oborach, podlegających dobrowolnemu tłumieniu gruźlicy, jeżeli w przeciągu 14 dni po stwierdzeniu wypadku podejrzenia o gruźlicę otwartą nie otrzyma sprawozdania o wyniku badania całego pogłowia.

Od badania i dalszych dochodzeń należy odstąpić, jeżeli gruźlica lub jej podejrzenie zostanie stwierdzone na targowisku, w czasie prowadzenia (pędzenia, przewożenia) zwierzęcia lub też po jego padnięciu lub uboju.

§ 204. Zwierzęta chore na gruźlicę otwartą jak również w wysokim stopniu podejrzane o tę chorobę należy odosobnić i oznakować w sposób zarządzony przez Ministra Rolnictwa.

§ 205. Wojewoda winien zarządzić zabicie krowy, u której na podstawie badania rozpoznawczego i klinicznego zostanie stwierdzona gruźlica otwarta wymienia, jak również — zabicie krowy w wysokim stopniu podejrzanej o otwartą gruźlicę wymienia z nieustępującymi objawami klinicznymi (załącznik Nr. 5 rozdział II pkt. 2 lit. b), chociażby dwukrotne badanie rozpoznawcze dało wynik ujemny.

Wojewoda winien również zarządzić zabicie bydła rogatego, u którego na podstawie badania klinicznego i rozpoznawczego zostanie stwierdzona

otwarta gruźlica płuc, macicy lub jelit, jeżeli zwierzę należy do obory, podlegającej dobrowolnemu tłumieniu gruźlicy na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez Ministra Rolnictwa (załącznik Nr. 5 rozdział I), jak również bydła rogatego w wysokim stopniu podejrzanego o otwartą gruźlicę płuc, macicy lub jelit, należącego do takiej obory, jeżeli pomimo dwukrotnego ujemnego wyniku badania rozpoznawczego — przy ponownym badaniu klinicznym zwierzę w dalszym ciągu okazuje się w wysokim stopniu podejrzanym o otwartą gruźlicę (załącznik Nr. 5 rozdział II pkt. 2, lit. a, c i d).

Zabicie z urzędu nie ma zastosowania do bydła opasowego.

§ 206. Do wydania zarządzenia zabicia na podstawie § 205 wojewoda może upoważnić starostę.

§ 207. W wypadkach, w których zwierzę ma być zabite na obszarze innego powiatu, starosta winien celem zbadania zwierzęcia po uboju zawiadomić uprzednio właściwego starostę, który zarządzi co należy (§ 10).

§ 208. Wojewoda może na prośbę posiadacza wyjątkowo odroczyć wykonanie zarządzanego zabicia zwierzęcia najdalej do 6 tygodni, jeżeli tego wymagają względy gospodarcze i nie zachodzi niebezpieczeństwo rozszerzenia się gruźlicy wskutek odroczenia zabicia. Wyjątek ten nie ma zastosowania do otwartej gruźlicy wymienia.

§ 209. Posiadaczowi wolno poddać ubojowi zwierzę chore na gruźlicę otwartą lub w wysokim stopniu podejrzane o tę chorobę pod warunkiem, że zawiadomi o tem uprzednio starostę, który zarządzi zbadanie tego zwierzęcia po uboju lub zawiadomi w tym celu starostę powiatu, na którego obszarze zwierzę takie ma być poddane ubojowi.

§ 210. Co do zwierzęcia chorego na gruźlicę otwartą i w wysokim stopniu podejrzanego o tę chorobę mają być przestrzegane postanowienia następujące:

- a) zmiana miejsca postoju zwierzęcia dozwolona jest tylko za zezwoleniem starosty; używanie dla zwierząt chorych, podejrzanych i niepodejrzanych wspólnych urządzeń do dojenia i pojenia jest wzbronione;
- b) mleko krów, dotkniętych otwartą gruźlicą wymienia i w wysokim stopniu podejrzanych o gruźlicę otwartą wymienia, winno być natychmiast po uboju zniszczone.

Od krów dotkniętych gruźlicą otwartą w innych postaciach, jako też w wysokim stopniu podejrzanych o otwartą gruźlicę w takich postaciach nie wolno użytkować mleka lub dopuszczać go do obrotu przed dostatecznym wyjałowieniem.

Naczynia używane do mleka należy po każdorazowym użyciu oczyścić i odkażić według przepisów § 6 p. 10 i 11 załącznika Nr. 2.

§ 211. Bydło rogate, u którego zostanie stwierdzone w wysokim stopniu podejrzenie o gruźlicę otwartą podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia), powiatowy lekarz weterynaryjny winien zatrzy-

mać i odosobnić, jeżeli posiadacz nie podda zwierząt natychmiastowemu ubojowi.

Jeżeli starosta zezwoli na ubój takich zwierząt w innym powiecie, to celem zbadania zwierząt po uboju winien zawczasu zawiadomić o tem właściwego starostę.

§ 212. Co do zwierząt, u których nie stwierdzono gruźlicy otwartej ani też podejrzenia w wysokim stopniu o gruźlicę otwartą, lecz które wzbudzają tylko podejrzenie o gruźlicę otwartą (załącznik Nr. 5 rozdział II pkt. 1), aż do uchylenia podejrzenia lub zabicia zwierzęcia mają być przestrzegane postanowienia następujące:

- a) zmiana miejsca postoju zwierząt dozwolona jest tylko za zezwoleniem starosty,
- b) mleko może być dopuszczane do obrotu lub zużytkowane we własnym gospodarstwie dopiero po dostatecznym wyjałowieniu,
- c) o zamierzonym poddaniu ubojowi jak również o pojawieniu się podejrzanych objawów chorobowych na wymieniu posiadacz winien zawiadomić starostę i w tym ostatnim wypadku z mlekiem postąpić według przepisów § 210 lit. b.

§ 213. W razie nieprzestrzegania zarządzeń, wydanych na podstawie §§ 204, 210 i 212, starosta może zarządzić zabicie zwierzęcia chorego lub podejrzanego o gruźlicę otwartą.

§ 214. Podczas trwania gruźlicy otwartej winno być przeprowadzone oczyszczenie i odkażenie stanowisk zwierząt chorych i podejrzanych oraz nawozu, narzędzi i przedmiotów, które miały styczność ze zwierzętami chorem i podejrzanymi, stosownie do przepisów § 16 ust. 1 i 2 załącznika Nr. 2, a przed uznaniem gruźlicy za wygasłą należy uskutecznić ostateczne odkażenie stosownie do przepisów § 16 ust. 3 według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego lub lekarza weterynaryjnego, upoważnionego przez związek (§ 203).

§ 215. Gruźlicę należy uznać za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić, jeżeli zwierzęta chore i podejrzane zostały usunięte lub jeżeli na podstawie dwukrotnego badania klinicznego i rozpoznawczego pozostałych zwierząt podejrzanych, przeprowadzonego w czterotygodniowych odstępach czasu, podejrzenie zostało uchylone.

h) NOSACIZNA ZWIERZĄT JEDNOKOPYTOWYCH.

I. Przepisy ogólne.

§ 216. Po urzędowym stwierdzeniu nosacizny lub podejrzenia o nosaciznę starosta winien przeprowadzić natychmiast przy pomocy powiatowego lekarza weterynaryjnego jaknajściślejsze dochodzenie w celu ustalenia, od jakiego czasu zauważono pierwsze objawy chorobowe, czy i ile koni już padło i co się z niemi stało, w jaki sposób z padłymi końmi postąpiono, skąd chore konie pochodzą, gdzie w ostatnich czasach przebywały, czy i z którymi końmi wchodziły w pośrednią lub bezpośrednią styczność np. w stajniach, zajazdach, na pastwisku, przy pojeniu, kar-

mieniu, pławieniu i t. p. — Następnie należy ustalić, czy i które z koni, uznanych według wyników dochodzeń jako podejrzone, zostały wyprowadzone, kiedy i dokąd.

Przy tych dochodzeniach należy również protokółarnie ustalić okoliczności i fakty, mające znaczenie dla odszkodowania lub zapomogi.

§ 217. Stosownie do wyniku dochodzeń starosta wyda dalsze zarządzenia w myśl obowiązujących przepisów i, jeżeli zachodzi potrzeba, zawiadomi właściwego starostę, który ze swej strony również zarządzi co należy.

§ 218. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien pouczyć posiadacza oraz osoby, zajmujące się oprzątkaniem i pielęgnowaniem koni chorych lub podejrzanych o nosaciznę, o niebezpieczeństwie przenoszenia się nosacizny na ludzi.

Do oprzątkania koni chorych lub podejrzanych o nosaciznę należy wyznaczyć osobną obsługę, której nie wolno oprzątać innych koni oraz sypiać w stajniach, w których znajdują się konie chore na nosaciznę lub podejrzone o tę chorobę.

Zgodnie z odpowiednimi przepisami sanitarnymi osoby, mające na rękach, twarzy, głowie lub innych nieokrytych częściach ciała zdercia naskórka, rany lub wrzody, nie mogą być dopuszczane do oprzątkania lub pielęgnowania koni chorych lub podejrzanych o nosaciznę.

§ 219. Niezwłocznie po ukończeniu badania i dochodzeń powiatowy lekarz weterynaryjny winien sporządzić spis wszystkich koni chorych, podejrzanych o nosaciznę i o zarażenie się nią, zarządzić tymczasowe odosobnienie i zamknięcie koni dotkniętych nosacizną i podejrzanych o nosaciznę oraz odosobnienie koni podejrzanych o zarażenie się.

§ 220. O wydanych zarządzeniach powiatowy lekarz weterynaryjny zawiadamia posiadacza zwierząt oraz na piśmie miejscową władzę gminną, która poda te zarządzenia do wiadomości zainteresowanych, względnie do wiadomości publicznej — i dopilnuje ich wykonania.

§ 221. Każdy pierwszy wypadek nosacizny w zagrodzie dotychczas wolnej od tej choroby starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób stosowany w powiecie i zawiadomić o tem właściwe dowództwo okręgu korpusu, komendę miejscowego garnizonu i kierownika właściwego państwowego zakładu chowu koni.

§ 222. Zwierząt chorych i podejrzanych o nosaciznę nie wolno poddawać ubojowi.

Zwłoki zwierząt, dotkniętych nosacizną lub podejrzanych o tę chorobę, winny być nieszkodliwie usunięte w sposób wskazany w załączniku Nr. 6. Zdejmowanie skór z takich zwierząt jest zakazane.

§ 223. Jeżeli koń, poddany zamknięciu lub odosobnieniu, zostanie spotkany poza obrębem wyznaczonym (§§ 226, 229 i 237 — 239), starosta może zarządzić zabicie tego konia.

§ 224. Jeżeli przypuszczać należy, że na pewnym obszarze nosacizna znacznie się rozszerzyła,

wojewoda może za zgodą Ministra Rolnictwa zarządzić badanie kliniczne i rozpoznawcze koni w zagrożonym i przez siebie określonym obszarze.

§ 225. Przepisy §§ 216 — 224 i 226 — 243 mają zastosowanie również do osłów, mułów i osłomułów.

II. Postępowanie z końmi choremi na nosaciznę.

§ 226. Konie dotknięte nosacizną podlegają zamknięciu i odosobnieniu w stajni (pomieszczeniu), do której nie wolno wprowadzać innych koni.

Sprzętów i przedmiotów, używanych do oprzątania i żywienia koni dotkniętych nosacizną, nie wolno usuwać (wynosić) z miejsca zamknięcia przed ich gruntownym oczyszczeniem i odkażeniem według przepisów § 17 ust. 1 i 2 załącznika Nr. 2.

§ 227. Przy głównych wejściach do zagrody zapowietrzonej nosacizną należy umieścić tablicę z wyraźnym i trwałym napisem „Nosacizna koni”. Taką tablicę winna być umieszczona na drzwiach zapowietrzonej stajni (pomieszczenia).

§ 228. Starosta winien zarządzić natychmiastowe zabicie koni, u których nosacizna została urzędowo stwierdzona.

Zabicie takich koni winno być dokonane w zakładach utylizacyjnych, rakarniach lub na grzebowiskach, a w razie ich braku w miejscach, wyznaczonych przez gminę i uznanych za odpowiednie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. Podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia) na miejsca zabicia należy dopilnować, aby konie chore nie zetknęły się z innymi końmi.

III. Postępowanie z końmi podejrzanymi o nosaciznę.

§ 229. Starosta winien zarządzić zamknięcie i odosobnienie w stajni (pomieszczeniu) koni podejrzanym o nosaciznę.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien bezzwłocznie przeprowadzić co do takich koni postępowanie rozpoznawcze w sposób, wskazany w załączniku Nr. 4.

§ 230. Wojewoda winien zarządzić zabicie konia podejrzanego o nosaciznę, jeżeli na podstawie stwierdzonych objawów klinicznych łącznie z wynikami przeprowadzonych badań rozpoznawczych podejrzenie nie może być uchylone.

§ 231. Starosta może zezwolić na używanie do pracy w obrębie własnego gospodarstwa koni podejrzanym o nosaciznę pod warunkiem, że konie te nie będą się stykały bezpośrednio lub pośrednio z innymi końmi i że dla tych koni nie będą używane żłoby, wiadra, inne sprzęty i t. p., służące do żywienia i oprzątania innych koni.

§ 232. Sprzętów i przedmiotów używanych do oprzątania i żywienia koni podejrzanym o nosaciznę nie wolno usuwać (wynosić) z miejsca zamknięcia przed ich oczyszczeniem i odkażeniem według przepisów § 17 ust. 1 i 2 załącznika Nr. 2.

§ 233. O padnięciu lub zamierzonym zabicu konia podejrzanego o nosaciznę posiadacz winien

donieść staroście, który zarządzi bezzwłoczne przeprowadzenie sekcji. Otwieranie lub usuwanie zwłok przed urzędowym przeprowadzeniem sekcji jest wzbronione.

IV. Postępowanie z końmi podejrzanymi o zarażenie się nosacizną.

§ 234. Konie, uznane na podstawie wyników dochodzeń (§ 216) za podejrzanym o zarażenie się, podlegają odosobnieniu i obserwacji. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien bezzwłocznie przeprowadzić co do takich koni postępowanie rozpoznawcze w sposób, wskazany w załączniku Nr. 4.

§ 235. Do pomieszczeń, w których znajdują się konie podejrzanym o zarażenie się, nie wolno wprowadzać innych koni. Wojewoda może na to zezwolić pod warunkiem, że posiadacz na piśmie zrzeknie się prawa do odszkodowania na wypadek urzędowego zabicia wprowadzonych koni z powodu nosacizny oraz że konie te będą traktowane jako podejrzanym o zarażenie się i poddane postępowaniu rozpoznawczemu.

§ 236. Minister Rolnictwa może zarządzić zabicie koni podejrzanym o zarażenie się, jeżeli jest niezbędne śpieszne stłumienie zarazy.

§ 237. Konie podejrzanym o zarażenie się wolno używać do pracy w obrębie miejscowości pod warunkiem, że nie będą się stykały bezpośrednio lub pośrednio z innymi końmi, że dla tych koni nie będą używane żłoby, wiadra lub inne sprzęty, służące do żywienia, pojenia lub oprzątania innych koni, oraz że konie te nie będą używane do pracy razem z innymi niepodjeznanymi i że nie będą wprowadzane do stajni (pomieszczeń), w których znajdują się konie niepodjezpane.

§ 238. Używanie poza obrębem miejscowości koni podejrzanym o zarażenie się wymaga zezwolenia starosty przy zachowaniu środków ostrożności, podanych w paragrafie poprzednim.

§ 239. Koni podejrzanym o zarażenie się, podlegającym odosobnieniu w oznaczonym pomieszczeniu (stajni), nie wolno umieszczać w innym miejscu (stajni) bez zezwolenia starosty.

Starosta może zezwolić na zmianę miejsca postoju pod warunkiem, że odosobnienie i obserwacja oraz postępowanie rozpoznawcze będzie odbywało się w dalszym ciągu na nowym miejscu postoju. W razie zamierzonego przeprowadzenia konia do innego powiatu starosta winien uprzednio uzyskać zgodę właściwego starosty i zawiadomić go o wydanym zezwoleniu.

§ 240. O padnięciu lub zamierzonym zabicu konia podejrzanego o zarażenie się posiadacz winien donieść staroście, który zarządzi bezzwłoczne przeprowadzenie sekcji. Otwieranie lub usuwanie zwłok takich koni przed urzędowym przeprowadzeniem sekcji jest wzbronione.

V. Odkażenie.

§ 241. Podczas trwania zarazy stanowisko, z którego koń dotknięty nosacizną lub podejrzanym

o nosaciznę został usunięty, należy poddać oczyszczeniu i odkażeniu stosownie do §§ 5, 9 i 17 p. 1 i 2 załącznika Nr. 2 według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Odkażeniu podlega nawóz, jak również wszelkie sprzęty i przedmioty, które były w bezpośrednim lub pośrednim zetknięciu ze zwierzętami chorem lub podejrzanymi o nosaciznę.

Przed uznaniem nosacizny za wygasa winno być przeprowadzone gruntowne oczyszczenie i odkażenie stajni lub części stajni, jak również nawozu i wszystkich przedmiotów, które były w bezpośrednim lub pośrednim zetknięciu z temi zwierzętami, według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 5, 9 i 17 p. 3 i 4 załącznika Nr. 2.

Osoby, mające na rękach, twarzy, głowie lub innych nieokrytych częściach ciała zdercie naskórka, rany lub wrzody, nie mogą być zatrudniane przy przeprowadzaniu oczyszczenia i odkażenia.

VI. Uchylenie zarządzeń.

§ 242. Starosta winien nosaciznę uznać za wygasa i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie konie chore i podejrzone o nosaciznę padły lub zostały zabite — albo

2) jeżeli u pozostałych koni podejranych o nosaciznę na podstawie badania klinicznego i na podstawie zakończonego badania rozpoznawczego podejrzenie o nosaciznę zostało uznane za nieuzasadnione — albo też

3) jeżeli konie podejrzone o zarażenie się po ukończeniu badania rozpoznawczym przy ostatecznym badaniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego nie wzbudzają podejrzenia o nosaciznę i

4) jeżeli poza tem zarządzone oczyszczenie i odkażenie zostało przeprowadzone i ich należyte wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 243. O wygaśnięciu nosacizny starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu nosacizny, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie nosacizny zostało podane do wiadomości publicznej.

i) OSPA OWCZA.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 244. Po stwierdzeniu ospy owczej lub podejrzenia o tę chorobę starosta winien przy pomocy powiatowego lekarza weterynaryjnego ustalić:

- a) kiedy zauważono pierwsze objawy choroby,
- b) czy, kiedy i od kogo zostały nabyte owce chore lub podejrzone o ospę lub czy wogóle, kiedy i od kogo zostały nabyte owce w ostatnim czasie,
- c) czy i kiedy owce, u których została stwierdzona ospa lub podejrzenie o ospę, stykały się z owcami obcymi,
- d) czy od czasu zauważenia pierwszych objawów owce zostały wyprowadzone (wypędzone, wywiezione) i dokąd.

§ 245. Stosownie do wyników dochodzeń powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać wszystkie owce, które według wyników dochodzeń uważać należy za podejrzone o zarażenie się, a starosta — w razie potrzeby — zawiadomi właściwego starostę, który ze swej strony wyda również dalsze zarządzenia.

§ 246. Powiatowy lekarz weterynaryjny po stwierdzeniu ospy owczej lub podejrzenia o tę chorobę zarządzi natychmiast tymczasowe zamknięcie i odosobnienie owiec chorych i podejranych o chorobę w owczarni lub innym pomieszczeniu, a w razie potrzeby — nawet strzeżenie takich owiec.

Powiatowy lekarz weterynaryjny podaje tymczasowe zarządzenia do wiadomości posiadacza owiec oraz miejscowej władzy gminnej, która dopilnuje wykonania wydanych zarządzeń.

§ 247. Po stwierdzeniu pierwszego wypadku ospy owczej w miejscowości dotychczas wolnej od tej choroby starosta zarządzi zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego wszystkich owiec w całej miejscowości lub jej części, a w razie większego niebezpieczeństwa również wszystkich owiec w sąsiednich i dalszych miejscowościach.

II. Środki ochronne.

§ 248. Każdy pierwszy wypadek urzędowo stwierdzonej ospy owczej w miejscowości starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób stosowany w powiecie i zawiadomić starostów sąsiednich powiatów, którzy również podadzą to do wiadomości publicznej.

§ 249. Do zagrody (pastwiska), w której znajdują się owce dotknięte ospą owczą lub podejrzone o tę chorobę, mają zastosowanie przepisy §§ 250 — 264.

§ 250. Przy wejściach do zapowietrzonych zagrody (pastwiska) jak również u wejścia do zapowietrzonych owczarni lub innego pomieszczenia, gdzie znajdują się owce chore lub podejrzone o ospę, należy umieścić na widocznych miejscach tablice z wyraźnym i trwałym napisem „Ospa owcza”.

§ 251. Wszystkie owce zagrody podlegają zamknięciu w owczarni lub innym pomieszczeniu. Owce znajdujące się na pastwisku winny być spędzone do zagrody i tam podlegają zamknięciu. Wyjątkowo i w razie istotnej potrzeby wojewoda może zezwolić na pozostawienie owiec na pastwisku i przepisać środki ostrożności, uniemożliwiające przeniesienie ospy z pastwiska.

§ 252. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) owiec z zapowietrzonych zagrody (pastwiska) jest zakazane. Po stwierdzeniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, że w zagrodzie wszystkie owce zostały z ospy wyleczone, starosta może zezwolić na wyprowadzenie (wypędzenie) owiec na pastwisko pod warunkiem, że nie będą przechodziły drogami i pastwiskami, dostępnymi dla owiec z zagrod niezapowietrzonych, i że na pastwisku nie będą się stykały z takimi owcami. W razie potrzeby należy

uniedostępnić dla ludzi i owiec obcych drogi przepędu oraz pastwiska przez ich ogrodzenie.

W razie koniecznej potrzeby wojewoda może zezwolić na wypuszczenie owiec na pastwisko jeszcze przed urzędowym stwierdzeniem wyleczenia pod warunkami, wykluczającymi możliwość przeniesienia zarazy.

§ 253. Do oprzątan i pielęgnowania owiec chorych lub podejrzanych o ospę nie wolno dopuszczać osób, które stykają się z innymi owcami.

Wstęp do owczarni, pastwiska, pomieszczenia, w którym znajdują się owce chore lub podejrzane o ospę, bez zezwolenia starosty jest zakazany. Zakaz ten nie dotyczy posiadaczy tych owiec, lekarzy weterynaryjnych i osób, którym powierzono oprząkanie owiec i opiekę nad nimi. Osoby te przed opuszczeniem zapowietrzonej owczarni, pastwiska lub pomieszczenia winny poddać się oczyszczeniu i odkażeniu według §§ 3, 9 pkt. 12 i 18 pkt. 1 załącznika Nr. 2. W tym celu przy wyjściach z zagrody, pastwiska, pomieszczenia, winna być przygotowana woda, mydło, szczotka lub wiechcie oraz środki odkażające (§ 6 załącznika Nr. 2).

§ 254. Wprowadzanie (wpędzanie, wwozenie) obcych owiec do zapowietrzonej zagrody (pastwiska, pomieszczenia) jest zakazane.

Na wyjątki w razie koniecznej potrzeby może zezwolić starosta.

§ 255. Psy owczarskie w czasie, gdy nie pilnują owiec, winny być trzymane na uwięzi lub prowadzone na smyczy.

§ 256. Zdejmowanie skór ze zwłok owiec dotkniętych ospą jest zakazane.

Zwłoki owiec padłych na ospę należy usunąć niezwłocznie wraz ze skórą, wełną, racicami, rogami — według przepisów załącznika Nr. 6.

§ 257. Na wywóz skór i wełny, pochodzących z owiec podejrzanych o zarażenie się lub owiec wyleczonych z ospy, może zezwolić starosta pod warunkiem, że skóry zostaną całkowicie wysuszone lub będą skierowane bezpośrednio do garbarni, a wełna zostanie zapakowana w szczelne worki.

§ 258. Wywóz paszy i słomy, o których według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego przypuszczać należy, że zawierają zarazki ospy owczej, jest zakazany. Starosta może zezwolić na wywóz słomy i paszy, które według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego nie przedstawiają niebezpieczeństwa przeniesienia ospy.

§ 259. Przedmiotów i narzędzi, używanych do oprzątan lub do strzyżenia owiec, nie wolno wnosić z zapowietrzonego pomieszczenia przed ich oczyszczeniem i odkażeniem według przepisów §§ 5, 9 i 18 p. 3 załącznika Nr. 2.

Nawóz winien być pozostawiony na miejscu aż do uznania ospy za wygasłą. W razie koniecznej potrzeby wywiezienia przed wygaśnięciem zarazy nawóz winien być odkażony w sposób przepisany w §§ 9 p. 1 i 18 p. 2 załącznika Nr. 2.

§ 260. Na zmianę stanowiska stada zapowietrzonego w obrębie miejscowości zapowietrzonej lub na przewiezienie stada do sąsiedniej miejscowości może zezwolić starosta z zastosowaniem środków ostrożności, jeżeli — według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego — zmiana stanowiska nie jest połączona z niebezpieczeństwem rozszerzenia się zarazy.

§ 261. Ubój owiec chorych i podejrzanych o ospę owczą dozwolony jest tylko w zapowietrzonej zagrodzie. Starosta może zezwolić na ubój w innej zagrodzie (rzeźni) miejscowości zapowietrzonej przy zastosowaniu środków ostrożności, wskazanych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. Przewóz winien odbywać się na szczelnych wozach. Po uboju owce takie podlegają zbadaniu przez lekarza weterynaryjnego.

§ 262. Starosta może zezwolić na wywóz owiec podejrzanych o zarażenie się celem natychmiastowego uboju do rzeźni lub miejsc uboju miejscowości zapowietrzonej lub sąsiedniej lub też do dalszych rzeźni publicznych lub wywozowych.

Przewóz bezpośrednio do rzeźni (miejsce uboju), na stacje kolejowe lub przystanie wodne, jak również ze stacji kolejowych lub przystani wodnych do rzeźni winien odbywać się na szczelnych wozach lub innych środkach przewozowych. Zatrzymywanie się z takimi owcami w innych miejscowościach albo dopuszczanie do bezpośredniego lub pośredniego stykania się z innymi owcami jest zakazane. W razie potrzeby starosta może zarządzić konwojowanie takich przewozów.

Równocześnie z udzieleniem zezwolenia na wywóz koleją lub statkiem owiec podejrzanych o zarażenie się starosta winien powiadomić o tem zarządcę kolejowej stacji nadania — względnie kierownika przystani wodnej — i zarząd rzeźni, a jeżeli owce mają być skierowane do innego powiatu — właściwego starostę, który zarządzi odpowiednie środki ostrożności jak również zbadanie owiec po uboju przez lekarza weterynaryjnego.

Wozy, wagony i statki, któremi owce zostały przewiezione, jak również rampy, narzędzia i przedmioty, używane przy załadunku lub wylądowaniu, tudzież osoby, zatrudnione przy przewozie, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów § 18 pkt. 3 załącznika Nr. 2.

§ 263. Starosta winien zarządzić badanie owiec zapowietrzonej zagrody (pastwiska) przez powiatowego lekarza weterynaryjnego w czternastodniowych odstępach czasu, a jeżeli posiadacz doniesie, że wszystkie owce już są wyleczone, natychmiast po otrzymaniu takiego doniesienia.

§ 264. Przepisy §§ 251 — 263 mają zastosowanie również do owiec wyleczonych z ospy aż do czasu uznania ospy owczej za wygasłą (§ 273).

§ 265. W razie stwierdzenia ospy owczej w czasie prowadzenia owiec (pędzenia, wzięcia) powiatowy lekarz weterynaryjny winien zarządzić tymczasowe ich zatrzymanie i odosobnienie z zastosowaniem przepisów, przewidzianych w § 246.

Na przewóz owiec celem przebycia choroby w innej miejscowości może starosta zezwolić przy zastosowaniu przepisów § 262. W razie skierowania owiec do innego powiatu potrzebna jest uprzednia zgoda właściwego starosty, a do skierowania ich do innego województwa — uprzednia zgoda właściwego wojewody.

§ 266. W razie groźniejszego szerzenia się ospy owczej lub niebezpieczeństwa przeniesienia jej na dalsze powiaty wojewoda może dla zapowietrzonych i dla sąsiednich miejscowości:

- a) zarządzić umieszczenie przy drogach publicznych tablic z wyraźnym napisem „Ospa owcza. Przepęd owiec zakazany”,
- b) zarządzić obserwację wszystkich owiec i uzależnić ich wywóz od zezwolenia starosty, który zezwoli tylko na wywóz w celu natychmiastowego uboju przy zastosowaniu przepisów § 262,
- c) zakazać przywozu owiec bez zezwolenia starosty z wyjątkiem przywozu owiec do natychmiastowego uboju,
- d) zakazać wyprowadzania (wypędzania, wywożenia) owiec na targi, jarmarki, pokazy, przetargi i t. p.,
- e) zakazać pędzenia owiec drogami publicznymi lub uzależnić pędzenie od warunków, przewidzianych w § 252,
- f) uzależnić wywóz skór owczych i wełny owczej od dopełnienia warunków, wymienionych w § 257,
- g) zakazać wywożenia nawozu owczego poza obręb miejscowości,
- h) zarządzić zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego owiec przed ich załadowaniem na stacjach kolejowych i przystaniach wodnych.

§ 267. Zarządzenia, wydane na zasadzie poprzedniego paragrafu, wojewoda winien uchylić, skoro niebezpieczeństwo szerzenia się zarazy zostanie usunięte.

Zarządzenia, wydane z powodu podejrzenia o ospę owczą, starosta winien niezwłocznie uchylić, skoro powiatowy lekarz weterynaryjny ustali, że podejrzenie jest nieuzasadnione.

§ 268. Co do stada owiec, wśród którego znajdują się owce podejrzane tylko o zarażenie się, mają być przestrzegane przepisy, przewidziane w §§ 251 — 254 i 262.

Po upływie 2 tygodni, licząc od dnia, w którym owce stykały się ostatnio z owcami chorem lub podejrzanymi o ospę, starosta winien zarządzić zbadanie stada przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi, że wszystkie owce są niepodjęzane o ospę, starosta winien zarządzić środki ostrożności uchylić, w przeciwnym zaś razie — zarządzić ponowne zbadanie po upływie dalszych dwóch tygodni i postępować tak dalej aż do usunięcia podejrzenia o ospę.

Zarządzone środki ostrożności starosta winien uchylić niezwłocznie, skoro jeszcze przed upływem wyżej wspomnianych dwutygodniowych okresów cza-

su zostanie stwierdzone, że podejrzenie jest nieuzasadnione.

III. Szczepienie.

§ 269. Po urzędowym stwierdzeniu ospy owczej starosta zarządzi niezwłoczne przeprowadzenie szczepienia wszystkich owiec wolnych jeszcze od zarazy w zapowietrzonym stadzie.

Od zarządzenia szczepienia starosta odstąpi, jeżeli posiadacz podda ubojowi w ciągu 10-ciu dni wszystkie owce stada. W tym wypadku należy dopilnować, aby ubój całego stada został w oznaczonym czasie dokonany.

§ 270. Starosta zarządzi zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego szczepionych owiec w ciągu 10 do 12 dni po szczepieniu i natychmiastowe ponowne szczepienie tych owiec, u których pierwsze szczepienie było bezskuteczne.

Owce szczepione podlegają na przeciąg trzech tygodni tym samym ograniczeniom, jak owce dotknięte ospą owczą.

§ 271. Niezarządzone przez władze szczepienia mogą być wykonywane jedynie za uprzednim zezwoleniem wojewody i podlegają nadzorowi powiatowego lekarza weterynaryjnego.

IV. Odkażenie.

§ 272. Owczarnie i inne pomieszczenia, w których znajdowały się owce chore lub podejrzane o ospę owczą, jak również wszelkie narzędzia i przedmioty, które były w bezpośredniej lub pośredniej styczności z takimi owcami, należy poddać oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 9 i 18 załącznika Nr. 2.

Oczyszczeniu i odkażeniu podlegają również osoby, które stykały się z owcami chorem i podejrzanymi o ospę owczą.

V. Uchylenie zarządzeń.

§ 273. Starosta winien ospę owczą uznać za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie owce zagrody (stada) padły, zostały zabite lub usunięte — albo

2) jeżeli po urzędowym stwierdzeniu wyzdrowienia ostatniej chorej owcy w przeciągu 60-ciu dni nie zachodziły nowe wypadki ospy owczej i

3) jeżeli poza to zostało przeprowadzone przepisane oczyszczenie i odkażenie, a należyte ich wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 274. O wygaśnięciu ospy owczej starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o jej wybuchu, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie ospy zostało podane do wiadomości publicznej.

j) ZARAZA STADNICZA.

L. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 275. Po stwierdzeniu zarazy stadniczej lub podejrzenia o tę chorobę starosta winien jaknajpiesz-

niej przeprowadzić przy pomocy powiatowego lekarza weterynaryjnego dochodzenie celem ustalenia, czy konie chore i podejrzane miały styczność płciową z innymi końmi w przeciągu co najmniej ostatniego roku. Przytem należy uznać za podejrzane o zarażenie się wszystkie ogiery, które w ciągu ostatniego roku stanowiły klacze chore lub podejrzane o chorobę, oraz wszystkie klacze, które były stanowione przez ogiery chore lub podejrzane o zarazę stadniczą.

§ 276. Jeżeli według wyniku dochodzeń przeprowadzać należy, że zaraza stadnicza przybrała szersze rozmiary, starosta może zarządzić śpieszne zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego wszystkich ogierów i klaczy w miejscowości zagrożonej i sąsiednich i do ukończenia tego badania zakazać stanowienia koni w tych miejscowościach. Celem ułatwienia tych badań starosta może wyznaczyć miejsca, do których mają być sprowadzone konie do badania.

§ 277. Jeżeli według wyniku dochodzeń konie podejrzane znajdują się w innym powiecie, starosta zawiadomi niezwłocznie właściwego starostę, który zarządzi co należy.

§ 278. Powiatowy lekarz weterynaryjny po stwierdzeniu zarazy stadniczej lub podejrzenia o tę chorobę winien natychmiast zarządzić odosobnienie chorych i podejrzanych o tę chorobę ogierów i klaczy oraz zakazać dopuszczania ich do stanowienia.

II. Środki ochronne.

§ 279. Każdy pierwszy wypadek stwierdzenia zarazy stadniczej w zagrodzie starosta winien podać niezwłocznie do wiadomości publicznej w sposób stosowany w powiecie i zawiadomić o tem kierownika właściwego państwowego zakładu chowu koni, jak również dowództwo okręgu korpusu oraz komendę miejscowego garnizonu.

§ 280. Koni dotkniętych zarazą stadniczą nie wolno dopuszczać do stanowienia.

§ 281. Wojewoda zarządzi:

- a) oznakowanie w sposób przez siebie wskazany koni dotkniętych zarazą stadniczą,
- b) wytrzebienie ogierów:
  - 1) u których urzędowo stwierdzono zarazę stadniczą,
  - 2) co do których udowodniono, że od nich zarażyły się klacze,
  - 3) które stanowiły klacze chore na zarazę stadniczą.

Wytrzebienie takich ogierów może być dokonane tylko przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 282. Minister Rolnictwa może zarządzić zabicie klaczy chorych i podejrzanych o chorobę albo też wzamian zabicia wywłaszczenie tych zwierząt za odszkodowaniem, które — w myśl art. 60 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) — co do sposobu ustalenia jego wysokości i wypłaty podlega przepisom art. art. 75 — 91 wymienionego rozporządzenia.

§ 283. Co do koni dotkniętych zarazą stadniczą jak również koni podejrzanych o tę chorobę mają być przestrzegane postanowienia następujące:

1) chorych i podejrzanych o zarazę stadniczą ogierów nie wolno trzymać w jednym pomieszczeniu z klaczami niepodejrzanymi, a chorych i podejrzanych o zarazę stadniczą klaczy — z ogierami niepodejrzanymi;

2) przeprowadzanie (przewożenie) chorych i podejrzanych o zarazę stadniczą koni do innej zagrody lub miejscowości wymaga zezwolenia starosty, który zawiadomi o tem właściwego starostę, jeżeli konie mają być przeprowadzone do innego powiatu.

§ 284. Do czasu stwierdzenia przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, że podejrzenie jest nieuzasadnione, należy uznać za podejrzane o zarażenie się zarazą stadniczą:

- a) klacze stanowione przez ogiery chore lub podejrzane o zarazę stadniczą,
- b) ogiery, które stanowiły klacze chore lub podejrzane o zarazę stadniczą —

— choćby klacze — względnie ogiery — (lit. a i b) nie okazywały jeszcze żadnych objawów, wzbudzających podejrzenie o zarazę stadniczą.

Co do koni podejrzanych o zarażenie się mają być przestrzegane postanowienia następujące:

1) ogierów i klaczy nie wolno dopuszczać do stanowienia;

2) ogiery i klacze podlegają urzędowemu badaniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego w dwutygodniowych odstępach czasu. Celem ułatwienia badania starosta może wyznaczyć miejsce, do którego takie konie mają być sprowadzone do zbadania;

3) ogierów i klaczy nie wolno przeprowadzać (przewozić) do innej zagrody lub miejscowości bez zezwolenia starosty, który zawiadomi uprzednio właściwego starostę, jeżeli konie takie mają być przewiezione do innego powiatu;

4) ogierów i klaczy nie wolno trzymać razem w jednym pomieszczeniu, jak również takich ogierów z niepodejrzanymi klaczami, a klaczy — z niepodejrzanymi ogierami;

5) trzebienie ogierów może być dokonywane tylko przez lekarzy weterynaryjnych.

§ 285. Posiadacz koni podejrzanych o zarażenie się winien o wystąpieniu objawów, wzbudzających podejrzenie o zarazę stadniczą (zmiany w narządach płciowych, talarowate obrzmienie skóry, porażenie lub bezwład kończyn, zadu, warg, znaczne pogorszenie się stanu odżywienia), natychmiast powiadomić starostę, który zarządzi niezwłoczne zbadanie koni przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 286. W razie groźnego niebezpieczeństwa zarazy stadniczej starosta może dopuszczać do stanowienia koni pochodzących ze ściśle przez siebie określonego obszaru zagrożonego uzależnić od dostarczenia przez posiadacza świadectwa, stwierdzającego, że konie zostały zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodejrzane. Świadectwo takie ma ważność na okres 8 dni.

Zarządzenie takie starosta winien podać do wiadomości publicznej i uchylić je z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa zarazy.

§ 287. W razie groźniejszego niebezpieczeństwa zarazy stadniczej wojewoda może zarządzić zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego wszystkich ogierów i klaczy na ściśle przez siebie określonym i podanym do wiadomości publicznej obszarze zagrożonym oraz prowadzenie rejestracji stanowienia, jako też zakazać oprowadzania ogierów celem stanowienia.

Zarządzenie to wojewoda winien uchylić z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa zarazy.

III. Odzyskanie.

§ 288. Oczyszczenie i odkażenie przeprowadza się według przepisów § 19 załącznika Nr. 2.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 289. Starosta winien zarządzenia stadniczą uznać za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) co do ogierów chorych — po ich usunięciu z zagrody lub wytrzebieniu,

2) co do klaczy chorych — jeżeli padły, zostały zabite lub usunięte, w przeciwnym razie — dopiero po upływie 3 lat od ostatnio zauważonych u nich objawów zarazy stadniczej,

3) co do koni podejrzanych o zarazę stadniczą — jeżeli zostało urzędowo stwierdzone, że podejrzenie jest nieuzasadnione,

4) co do koni podejrzanych o zarażenie się — jeżeli w ciągu roku od czasu ostatniego zetknięcia się płciowego z choremi lub podejrzanymi koniami nie zauważono żadnych podejrzanych objawów lub z chwilą urzędowego ustalenia, że podejrzenie o zarazę stadniczą u koni, z którymi miały styczność płciową, jest nieuzasadnione.

§ 290. O wygaśnięciu zarazy stadniczej w zagrodzie starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu zarazy, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie zarazy zostało podane do wiadomości publicznej.

k) OTRĘT KONI I BYDŁA ROGATEGO.

§ 291. Bydła rogatego i koni chorych na otręt i podejrzanych o tę chorobę oraz podejrzanych o zarażenie się nie wolno dopuszczać do stanowienia, dopóki przez powiatowego lekarza weterynaryjnego nie zostanie ustalone, że zwierzęta te są całkowicie wyleczone lub że podejrzenie jest nieuzasadnione.

§ 292. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) zwierząt chorych i podejrzanych o otręt do innej zagrody lub miejscowości dozwolone jest tylko za zezwoleniem starosty, który zawiadomi uprzednio właściwego starostę, jeżeli zwierzęta mają być wywiezione do innego powiatu.

§ 293. Oczyszczenie i odkażenie przeprowadza się według przepisów § 19 załącznika Nr. 2.

§ 294. Otręt należy uważać za wygasły i wydane zarządzenia uchylić, jeżeli zwierzęta chore zostały usunięte lub wyleczone, a co do zwierząt podejrzanych — jeżeli zostanie urzędowo stwierdzone, że podejrzenie było nieuzasadnione.

l) ŚWIERZB ZWIERZĄT JEDNOKOPYTOWYCH I OWIEC.

1. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 295. Starosta, otrzymawszy zgłoszenie lub dowiedziawszy się w jakikolwiek inny sposób o istnieniu świerzbu lub podejrzenia o tę chorobę u zwierząt jednokopytowych lub owiec, winien natychmiast przez powiatowego lekarza weterynaryjnego zbadać stan rzeczy na miejscu celbist ustalenia:

- od jakiego czasu zauważono pierwsze podejrzane objawy schorzenia skóry,
- kiedy, skąd i czy wogóle w ciągu ostatnich 2 miesięcy wprowadzono owce do chorego stada albo czy chore lub podejrzane o świerzb zwierzęta jednokopytowe zostały nabyte i od kogo,
- czy owce z zapowietrzonego stada albo chore lub podejrzane zwierzęta jednokopytowe stykały się w ostatnich czasach z innymi owcami lub zwierzętami jednokopytowymi,
- czy i dokąd oddawano owce z zapowietrzonego stada albo zwierzęta jednokopytowe, które stykały się bezpośrednio lub pośrednio ze zwierzętami chorymi lub podejrzanymi o świerzb.

§ 296. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać wszystkie stada owiec albo zwierzęta jednokopytowe, które według wyników dochodzeń należy uważać za podejrzane o zarażenie się. Jeżeli zwierzęta takie znajdują się w innych powiatach, starosta winien natychmiast zawiadomić właściwego starostę celem wydania odpowiednich zarządzeń.

§ 297. Po urzędowym stwierdzeniu świerzbu u zwierząt jednokopytowych lub owiec powiatowy lekarz weterynaryjny powinien zarządzić niezbędne środki ostrożności w celu umiędzczenia świerzbu, a mianowicie odosobnić zapowietrzone stado lub zwierzęta jednokopytowe i zawiadomić o tem władzę gminną, która dopilnuje wykonania zarządzeń tymczasowych.

§ 298. W razie stwierdzenia jedynie tylko podejrzenia o świerzb powiatowy lekarz weterynaryjny przeprowadza co 4 tygodnie szczegółowe badanie każdej owcy podejrzanego stada lub podejrzanych zwierząt jednokopytowych.

Podejrzenie o świerzb należy uznać za nieuzasadnione, jeżeli w ciągu 8 tygodni od powzięcia podejrzenia świerzb nie zostanie stwierdzony.

§ 299. Starosta może zarządzić badanie wszystkich owiec w miejscowości zapowietrzonej oraz w sąsiednich i dalszych miejscowościach, jeżeli z wyników dochodzeń można przypuszczać, że nie wszystkie wypadki świerzbu zostały ujawnione.

Starosta winien zarządzić co najmniej dwukrotne badanie owiec w ciągu roku w miejscowościach, w których od dłuższego czasu panuje świerzb owiec.

II. Środki ochronne.

§ 362. Każdy pierwszy wypadek świerzbu zwierząt jednokopytowych i owiec w zagrodzie dotychczas wolnej od tej choroby starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób przyjęty w powiecie, a w razie stwierdzenia świerzbu u zwierząt jednokopytowych, zawiadomić także dowództwo okręgu korpusu, komendę miejscowego garnizonu i kierownika właściwego państwowego zakładu chowu koni.

§ 331. Posiadacz zwierząt jednokopytowych i owiec, wśród których urzędowo stwierdzono świerzb, winien poddać leczeniu chore zwierzęta jednokopytowe jak również wszystkie owce zapowietrzonego stada.

Posiadaczowi służy prawo wyboru sposobu leczenia. Posiadacz może zabić zwierzęta chore.

Jeżeli po upływie 3 miesięcy od czasu stwierdzenia świerzbu owce nie zostaną wyleczone, starosta wyznaczy sposób leczenia. Wyznaczone leczenie zasadniczo winno polegać na stosowaniu kąpeli; w razie jednak nieodpowiedniej do tego pory roku lub innych uzasadnionych przyczyn starosta może zezwolić na inny sposób leczenia; skóra tylko warunku na to pozwala, należy stosować kąpiel.

§ 302. Równocześnie z leczeniem należy przeprowadzać według przepisów § 20 załącznika Nr. 2 odcyzozanie i odkażanie pomieszczeń, stajen, ovczarni i t. p., w których znajdują się zwierzęta dotknięte świerzbem, wszelkich narzędzi i przedmiotów, które były w bezpośredniej lub pośredniej styczności ze zwierzętami chorymi, oraz osób zatrudnionych przy leczeniu.

§ 333. Posiadacz winien donieść starostę o ukończeniu leczenia, załączając przytem poświadczenie lekarza weterynaryjnego o ukończeniu leczenia. Jeżeli zwierzęta leczone były przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, dołączenie takiego poświadczenia jest zbędne. Starosta po otrzymaniu zgłoszenia zarządzi zbadanie zwierząt na miejscu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

W wypadkach, gdy powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi, że zwierzęta nie zostały zupełnie wyleczone, starosta zarządzi dalsze leczenie, podczas którego należy również przeprowadzić podobne oczyszczenie i odkażanie.

Jeżeli po upływie 3 miesięcy od stwierdzenia świerzbu wśród owiec posiadacz nie doniesie o ukończeniu leczenia, starosta zarządzi zbadanie chorego stada przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 304. Jeżeli zwierzęta jednokopytowe nie zostaną wyleczone w ciągu 2 miesięcy, a owce w ciągu 4 miesięcy po stwierdzeniu świerzbu, starosta może zarządzić zamknięcie w stajni zwierząt jednokopytowych — względnie zamknięcie całego zapowietrzonego stada owiec w ovczarni lub innym pomieszczeniu. Do zamkniętej ovczarni nie wolno wprowadzać innych owiec.

W większych miastach starosta może zarządzić zamknięcie zwierząt jednokopytowych natychmiast po stwierdzeniu świerzbu aż do czasu ich wyleczenia.

§ 335. Zwierzęta jednokopytowe, dotknięte świerzbem i podejrzane o tę chorobę, jak również stadła, w których znajdują się owce chore lub podejrzane o świerzb, należy trzymać w odosobnieniu aż do czasu uchylenia wydanymi zarządzeń.

Umieszczenie takich zwierząt w innych stajniach, ovczarniach lub miejscach, gdzie zwierzęta te mogłyby się stykać z obcymi zwierzętami jednokopytowymi lub owcami, jest wzbronione.

Starosta może zezwolić na wypędzenie stadła dotkniętego świerzbem na pastwisko pod warunkiem, że owce tego stadła ani w drodze, ani na pastwisku nie będą się stykały z owcami innych stadł.

W razie potrzeby na zarządzenie starosty posiadacz winien odgrodzić pastwisko używane przez zarażone stadło od pastwisk stadł zdrowych.

§ 336. Starosta może zakazać na przeciąg 2 miesięcy wypuszczania niepodjeżdżanych owiec na pastwiska, na których pasły się przedtem owce dotknięte świerzbem.

§ 307. Zwierzęta jednokopytowe dotknięte świerzbem i podejrzane o tę chorobę mogą być używane do pracy jedynie w obrębie miejscowości zapowietrzonej.

Starosta może zezwolić na używanie chorych i podejrzanych zwierząt jednokopytowych do pracy poza obrębem miejscowości zapowietrzonej, jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi, że leczenie jest ukończone, chociażby zwierzę okazywało jeszcze oznaki przebytej choroby.

§ 308. Starosta może zezwolić na wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) zwierząt jednokopytowych oraz owiec ze stadła dotkniętego świerzbem na natychmiastowy ubój:

- a) do rzeźni (miejsca uboju) zapowietrzonej lub sąsiedniej miejscowości,
- b) do stacyj kolejowych lub do przystani wodnych w celu skierowania ich do bardziej oddległych rzeźni publicznych lub wywozowych.

Przewóz owiec bezpośrednio do rzeźni (miejsca uboju), do stacyj kolejowych lub przystani wodnych, jak również ze stacyj kolejowych lub przystani wodnych do rzeźni, winien odbywać się na szczelnych wozach lub najmniej szczelnych innych środkach przewozowych. Zatrzymywanie się z takimi zwierzętami w innych miejscowościach czy też dopuszczenie do stykania się pośredniego lub bezpośredniego z innymi owcami lub zwierzętami jednokopytowymi jest zakazane.

Równocześnie z udzieleniem zezwolenia starosta powiadomi o tem zawiadawcę kolejowej stacji nadania lub kierownika przystani wodnej, jak również zarząd rzeźni, a jeżeli zwierzęta mają być skierowane do innego powiatu — również właściwego starostę, który zarządzi odpowiednie środki ostrożności.

Wozy, wagony i statki, które zwierzęta przewieziono, jak również rampy, narzędzia i przedmioty, używane przy załadunku lub wylądowaniu, tudzież osoby, zatrudnione przy przewozie, podlegają oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów § 20 załącznika Nr. 2.

§ 309. Skóry zwierząt zabitych i padłych, dotkniętych świerzbem, wolno dopuszczać do obrotu

dopiero po zupełnem wysuszeniu, o ile nie zostaną skierowane bezpośrednio do garbarni.

Welnę owiec, należących do stada dotkniętego świerzbem lub podejrzanego o tę chorobę, wolno wywozić (wynosić) po zapakowaniu jej w szczelne worki.

Osoby zatrudnione przy oprzątanii, strzyżeniu i leczeniu zwierząt chorych i podejrzanych winny przed opuszczeniem zapowietrzonych pomieszczeń poddać się dokładnemu oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów § 20 załącznika Nr. 2.

Oczyszczeniu i odkażeniu podlega również odzież i obuwie, jak również wszystkie narzędzia i przedmioty (uprząż, naczynia i t. p.), używane dla zwierząt chorych.

§ 310. W razie stwierdzenia świerzbu lub podejrzenia o tę chorobę podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia) zwierząt, na targach, pokazach, przetargach, w stajniach zajezdnych i t. p. — o ile posiadacz nie zgodzi się na natychmiastowe zabicie zwierząt, — starosta winien zarządzić odosobnienie i leczenie przez lekarza weterynaryjnego zwierząt jednokopytowych chorych oraz wszystkich owiec, należących do stada dotkniętego świerzbem.

Po wyleczeniu świerzbu starosta zezwoli na przewóz takich zwierząt do innej miejscowości, gdzie zwierzęta podlegać winny dalszej obserwacji do czasu uznania świerzbu za wygasły (§ 312 pkt. b).

Starosta może zezwolić na przewóz zatrzymanych zwierząt jeszcze przed ukończeniem ich leczenia przy zastosowaniu środków ostrożności, przewidzianych w § 308. Na miejscu przeznaczenia zwierzęta podlegają w dalszym ciągu leczeniu i co do nich mają być przestrzegane przepisy §§ 301 — 309.

III. Odkażenie.

§ 311. Podczas leczenia zwierząt (§ 301) należy poddać oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów § 20 załącznika Nr. 2 pomieszczenia, jak również wszystkie narzędzia i przedmioty oraz osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem.

Ostateczne oczyszczenie i odkażenie winno być wykonane według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego, zgodnie z przepisami § 20 załącznika Nr. 2.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 312. Starosta winien świerzb uznać za wygasły i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli zwierzęta jednokopytowe, dotknięte świerzbem i podejrzanego o tę chorobę, albo wszystkie owce, należące do stada dotkniętego świerzbem lub podejrzanego o tę chorobę, padły, zostały zabite lub usunięte, albo też

2) jeżeli po upływie 8 tygodni po ukończeniu leczenia przy badaniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego nie zostały ujawnione zwierzęta chore lub podejrzanego o świerzb i

3) jeżeli po zakończeniu zostało przeprowadzone zarządzone oczyszczenie i odkażenie, a należyte ich wykonanie stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 313. O wygaśnięciu świerzbu starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zosta-

ły powiadomione o wybuchu świerzbu, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie świerzbu zostało podane do wiadomości publicznej.

m) WŚCIEKLIZNA.

L. Wścieklizna u psów i kotów.

§ 314. Za podejrzanego o zarażenie się wścieklizną należy uważać psy i koty nawet wówczas, gdy można tylko przypuszczać, że się zetknęły ze zwierzętami chorem lub podejrzanymi o wściekliznę.

§ 315. Osoba władająca psem lub kotem chorym lub podejrzanym o wściekliznę winna odosobnić go zupełnie od ludzi i zwierząt, jak również donieść o tem najbliższemu posterunkowi policji lub bezpośrednio staroście.

§ 316. Władza gminna, otrzymawszy wiadomość o wałęsaniu się psa wściekłego lub podejrzanego o wściekliznę, winna postarać się o bezzwłoczne jego zabicie lub schwytanie, a w razie niemożności skutecznego zawiadomić sąsiednią władzę gminną i najbliższy posterunek policji.

§ 317. Jeżeli wałęsający się pies, podejrzanego o wściekliznę, przebiegł do sąsiedniego powiatu, starosta winien zawiadomić o tem niezwłocznie telegraficznie lub telefonicznie właściwego starostę.

§ 318. Starosta, otrzymawszy zgłoszenie lub dowiedziawszy się w jakikolwiek inny sposób o wściekliznie lub jej podejrzeniu, winien zarządzić natychmiast zbadanie stanu rzeczy na miejscu. przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 319. Powiatowy lekarz weterynaryjny wdrowy na miejscu dochodzenie, skąd wałęsający się pies pochodzi, gdzie przebywał lub dokąd zbiegł, czy i jakie osoby lub zwierzęta zostały przez niego pokąsane oraz jakie u tego psa zauważono objawy podejrzenia.

Jeżeli pies podejrzanego lub wałęsającego się padł albo został zabity, powiatowy lekarz weterynaryjny winien przeprowadzić sekcję psa i ustalić, czy wścieklizna lub podejrzenie o wściekliznę należy uznać za stwierdzone.

Od wykonania sekcji można odstąpić, jeżeli według ustalenia powiatowego lekarza weterynaryjnego niema wątpliwości, że zwierzę jest dotknięte wścieklizną.

§ 320. Jeżeli zwierzę dotknięte wścieklizną lub podejrzanego o wściekliznę skaleczyło człowieka (§ 323), powiatowy lekarz weterynaryjny winien zawiadomić o tem niezwłocznie lekarza powiatowego i po padnięciu lub zabicu takiego psa przesłać odciętą głowę wraz ze skórą do najbliższego państwowego zakładu higieny.

§ 321. Każdy wypadek urzędowego stwierdzenia wścieklizny starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób stosowany w powiecie i zawiadomić starostów sąsiednich powiatów, którzy również podają to do wiadomości publicznej.

§ 322. Starosta nakaże natychmiast zabić wszystkie psy i koty, u których urzędowo stwierdzono wściekliznę lub podejrzenie o wściekliznę, jak rów-

niez wszystkie psy i koty podejrzane o zarażenie się wścieklizną (§§ 314, 316 i 330).

Wyjątkowo starosta może za zgodą wojewody odstąpić od nakazu zabicia psa podejrzanego o zarażenie się pod warunkiem, że pies będzie podlegał zamknięciu i obserwacji na przeciąg 3 miesięcy. Psa takiego należy trzymać na uwięzi, a w razie prowadzenia zaopatrzyć go w bezpieczny kaganiec i trzymać na smyczy.

§ 323. Jeżeli pies podejrzany o wściekliznę skaleczył człowieka, starosta — o ile to nie jest połączone z niebezpieczeństwem dla ludzi i zwierząt — odstąpi od zabicia psa i zarządzi jego zamknięcie oraz zbadanie przez powiatowego lekarza weterynaryjnego w 8 dni po stwierdzeniu podejrzenia o wściekliznę. Jeżeli badanie to nie da pewnych wyników, pies podlega w dalszym ciągu zamknięciu i ponownemu badaniu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego po upływie dalszych 8 dni.

Jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny przy tem badaniu nie stwierdzi wścieklizny, starosta uchyli zarządzone zamknięcie psa.

Gdy posiadacz udowodni świadectwem powiatowego lekarza weterynaryjnego jeszcze przed upływem wyżej podanego terminu zamknięcia psa, że podejrzenie o wściekliznę jest nieuzasadnione, starosta uchyli natychmiast zamknięcie psa.

§ 324. Nie wolno poddawać leczeniu (szczepieniu) lub ubojowi zwierząt dotkniętych wścieklizną i podejrzanych o tę chorobę.

§ 325. Otwieranie zwłok zwierząt padłych i podejrzanych może się odbywać jedynie w obecności państwowego lekarza weterynaryjnego.

Starosta zarządzi usunięcie zwłok wraz ze skórą, sierścią, włosami i t. p. zwierząt dotkniętych wścieklizną lub podejrzanych o tę chorobę według przepisów załącznika Nr. 6.

§ 326. Pomieszczenia, w których znajdowały się zwierzęta wściekłe i podejrzane o wściekliznę, jak również wszystkie przedmioty, które były w styczności ze zwierzętami wściekłymi lub podejrzanymi, należy odkazić i oczyścić stosownie do zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego, zgodnie z przepisami §§ 5, 6 i 21 załącznika Nr. 2.

§ 327. Jeżeli urzędowo stwierdzono, że pies chory na wściekliznę — względnie podejrzany o tę chorobę — biegał swobodnie, starosta winien przynajmniej na przeciąg 3 miesięcy dla ściśle przez siebie określonego zagrożonego obszaru zarządzić trzymanie psów na uwięzi, a w razie prowadzenia psów — zaopatrzenie ich w bezpieczne kagańce i trzymanie na smyczy, jako też zakazać swobodnego puszczania kotów.

Zarządzenie to winno być podane do wiadomości publicznej.

Starosta może czynić wyjątki od zarządzeń powyższych, gdy chodzi o psy myśliwskie, policyjne, pościągowe i owczarskie pod warunkiem, że psy pościągowe będą zaopatrzone w bezpieczne kagańce, a psy myśliwskie, policyjne i owczarskie — w czasie nieużywania ich do pracy — będą trzymane na uwięzi lub

zaopatrzone w bezpieczne kagańce i prowadzone na smyczy.

Obowiązek trzymania psów na uwięzi lub prowadzenia ich na smyczy, zaopatrzenia w bezpieczne kagańce, jako też zakaz swobodnego puszczania kotów dotyczy również psów i kotów, wprowadzonych na obszar zagrożony po wejściu w życie przepisów, wydanych dla obszaru zagrożonego.

§ 328. Do obszaru przewidzianego w § 327 winny być zaliczone wszystkie miejscowości, w których pies wściekły lub podejrzany o wściekliznę biegał swobodnie oraz wszystkie miejscowości w promieniu około 10 kilometrów. Jeżeli obszar zagrożony ma objąć część sąsiedniego powiatu, starosta zawiadomi właściwego starostę, który również wyda odpowiednie zarządzenia.

Przy określaniu zagrożonego obszaru starosta winien uwzględnić nie tylko odległość miejscowości, lecz przede wszystkim miejscowe warunki i granice naturalne (rzeki, jeziora, wzgórza, lasy, błota i t. p.).

§ 329. Wyprowadzanie (wywożenie) psów z obszaru zagrożonego dopuszczalne jest tylko za zezwoleniem starosty po uprzednim uznaniu psa przez powiatowego lekarza weterynaryjnego za niepodjezdzanego o wściekliznę. Jeżeli pies ma być wywieziony do innego powiatu, starosta winien o udzielonym zezwoleniu zawiadomić właściwego starostę; do psa wywiezionego do innego powiatu mają być stosowane przepisy, które obowiązują na obszarze zagrożonym.

Starosta w porozumieniu z zawiadowcami stacji kolejowych — względnie z kierownikami przystani wodnych — zarządzi, aby nie dopuszczano do wywozu kolejną lub statkiem psów bez zezwolenia starosty, jak również aby przy wejściach do stacji kolejowych i przystani wodnych umieszczano w miejscach widocznych tablice z trwałym i wyraźnym napisem „Wywóz psów bez zezwolenia zakazany”.

§ 330. Na obszarze zagrożonym (§ 328) jak również w razie pojawienia się wścieklizny u zwierząt dzikich starosta może zarządzić obławę.

Psy i koty, co do których nie przestrzegano zarządzeń wydanych dla zagrożonego obszaru (§§ 327 — 329), jak również schwyte przy obławach psy, koty i zwierzęta dzikie starosta każe zabić.

Za zgodą wojewody starosta może zezwolić na wyjątki co do psów i kotów.

W razie groźniejszego niebezpieczeństwa wścieklizny Minister Rolnictwa może uzależnić odstąpienie od zabicia psa lub kota od wyrażenia swej zgody.

§ 331. W razie groźnego niebezpieczeństwa wścieklizny i na czas trwania tego niebezpieczeństwa wojewoda może dla całego obszaru województwa lub jego pewnej ściśle określonej części zarządzić:

- 1) rejestrację i znakowanie psów,
- 2) środki ostrożności, przewidziane dla obszaru zagrożonego (§§ 327 — 330).

II. Wścieklizna u innych zwierząt gospodarskich.

§ 332. Inne zwierzęta gospodarskie, u których zauważono objawy wzbudzające podejrzenie o wściekliznę posiadacz winien — oprócz doniesienia najbliższemu posterunkowi policji lub bezpośrednio staroście — odosobnić od ludzi i zwierząt aż do przybycia na miejsce powiatowego lekarza weterynaryjnego.

W razie stwierdzenia w obecności przedstawiciela władzy gminnej lub posterunkowego policji, że zwierzę wściekłe grozi niebezpieczeństwem dla ludzi, posiadacz winien zwierzę zabić i przechować aż do przybycia powiatowego lekarza weterynaryjnego tak, aby ludzie i zwierzęta nie mieli dostępu do zwłok zwierzęcia.

§ 333. Starosta nakaze natychmiast zabić zwierzę, u którego stwierdzono wściekliznę.

Użytkowanie i wprowadzanie w obrót mleka z takich zwierząt i jego przetworów jest zakazane.

Do zwierząt dotkniętych wścieklizną mają zastosowanie również przepisy §§ 318 — 321, 324 — 326.

§ 334. Zwierzęta podejrzane o wściekliznę podlegają zamknięciu w odosobnieniu z zastosowaniem przepisów §§ 322 i 332 aż do ostatecznego wyjaśnienia istoty choroby.

Podejrzane o zarażenie się zwierzęta jednokopytowe i bydło rogate starosta winien poddać obserwacji na przeciąg 6 miesięcy, a owce, kozy i świnie — na przeciąg 3 miesięcy.

§ 335. O zauważeniu objawów, wzbudzających podejrzenie o wściekliznę u zwierząt poddanych obserwacji (§ 334), posiadacz winien bezwzględnie donieść staroście, który zarządzi natychmiastowe ich zbadanie na miejscu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 336. Uboj zwierząt poddanych obserwacji dozwolony jest w samej zagrodzie pod warunkiem, że zwierzę będzie zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i po uboju części zwierzęcia, na których znajdują się podejrzane rany lub blizny, zostaną nieszkodliwie usunięte według przepisów załącznika Nr. 6.

§ 337. Starosta może zezwolić na wyprowadzenie (wypędzenie, wywiezienie) zwierząt poddanych obserwacji:

1) w celu natychmiastowego uboju do rzeźni w tej samej, sąsiedniej lub dalszej miejscowości,

2) do innych miejscowości celem przeprowadzenia w dalszym ciągu obserwacji.

W razie wywiezienia takich zwierząt do innego powiatu starosta winien zawiadomić właściwego starostę, który wyda dalsze zarządzenia.

III. Szczepienie.

§ 338. Zwierząt wściekłych i podejrzanych o wściekliznę nie wolno poddawać szczepieniom.

Szczepienie psów i kotów podejrzanych o zarażenie się, jak również psów i kotów, które zostały schwytane na zagrożonym obszarze (§§ 314 i 330), jest wzbronione.

Na wyjątki może zezwolić Minister Rolnictwa. Wydanie zarządzeń co do szczepienia podejrzanych o zarażenie się zwierząt jednokopytowych i racicowych należy do Ministra Rolnictwa.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 339. Starosta winien zarządzenia wydane dla okręgu zagrożonego, jak również zamknięcie i obserwację poszczególnych zwierząt podejrzanych uchylić po upływie terminów, przewidzianych w §§ 322 i 334 — względnie po stwierdzeniu, że podejrzenie jest nieuzasadnione.

§ 340. Uchylenie wydanych zarządzeń starosta winien ogłosić w ten sam sposób, w jaki zarządzenia zostały podane do wiadomości publicznej, i zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wydaniu zarządzenia.

n) POMÓR I ZARAZA ŚWINI.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 341. Za zarazę świń w rozumieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) uważać należy tylko ostre schorzenie organów oddechowych, połączone z zaburzeniami w ogólnym stanie zdrowia i objawiające się za życia dusznością, kaszlem, brakiem chęci do przyjmowania pokarmu, zaczerwienieniem skóry w postaci kropek lub plam (na głowie, grzbiecie, łopatkach, kończynach), a przy sekcji wykazujące oprócz świeżych zmian chorobowych w płucach zmiany ogólnego zakażenia (zwyrodnienie wątroby, śledziony, nerek, mięśnia sercowego, obrzmienia gruczołów chłonnych, wybroczyny na błonach śluzowych i surowiczych i t. p.).

Zmiany przewlekłego schorzenia narządów jamy piersiowej bez jakichkolwiek zmian, wskazujących na ostry przebieg choroby lub ogólne zakażenie, nie podpadają pod pojęcie zarazy świń.

§ 342. Posiadacz zwierząt równocześnie ze zgłoszeniem pomoru lub zarazy świń albo podejrzenia o jedną z tych chorób winien:

1) odosobnić zwierzęta chore i podejrzane oraz nie wpuszczać do pomieszczeń osób postronnych z wyjątkiem lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzona oprzątanie zwierząt i opieka nad nimi,

2) dopilnować, aby nie wprowadzano do zagrody innych świń, nie wyprowadzano (wypędzano, wywożono, wynoszono) z niej świń żywych, padłych lub zabitych i ich części, jak również narzędzi, przedmiotów, nawozu, paszy, ściółki oraz sprzętów, z którymi miały styczność świnie chore lub podejrzane o chorobę.

§ 343. Po stwierdzeniu pomoru lub zarazy świń albo podejrzenia o jedną z tych chorób starosta winien przy pomocy powiatowego lekarza weterynaryjnego ustalić:

a) czy świnie chore lub podejrzane o pomór lub zarazę świń zostały w ciągu ostatnich 4 tygodni wprowadzone do zagrody, kiedy i skąd,

b) czy w ciągu ostatnich 4 tygodni przed wystąpieniem pierwszych objawów chorobowych świnie miały bezpośrednią lub pośrednią styczność z obcymi świniami lub też czy i dokąd zostały wyprowadzone (wypędzone, wywiezione).

§ 344. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zbadać wszystkie świnie, które według wyniku dochodzeń uważać należy za podejrzane o zarażenie się. Jeżeli świnie te znajdują się w innym powiecie, starosta winien natychmiast (telefonicznie, telegraficznie) zawiadomić właściwego starostę, który wyda odpowiednie zarządzenia.

§ 345. Powiatowy lekarz weterynaryjny, stwierdziwszy pomór lub zarazę świń albo podejrzenie o jedną z tych chorób, winien spisać ilość świń według gatunku, pici i wieku (knury, maciory, wieprze, warchlaki, oseeki), zarządzić niezbędne środki w celu umiejscowienia choroby, a w razie potrzeby strzeżenie chorych i podejrzanych zwierząt, a nawet całej zagrody, jeżeli zaś przeprowadził sekcję zwierzęcia — wysłać przepisane próby do pracowni rozpoznawczej (§§ 20 i 21 załącznika Nr. 3).

§ 346. Starosta może zarządzić badanie wszystkich świń w miejscowości zapowietrzonej lub też w sąsiednich i dalszych miejscowościach, jeżeli z wyników dochodzeń przypuszczać można, że na tym obszarze znajdują się dotychczas niewyjawione ogniska pomoru lub zarazy świń.

II. Środki ochronne.

§ 347. Jeżeli na większym obszarze województwa stwierdzony zostanie pojedynczy wypadek pomoru lub zarazy świń, którego źródło zostanie niewątpliwie wykryte, na podstawie zaś szczegółowych dochodzeń nie istnieje obawa, że choroba ta mogłaby być przeniesiona do innej zagrody lub miejscowości, wojewoda może zarządzić natychmiastowe zabicie świń chorych, tudzież podejrzanych, jeżeli przypuszczać należy, że w ten sposób da się osiągnąć zupełne stłumienie choroby.

§ 348. Każdy pierwszy wypadek urzędowego stwierdzenia pomoru lub zarazy świń w zagrodzie starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób przyjęty w powiecie i zawiadomić starostów sąsiednich powiatów, którzy również ogłaszają to publicznie.

§ 349. Do zagrody zapowietrzonej pomorem lub zarazą świń mają zastosowanie przepisy §§ 350 — 355.

§ 350. Przy wejściach do zagrody zapowietrzonej, jak również u wejścia do zapowietrzonego chlewu (pomieszczenia) należy umieścić na widocznym miejscu tablicę z wyraźnym i trwałym napisem „Pomór świń” lub „Zaraza świń”. Świnie dotknięte pomorem lub zarazą świń podlegają zamknięciu w chlewie (pomieszczeniu). Wstęp do takich chlewów i pomieszczeń jest wzbroniony osobom postronnym z wyjątkiem posiadacza, lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzona opieka nad nimi.

§ 351. Zwłok świń padłych lub ich części nie wolno wywozić (wynosić) z zagród zapowietrzonych. Zwłoki takie należy nieszkodliwie usunąć w sposób podany w załączniku Nr. 6.

Wszystkie narzędzia i przedmioty, z którymi stykały się bezpośrednio lub pośrednio świnie chore albo podejrzane o pomór lub zarazę świń, należy — przed wyniesieniem z pomieszczenia zapowietrzonego, względnie zagrody zapowietrzonej — oczyścić i odkażić według przepisów §§ 5, 6, 9 i 22 załącznika Nr. 2.

Osoby przed opuszczeniem pomieszczenia zapowietrzonego lub zagrody zapowietrzonej winny oczyścić i odkażić ręce, ubranie i obuwie. W tym celu u wyjścia z pomieszczenia i zagrody winna być przygotowana woda, mydło, szczotka lub wiechcie i środki odkażające.

§ 352. Ubój zwierząt chorych i podejrzanych o pomór lub zarazę świń dozwolony jest tylko w zagrodzie zapowietrzonej lub za zezwoleniem starosty w innej zagrodzie (rzeźni) miejscowości zapowietrzonej przy zastosowaniu środków ostrożności, wskazanych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. Po uboju świnie podlegają zbadaniu przez lekarza weterynaryjnego.

Chorobowo zmienione narządy i części należy w każdym wypadku uznać za niezdatne do spożycia i zniszczyć.

Całą sztukę należy uznać za niezdatną do spożycia, jeżeli zostanie stwierdzone wychudnięcie lub znaczne zmiany w mięsie (mięśniach, tłuszczu) albo zmiany, wskazujące na ogólne zakażenie.

Zniszczenie niezdatnych sztuk i ich części należy skutecznie według załącznika Nr. 6.

Jeżeli przy ostrym przebiegu pomoru lub zarazy świń zmiany, podane w ustępie poprzednim, nie zostaną stwierdzone, należy dopuścić do spożycia tłuszcz po przetopieniu, mięso zaś po dostatecznym ugotowaniu w wodzie lub parze (parowaniu) lub też po marynowaniu w ciągu 3-ch tygodni.

§ 353. Wyprowadzanie (wypędzanie, wywożenie) świń z zagrody zapowietrzonej jest zakazane.

Starosta może zezwolić na wywóz świń podejrzanych o zarażenie się celem natychmiastowego uboju:

- 1) na wozach do innej zagrody (rzeźni) zapowietrzonej lub sąsiedniej miejscowości,
- 2) koleją lub statkiem do dalszych rzeźni publicznych lub wywozowych.

Starosta winien o wydanem zezwoleniu zawiadomić zawiadowcę kolejowej stacji nadania lub kierownika przystani wodnej. Wagony lub oddziały statku winny być oznaczone wyraźnym napisem: „Pomór świń” lub „Zaraza świń”. Do listu przewozowego należy dołączyć zezwolenie starosty na wywóz.

Zwierzęta takie wolno wyładowywać tylko na stacjach, oznaczonych w zezwoleniu i w listach przewozowych. Przeladowanie lub skierowanie ich do innych stacyj jest wzbronione.

Na wywóz świń do innego powiatu starosta winien uzyskać zgodę właściwego starosty i o wydanem zezwoleniu zawiadomić go (telefonicznie, telegraficznie) z podaniem ilości sztuk. Starosta powiatu miejsca przeznaczenia zarządzi, aby zwierzęta zo-

stały poddane natychmiastowemu ubojowi bez stękania się z innymi zwierzętami i po uboju zbadane przez lekarza weterynaryjnego z zastosowaniem przepisów, wymienionych w § 352.

Przewóz świń do stacyj kolejowych lub przystani wodnych, jak również ze stacyj kolejowych lub przystani wodnych do rzeźni winien odbywać się na szczególnych wozach, aby nie wypadła nawóz lub ściółka.

Środki przewozowe (wozy, wagony, statki i t. p.), jak również rampy, sprzęty i przedmioty, używane przy załadunku i wyładunku, podlegają natychmiastowemu oczyszczeniu i odkażeniu według przepisów §§ 5, 6, 9 i 22 załącznika Nr. 2.

§ 354. Starosta może zezwolić:

- a) na wywóz z zagród zapowietrzonych tylko zarazą świń, nie zaś pomorem świń, bez ograniczeń, wymienionych w § 353, świń tucznych, jeżeli posiadacz przedstawi świadectwo powiatowego lekarza weterynaryjnego, że świnię rzeczywiście są tuczne i nie okazują objawów, wzbudzających podejrzenie o zarazę lub pomór świń; świadectwo takie ma ważność na przeciąg 2 dni;
- b) na wywóz z takich zagród (lit. a) świń podejrzanych o zarażenie się zarazą świń do innej zagrody lub innej miejscowości powiatu pod warunkiem, że świnię tę na nowym miejscu poddane zostaną dalszemu odosobnieniu i obserwacji, jeżeli według zdania powiatowego lekarza weterynaryjnego zmiana postoju zwierząt nie zagraża niebezpieczeństwem rozszerzenia zarazy;
- c) na wypędzanie z takich zagród (lit. a) na pastwiska świń podejrzanych o zarażenie się pod warunkiem, że świnię takie nie będą przepędzane przez pastwiska i drogi, dostępne dla świń z zagród wolnych od zarazy oraz że świnię z zagród zapowietrzonych na pastwisku nie będą stykały się ze świniami z zagród niezapowietrzonych.

§ 355. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) świń do zagrody zapowietrzanej pomorem lub zarazą świń jest zakazane. Na wyjątki może zezwolić starosta.

§ 356. W razie niebezpieczeństwa rozposzczernienia się pomoru lub zarazy świń starosta może dla całej miejscowości lub ściśle określonej części miejscowości, a nawet w razie groźniejszego niebezpieczeństwa i dla sąsiednich miejscowości:

1) zakazać odbywania targów, pokazów, jak również przetargów na świnię — z wyjątkiem przetargów na świnię, znajdujące się przynajmniej od 3 miesięcy w zagrodzie,

2) nakazać umieszczenie tablic z wyraźnym i trwałym napisem „Pomór świń” lub „Zaraza świń” przy drogach na granicy wyżej wspomnianych miejscowości,

3) uzależnić wywóz i przewóz świń od warunków, przewidzianych w § 353,

4) zakazać pędzenia świń, jak również zatrzymywania się ze świniami przewożonymi na wozach,

5) zakazać wypędzania świń na wspólne pastwiska.

§ 357. Wojewoda może wydać zarządzenia, przewidziane w § 356, dla obszaru całego województwa lub jego części, jeżeli większym obszarom grozi niebezpieczeństwo pomoru lub zarazy świń.

§ 358. Zarządzenia, wydane na podstawie § 357, winny być uchylone z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa szerzenia się pomoru lub zarazy świń.

III. Postępowanie po stwierdzeniu podejrzenia.

§ 359. Jeżeli w zagrodzie wolnej od pomoru lub zarazy świń powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi tylko podejrzenie o jedną z tych chorób, starosta winien wydać zarządzenia przewidziane dla zagród, w których został stwierdzony pomór lub zaraza świń, i utrzymać je w mocy aż do czasu ustalenia przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, że podejrzenie było nieuzasadnione.

Jeżeli według opinii powiatowego lekarza weterynaryjnego stwierdzenie pomoru lub zarazy świń możliwe jest tylko przez dokonanie sekcji, a niema do tego świni padłej lub zabitej, wojewoda może zarządzić zabicie świni podejrzanej lub też upoważnić starostę do wydania takiego zarządzenia.

§ 360. Zagroda, w której niema świń chorych na pomór lub zarazę świń, ani też podejrzanych o te choroby, lecz w której znajdują się tylko świnię podejrzane o zarażenie się, podlega 4-tygodniowej obserwacji, licząc od dnia, w którym zwierzęta miały ostatni raz bezpośrednią lub pośrednią styczność ze świniami choremi albo podejrzanymi o pomór lub zarazę świń.

§ 361. Posiadacz świń, pozostających pod obserwacją (§ 360), winien każde wystąpienie objawów, wzbudzających podejrzenie o pomór lub zarazę świń, niezwłocznie zgłosić posterunkowi policji lub staroście, który zarządzi natychmiastowe zbadanie stanu rzeczy na miejscu przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

IV. Postępowanie podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia), na targach, pokazach i t. p.

§ 362. Przy stwierdzeniu pomoru lub zarazy świń lub podejrzenia o te choroby podczas prowadzenia (pędzenia, przewożenia) albo u świń znajdujących się na targach, pokazach i t. p., starosta zakazuje dalszego prowadzenia i zarządzi odosobnienie i zamknięcie wszystkich świń chorych i podejrzanych, o ile posiadacz nie podda ich natychmiastowemu ubojowi w rzeźni miejscowej lub w rzeźni w sąsiedniej miejscowości.

§ 363. Starosta może zezwolić na przewóz świń podejrzanych, celem natychmiastowego uboju, do dalszych rzeźni publicznych lub wywozowych z zachowaniem przepisów, przewidzianych w § 353.

Na przewóz świń podejrzanych o zarażenie się do innego powiatu dla celów hodowlanych i użytkowych może starosta zezwolić za zgodą właściwego starosty, a do innego województwa — wojewoda za zgodą właściwego wojewody.

Przy przewozie należy przestrzegać przepisów § 353.

Po przywiezieniu świń, dokonaniem w myśl ustępu drugiego, na miejsce starosta zarządzi odosobnienie i obserwację świń na przeciąg 4 tygodni, po upływie których zarządzone środki ochronne zostaną uchylone, jeżeli świnie zostaną zbadane przez powiatowego lekarza weterynaryjnego i uznane za niepodlejrzane.

§ 364. W razie stwierdzenia pomoru lub zarazy świń w rzeźni lub na targowisku rzeźnem starosta może spowodować poddanie ubojowi wszystkich świń, spędzonych do rzeźni lub na targowisko.

V. Szczepienie.

§ 365. Wojewoda może zarządzić szczepienie wszystkich świń, znajdujących się w zapowietrzonym chlewie (pomieszczeniu), w zapowietrzonych zagrodach lub też w zagrożonych zagrodach miejscowości zapowietrzonych. Minister Rolnictwa określi w każdym wypadku rodzaj i sposób szczepienia.

Wojewoda może upoważnić starostę do wydania takiego zarządzenia.

Szczepienia, niezarządzone przez władze, mogą być przedsiębrane tylko za zezwoleniem wojewody.

§ 366. Świnie szczepione żywymi zarazkami pomoru lub zarazy świń starosta podda obserwacji na przeciąg 4 tygodni, począwszy od dnia szczepienia.

VI. Odkazanie.

§ 367. Podczas trwania pomoru i zarazy świń podlegają oczyszczeniu i odkazaniu chlewy i pomieszczenia, w których znajdują się świnie chore lub podejrzane, jak również osoby i wszystkie narzędzia i przedmioty, z którymi bezpośrednio lub pośrednio stykały się świnie chore lub podejrzane o chorobę.

Przed uznaniem pomoru lub zarazy świń za wygasłą winno być przeprowadzone ostateczne oczyszczenie i odkazanie według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów §§ 3, 5, 6, 9 i 22 załącznika Nr. 2.

VII. Uchylenie zarządzeń.

§ 368. Pomór lub zarazę świń należy uznać za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie świnie zagrody zapowietrzonych padły, zostały zabite lub z zagrody usunięte — albo

2) jeżeli po usunięciu lub wyzdrowieniu ostatniej chorej lub podejrzanej sztuki u pozostałych świń w przeciągu 4 tygodni nie zaszły nowe wypadki pomoru lub zarazy świń i

3) jeżeli poza tem zostało przeprowadzone oczyszczenie i odkazanie i należyte ich wykonanie zostało stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 369. O wygaśnięciu pomoru lub zarazy świń w zagrodzie starosta winien zawiadomić wszystkie władze i urzędy, które zostały powiadomione o wybuchu choroby, i publicznie ogłosić w ten sam sposób, w jaki stwierdzenie choroby zostało podane do wiadomości publicznej.

o) RÓŻYCA ŚWIN.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 370. Posiadacz, zauważywszy u świni objawy lub zmiany chorobowe, wzbudzające podejrzenie o różycę świń, oprócz zgłoszenia do starosty lub do najbliższego posterunku policji winien zwłoki zwierzęcia lub jego części potrzebne do stwierdzenia zarazy (kawałki skóry, żołądek, jelita, krezkę, nerki, śledzionę) przechować w zamknięciu do czasu zbadania ich przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, nie dopuszczając przytem do zetknięcia się innych świń lub osób z takimi zwłokami lub częściami.

Przechowanie wyżej wspomnianych części jest zbytne w zagrodach, które z powodu różycy świń podlegają już zarządzeniom środkom ochronnym, lub w których na podstawie art. 25 ust. 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) odstępuje się od ponownego zbadania przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. W takich wypadkach zwłoki świń winny być zniszczone w sposób, przepisany w załączniku Nr. 6, świnie zaś, poddane ubojowi, winny być urzędowo zbadane.

§ 371. Starosta winien zarządzić dochodzenia co do źródła zarazy jak również ustalić, czy i dokąd wyprowadzono (wypędzono, wywieziono) świnie w ostatnich sześciu dniach. Stosownie do wyniku dochodzeń starosta zarządzi co należy.

II. Środki ochronne.

§ 372. Świnie dotknięte różycą lub podejrzane o tę chorobę mają być zamknięte w chlewie lub innym pomieszczeniu. Do zamkniętych chlewów i pomieszczeń osobom postronnym dostęp jest wzbroniony z wyjątkiem posiadacza, lekarzy weterynaryjnych i osób, którym powierzono oprzątkanie tych zwierząt i opiekę nad nimi.

§ 373. Przy głównych wejściach do zagród zapowietrzonych różycą należy umieścić tablice z wyraźnym i czytelnym napisem „Różycę świń”. Takie tablice winny być umieszczone na drzwiach, zapowietrzonych chlewu (pomieszczenia).

§ 374. W zapowietrzonych różycą zagrodach świnie poddane ubojowi winny być urzędowo zbadane.

§ 375. Zwłoki świń padłych lub zabitych dotkniętych różycą oraz ich części należy usuwać w sposób przepisany w załączniku Nr. 6.

§ 376. Uboju świń chorych i podejrzanych o różycę wolno dokonywać tylko w zagrodzie zapowietrzonych lub za zgodą starosty w rzeźni (miejscu uboju) miejscowości zapowietrzonych.

§ 377. Starosta zezwoli na wywóz świń podejrzanych o zarażenie się celem natychmiastowego uboju:

- a) do rzeźni lub miejsc uboju zapowietrzonych lub sąsiedniej miejscowości,
- b) do pobliskich stacyj kolejowych lub przystanków wodnych celem załadowania i wysłania ich do rzeźni publicznych lub wywozowych.

Przewóz z zapowietrzonej zagrody do stacji kolejowej — względnie przystani wodnej — oraz ze stacji kolejowej lub przystani wodnej do rzeźni odbywać się winien na szczelnych wozach lub innych środkach przewozowych, aby nie wypadła mierzwa lub ściółka.

Celem dopilnowania uboju takich świń starosta winien o wydanem zezwoleniu zawczasu zawiadomić zarząd rzeźni — względnie właściwego starostę, o ile świny mają być wysłane do innego powiatu.

§ 378. Wprowadzanie (wpędzanie, wwożenie) świń do zagrody zapowietrzonej bez uprzedniego zezwolenia starosty jest zakazane.

§ 379. W razie stwierdzenia różycy świń lub podejrzenia o tę chorobę podczas przewozu świń starosta winien zarządzić ich zatrzymanie i odosobnienie, o ile posiadacz nie zgodzi się na natychmiastowy ubój wszystkich świń. W razie uboju należy postępować według przepisów § 374.

III. Szczepienie.

§ 380. Starosta może zarządzić szczepienie wszystkich świń chorych, podejrzanych i zagrożonych w zapowietrzonej zagrodzie.

W razie groźnego niebezpieczeństwa wojewoda może zarządzić za zgodą i stosownie do zarządzeń Ministra Rolnictwa szczepienie wszystkich świń w zagrodach zapowietrzonych, zagrodach sąsiednich, w całej zapowietrzonej miejscowości lub jej części, a nawet w miejscowościach sąsiednich.

IV. Odkazanie.

§ 381. Chlewy i inne pomieszczenia, w których znajdowały się świny chore i podejrzane o różycę oraz wszelkie narzędzia i przedmioty, które z chorem i podejrzanymi o różycę zwierzętami były w bezpośrednim lub pośrednim zetknięciu, winny być poddane oczyszczeniu i odkazaniu według przepisów § 23 załącznika Nr. 2.

V. Uchylenie zarządzeń.

§ 382. Starosta winien uznać różycę za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie świny zagrody padły, zostały zabite lub z zagrody usunięte — albo

2) jeżeli po wyleczeniu ostatniego wypadku różycy u pozostałych świń w przeciągu 6-ciu dni nie zaszły nowe wypadki różycy lub jej podejrzenia i

3) jeżeli pozatem zarządzone oczyszczenie i odkazanie zostało należycie przeprowadzone.

Sześciodniowy czasokres (pkt. 2) może być skrócony do 3 dni, jeżeli wszystkie świny zagrody zapowietrzonej zostały przez lekarza weterynaryjnego zaszczepione surowicą przeciw różycową, pochodzącą z wytwórni państwowych lub innych wytwórni, podlegających kontroli państwowej.

p) CHOLERA DROBIU I POMÓR KUR.

I. Dochodzenia i tymczasowe zarządzenia.

§ 383. Jeżeli u drobiu występują objawy lub zmiany, wzbudzające podejrzenie o cholere drobiu

lub pomór kur, posiadacz winien — oprócz zgłoszenia do starosty lub najbliższego posterunku policji — przechować padłe lub zabite ptactwo w zamknięciu do czasu zbadania przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, nie dopuszczając przytem do zetknięcia się innego drobiu lub osób z takim ptactwem.

Przechowanie sztuk padłych lub zabitych jest zbędne w zagrodach, które z powodu cholery drobiu lub pomoru kur podlegają już zarządnym środkom ochronnym lub w których — na podstawie § 25 ust. 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) — odstępuje się od ponownego badania przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Sztuki takie winny być natychmiast zniszczone w sposób przepisany w załączniku Nr. 6.

§ 384. Starosta winien zarządzić dochodzenie co do źródła zarazy jak również ustalić, czy i dokąd drób podejrzany został wywieziony (wyniesiony). Stosownie do wyników dochodzeń starosta zarządzi co należy.

II. Środki ochronne.

§ 385. O każdym pierwszym wypadku cholery drobiu i pomoru kur w miejscowości dotąd wolnej od tych chorób starosta winien podać do wiadomości publicznej w sposób, przyjęty w powiecie.

Przy głównych wejściach do zagród zapowietrzonych cholere drobiu lub pomorem kur należy umieścić tablicę z wyraźnym i trwałym napisem: „Cholera drobiu” lub „Pomór kur”. Takie tablice winny być umieszczone również na drzwiach pomieszczenia zapowietrzonego.

§ 386. Drób, dotknięty cholere drobiu lub pomorem kur jak również drób podejrzany o te choroby należy — o ile możliwości — natychmiast odosobnić od drobiu niepodjezranego.

Drób padły na cholere drobiu lub pomór kur winien być nieszkodliwie usunięty w sposób przepisany w załączniku Nr. 6. Przepis ten ma również zastosowanie do ptactwa dzikiego, padłego na cholere drobiu.

§ 387. W zagrodzie zapowietrzonej cholere drobiu lub pomorem kur wszystkich drób podlega zamknięciu w kurnikach — względnie w innych pomieszczeniach. Dostęp do tych pomieszczeń osobom postronnym jest wzbroniony z wyjątkiem posiadacza, lekarzy weterynaryjnych i osób, którym zostało powierzone oprzątanie drobiu i opieka nad nim.

Starosta może zezwolić na wyjątki od zamknięcia drobiu podejzranego o zarażenie się pod warunkiem, że drób nie będzie miał dostępu do dróg i wód dostępnych dla drobiu, pochodzącego z zagród niezapowietrzonych.

§ 388. Z zagród zapowietrzonych wywóz żywego lub bitego drobiu i jego części jest dozwolony tylko za uprzednim zezwoleniem starosty.

Starosta zezwoli na wywóz drobiu podejzranego o zarażenie się w celu natychmiastowego uboju w innej miejscowości pod warunkiem, że przewóz odbywać się będzie na szczelnych wozach lub kolejach — względnie statkiem — i że podczas przewozu

drób nie będzie się stykał z innym drobiem ani zatrzymywał się w żadnej miejscowości.

W razie przewozu koleją lub statkiem starosta winien o wydanem zezwoleniu na wywóz powiadomić zawiadowcę kolejowej stacji nadania, względnie kierownika przystani wodnej.

O udzielonem zezwoleniu na wywóz starosta zawiadomi zawnazs zarząd rzeźni, a jeżeli drób ma być wywieziony do innego powiatu — właściwego starostę, który zarządzi zbadanie drobiu przez lekarza weterynaryjnego po uboju.

Pierze wolno wywozić z zagrody zapowietrzonej tylko w stanie suchym i zapakowane w szczelnych workach.

Na wywóz bitego drobiu starosta zezwoli pod warunkiem, że drób przed ubojem i po uboju zostanie zbadany przez lekarza weterynaryjnego.

§ 389. Na wpędzenie lub przywiezienie drobiu do zarazonej zagrody wymagane jest uprzednie zezwolenie starosty.

§ 390. Jeżeli w czasie przewozu stwierdzona zostanie cholera drobiu lub pomór kur albo podejrzenie o te choroby, starosta winien zarządzić zatrzymanie i odosobnienie przewożonego drobiu, o ile posiadacz nie zgodzi się na natychmiastowy ubój tego drobiu. W takim wypadku należy postępować według przepisów § 388.

§ 391. W razie stwierdzenia cholery drobiu lub pomoru kur na obszarze województwa dotychczas wolnego od tych chorób wojewoda może zarządzić natychmiastowe zabicie drobiu dotkniętego zarazą i podejrzanego, jeżeli na podstawie dochodzeń źródło choroby zostało niewątpliwie wykryte, jeżeli stwierdzono, że cholera drobiu lub pomór kur nie zostały już przeniesione do innych zagród lub miejscowości i jeżeli przypuszczać należy, że w ten sposób da się osiągnąć rychło i całkowite stłumienie zarazy.

§ 392. W razie groźniejszego niebezpieczeństwa cholery drobiu lub pomoru kur starosta może dla całej miejscowości zapowietrzonej lub jej części zakazać wywozu żywego drobiu, pędzenia drobiu drogami publicznymi, zatrzymywania się w tych miejscowościach z drobiem przewożonym na wozach lub innych środkach przewozowych i urządzania targów i pokazów drobiu oraz uprawiania handlu domokrażnego drobiem.

III. Odkażenie.

§ 393. Podczas trwania zarazy oczyszczeniu i odkażeniu podlegają pomieszczenia drobiu jak również wszelkie narzędzia i przedmioty, które były z chorym i podejrzanym drobiem w bezpośrednim lub pośrednim zetknięciu. Przed uznaniem cholery drobiu lub pomoru kur za wygasły należy wykonać ostateczne oczyszczenie i odkażenie według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stosownie do przepisów § 24 załącznika Nr. 2.

§ 394. Powiatowy lekarz weterynaryjny winien sprawdzić należyte wykonanie oczyszczenia i odkażenia, o ile zagrody zapowietrzone, środki przewozowe, narzędzia i przedmioty należą do han-

dlarzy drobiem lub jeżeli chodzi o stajnie zajezdne, służące handlarzom do stałego umieszczania drobiu, jak również o pomieszczenia, służące do tuczenia albo do publicznych wystaw i pokazów drobiu.

IV. Uchylenie zarządzeń.

§ 395. Starosta winien uznać zarazę za wygasłą i wydane zarządzenia uchylić:

1) jeżeli wszystkie drób zagrody padł, został zabity lub z zagrody usunięty — albo

2) jeżeli po usunięciu lub wyzdrowieniu ostatniej chorej sztuki w przeciągu 2 tygodni u pozostałego drobiu nie zachodziły nowe wypadki cholery, drobiu lub pomoru kur albo podejrzenie o te choroby i

3) jeżeli pozatem przepisane oczyszczenie i odkażenie zostało przeprowadzone, a w wypadku § 394 należyte wykonanie oczyszczenia i odkażenia zostało stwierdzone przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

§ 396. O wygaśnięciu cholery drobiu i pomoru kur starosta winien podać do wiadomości publicznej w ten sam sposób, w jaki został ogłoszony wybuch tych chorób.

D. Przepisy końcowe.

§ 397. Część składową rozporządzenia niniejszego stanowią załączniki następujące:

Załącznik Nr. 1. Przeprowadzanie sekcji.

Załącznik Nr. 2. Oczyszczanie i odkażenie przy zaraźliwych chorobach zwierzęcych.

Załącznik Nr. 3. Badania rozpoznawcze.

Załącznik Nr. 4. Postępowanie rozpoznawcze przy nosaciznie.

Załącznik Nr. 5. Dobrowolne tłumienie gruźlicy.

Załącznik Nr. 6. Nieszkodliwe usuwanie zwłok zwierzęcych i ich części.

Załącznik Nr. 7. Wzory czynności.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie równocześnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673).

Minister Rolnictwa: *K. Niezabyłowski*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Sławoj Składkowski*

Minister Skarbu: *G. Czechowicz*

Minister Komunikacji: *Romocki*

Załącznik Nr. 1 do rozp. Min. Roln.
z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

PRZEPROWADZANIE SEKCJI

I. Wstęp.

§ 1.

Sekcja zwierzęcia padłego lub zabitego ma na celu ustalenie istoty choroby,

§ 2.

Sekcję wykonywa się — ile możliwości — natychmiast po zabicciu lub padnięciu zwierzęcia.

§ 3.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien być zaopatrzony w potrzebne narzędzia sekcyjne, a mianowicie: dwoje nożyczek, 2 pincety, kilka noży, 1 nożyce do jelit, 2 zagłębniki, 1 pilkę, 1 dłuto i młotek, 1 miarę wstążkową, mensurkę z podziałką oraz naczynia i przyrządy do wysyłania próbek do badań rozpoznawczych.

§ 4.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien przeprowadzić sekcję w miejscu odosobnionem i odpowiedniemu do tego celu. Sekcja winna być dokonywana możliwie przy świetle dziennem.

W razie potrzeby gmina powinna dostarczyć sił pomocniczych do przeprowadzenia sekcji.

§ 5.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien zaznaczyć się na miejscu z wszelkimi okolicznościami, które mają znaczenie dla ustalenia istoty choroby i dla przyznania lub odmowy odszkodowania — względnie zapomogi. Wynik tych dochodzeń należy streścić w protokóle sekcji (załącznik Nr. 7 — wzór Nr. 2) lub też w osobnym protokóle.

§ 6.

W wypadkach, gdy ma być zastosowane postępowanie rozpoznawcze, powiatowy lekarz weterynaryjny winien jednocześnie z sekcją przy przestrzeganiu przepisów załącznika Nr. 3 pobrać i przesłać próby do właściwej weterynaryjnej pracowni rozpoznawczej.

II. Przebieg sekcji.

§ 7.

Zasadniczo sekcję należy przeprowadzić ściśle w sposób niżej podany. Dopuszczalne jest uproszczenie postępowania, jednakże w ramach ustalonych dla poszczególnych chorób w §§ 19 — 32 niniejszego załącznika.

Zwierzęta, poddane ubojowi na zarządzenie władzy, mogą być po uboju zbadane w sposób, przepisany przy badaniu mięsa, o ile przy takim postępowaniu możliwe jest ustalenie istoty choroby.

§ 8.

Po ukończeniu sekcji zwłoki i ich części należy usunąć w sposób przepisany w załączniku Nr. 6, a miejsce, gdzie dokonano sekcji, oczyścić, a w razie potrzeby również odkazić według przepisów załącznika Nr. 2.

A. BADANIE ZEWNĘTRZNE.

§ 9.

Najpierw należy stwierdzić rodzaj, płeć, maść, wiek, znaki szczególne, wysokość, budowę ciała,

stan odżywienia, znamiona śmierci (stężenie, stan rozkładu).

Następnie należy zbadać głowę z naturalnymi otworami, zębami, językiem, określając przytem jakość wypływu z nosa lub z jamy gębowej, oraz szyję, piersi, brzuch, grzbiet, ogon, odbył, zewnętrzne narządy płciowe, gruczoły mleczne i kończyny.

Uwidoczniające się przytem zmiany chorobowe (ropnie, owrzodzenia, rany, blizny, obrzmienia) należy opisać z podaniem rozmiarów, kształtu, spistości i właściwości.

B. BADANIE WEWNĘTRZNE.

§ 10.

Zwierzę kładzie się brzuchem do góry (na wznak). Ze zwierząt padłych lub zabitych z powodu chorób, przy których zdejmowanie skór nie jest zakazane, skórę zdejmuje się w sposób zwykły. W innych wypadkach robi się długie cięcie od przedniego kąta sanek szczęki dolnej aż do napletka lub wymienia, skąd przedłuża się cięcie po prawej i po lewej stronie aż do wcięcia kości siedzeniowej. Uważać należy, aby cięcie nie sięgało głębiej niż do podskórza. Od tych cięć głównych zdejmuje się skórę tylko tak daleko, aby bez trudności można było otworzyć jamy ciała i oddzielić przednie i tylne kończyny od tułowia.

Najpierw otwiera się jamę brzuszną, następnie jamę piersiową i wreszcie jamę głowy (czaszki). Otwarcie kręgosłupa uskutecznia się tylko w razie podejrzenia o zmiany w kręgosłupie.

Jeżeli zachodzi podejrzenie o pewną chorobę, zaczyna się sekcję od tej jamy, w której przypuszczalnie znajdują się najbardziej typowe zmiany.

Zawartość jam niespotykana w zwykłych warunkach (gazy, obce ciała, skrzepy, płyny i t. p.), a w jamie brzusznej także zawartość żołądka i kiszki, winny być w każdym wypadku zbadane, przytem należy określić ilość według miary lub wagi. Następnie należy uwzględnić położenie narządów w jamach i barwę ich oraz właściwości zewnętrzne.

a) Otwarcie jamy brzusznej.

§ 11.

Napletek prącia i wymię należy oddzielić przez przecięcie właściwych więzadeł, następnie jamę brzuszną otworzyć przez cięcie podłużne i poprzeczne. Cięcie podłużne sięga od chrząstki mieczykowej aż do kości łonowej, cięcia poprzeczne przebiegają winny wzdłuż tylnych obwodów ostatnich żeber. Przy przecinaniu należy unikać jakiegokolwiek skaleczenia narządów wewnętrznych.

Po otwarciu jamy należy przedewszystkiem ustalić, czy niema wysięków, następnie zwrócić uwagę na położenie, barwę i wygląd odsłoniętych narządów oraz stan przepony.

Jeżeli można przypuszczać, że główne zmiany znajdują się w jamie brzusznej, należy szczegółowo zbadać narządy jamy brzusznej, w przeciwnym zaś razie po otwarciu jamy brzusznej przystąpić do otwarcia i szczegółowego zbadania jamy piersiowej,

a następnie dopiero do szczegółowego zbadania narządów jamy brzusznej.

b) Otwarcie i badanie jamy piersiowej.

§ 12.

Po zbadaniu i usunięciu mięśni klatki piersiowej przecina się żebra nożem lub pilką. Następnie przecina się przeponę tuż przy chrząstce rzekomych żeber i przy chrząstce wyrostka mieczykowego, wreszcie podnosi się mostek z chrząstkami żeber, odsłaniając przytem śródserdzie i worek osierdziowy, których nacięcia narazie należy unikać. Po zbadaniu niespotykanej w zwykłych warunkach zawartości jamy piersiowej, śródserdza, gruczołów chłonnych, naczyń krwionośnych, znajdujących się poza workiem osierdziowym, otwiera się worek osierdziowy i bada się go w ten sam sposób. Następnie bada się położenie, wymiar, kształt, barwę, spoistość serca (stężenie pośmiertne), stan skrzepnięcia krwi w naczyniach wieńcowych i przedsionkach tudzież w komorach sercowych. Serce otwiera się przed wyjęciem go z klatki piersiowej. Najprzód otwiera się prawą komorę, potem prawy przedsionek, następnie lewy przedsionek, a wreszcie lewą komorę, starając się nie naruszyć przytem otworów i zastawek serca.

Następnie wyjmuje się płuca, przyczem nie należy przecinać zrostów między błoną żebrową, a płucną, lecz wyjąć je w całości. Po wyjęciu płuc oznacza się ich wymiar, kształt, barwę i spoistość, zwracając szczególną uwagę (przez omacywanie) na stwardnienia, guzy i gruzelki, wreszcie wykonywa się długie, gładkie cięcia przez płuca celem stwierdzenia wewnętrznych właściwości płuc.

Tchawicę, oskrzela i większe naczynia krwionośne rozcina się nożycami celem zbadania.

W wypadkach, w których nie zachodzi konieczna potrzeba dokładniejszego zbadania wszystkich części jamy piersiowej, można poprzestać na szczegółowym badaniu tylko poszczególnych narządów po ich oddzieleniu od całości.

O ile pożądanę jest uproszczone postępowanie, można poszczególne narządy badać bez oddzielenia od całości w ich naturalnem połączeniu.

c) Badanie jamy brzusznej.

§ 13.

Przy badaniu jamy brzusznej i narządów w niej zawartych pożądanę jest zachowanie następującej kolejności: sieć, jelito czcze i biodrowe, jelito kręte i grube, ślepa kiszka, okrężnica, prostnica z gruczołami chłonnymi, śledziona, dwunastnica, żołądek, przewód żółciowy, wątroba, trzustka, nerki, przednercza, przewody moczowe, pęcherz moczowy, narządy płciowe (u samców: pęcherzyki nasienne, jądra, przewód nasienny, prącie i cewka moczowa; u samic: jajniki, jajowody, macica i pochwa), odbytnica, przepona, większe naczynia krwionośne.

Postępowanie z poszczególnymi gatunkami zwierząt.

1. Zwierzęta jednokopytowe.

Okrężnicę i odbytnicę wyjmuje się z jamy brzusznej, umieszczając okrężnicę po prawej a od-

bytnicę po lewej stronie zwłok. Następnie po zbadaniu krezki z jej naczyniami i gruczołami chłonnymi bada się jelito czcze i biodrowe. Jelito czcze przewiązuje się w dwóch miejscach na bliskiej odległości przy jego wyjściu z dwunastnicy i przecina pomiędzy obydwoma pętlami. Następnie oddziela się jelito czcze i biodrowe od krezki wzdłuż jej przyrostu, a jelito biodrowe w miejscu przed jego wejściem do ślepej kiszki. Wyjęte jelito czcze rozcina się wzdłuż przyrostu krezki, następnie bada się prostnicę i jej krezkę z gruczołami i naczyniami chłonnymi. Prostnicę odcina się od odbytnicy i oddziela ją wzdłuż przyrostu do krezki. Prostnicę przewiązuje się u wyjścia jej z okrężnicy i odcina za pętlą. Prostnicę rozcina się również w miejscu przyczepu krezki. Następnie rozcina się za pomocą nożyc okrężnicę obok i wzdłuż przebiegu naczyń krwionośnych, a kiszkę ślepa wzdłuż jednego pasa wiązadłowego. Już podczas rozcinania należy zwracać uwagę na zawartość poszczególnych odcinków jelitowych. Następnie bada się jelita po ich oczyszczeniu, zwłaszcza ich błonę śluzową.

Po zbadaniu krezki i okrężnicy, jak również ślepej kiszki z ich gruczołami i naczyniami chłonnymi i po oddzieleniu trzustki od okrężnicy wyjmuje się połączone z sobą obie części grubego jelita z jamy brzusznej, zwracając szczególną uwagę na gruczołki chłonne. Potem wyjmuje się śledzionę i sieć. Co do śledziony należy za pomocą miary wstążkowej ustalić jej długość, szerokość i grubość. Następnie przecina się śledzionę w kierunku podłużnym. Zmienione części śledziony należy z osobna przecinać i dokładnie badać.

Żołądek i dwunastnicę otwiera się w ich naturalnem położeniu i po uprzednim zbadaniu ich zewnętrznej właściwości, a mianowicie: ściankę żołądka przecina się wzdłuż wielkiej krzywizny, a dwunastnicę — wzdłuż dolnej jej ścianki. Jednocześnie z dokonywanem cięciem ustala się właściwości jej zawartości. Następnie ustala się, czy przewód żółciowy nie jest zatkany, i wreszcie przecina przewód żółciowy aż do wnęki wątroby, przyczem bada się równocześnie żyłę wrotną. W końcu wyjmuje się żołądek i dwunastnicę z jamy brzusznej.

Trzustkę bada się po zbadaniu żołądka i dwunastnicy. Zmiany trzustki zauważa się zwykle już przy oddzielaniu jej od okrężnicy.

Wątrobę bada się najpierw co do jej zewnętrznych właściwości, następnie robi się przez każdy płat duże podłużne cięcie i określa przytem zawartość krwi i wewnętrzne właściwości jej mięszu.

Nerki i przynercza wyjmuje się za pomocą cięcia przeprowadzonego tuż obok zewnętrznego brzegu nerki, przecinając przytem przewody moczowe. Po usunięciu opony nerki przecina się ją wzdłuż w kierunku od brzegu zewnętrznego do miedniczki nerkowej i bada po splukaniu warstwę korową, rdzeniową, miedniczkę oraz naczynia krwionośne nerki. Przynercza bada się na przecięciu. Przewody moczowe rozcina się wzdłuż aż do ich ujścia do pęcherza moczowego.

Pęcherz moczowy otwiera się cięciem podłużnym przez dolną ścianę pęcherza i po stwierdzeniu jego zawartości wyjmuje się go w łączności z kiszką odchodową i narządami płciowymi. U samic bada się

najpierw jajniki, następnie pochwę, wreszcie macicę. Przy badaniu macicy uwzględnić należy jej stan rozszerzenia oraz zawartość i właściwości jej błony śluzowej. Każdą część wymieniać jak również jego gruczoły chłonne należy przeciąć w kierunku podłużnym. U samców należy zwrócić uwagę na kanał pachwinowy, sznurek nasienny, jądra i przyjadrza. Jądra przecina się od krzywizny większej wzdłuż bieżącej ku przyjadrzom. Odbytnicę jak również jej gruczoły chłonne przecina się w górnej ścianie.

Po zbadaniu przepony bada się duże naczynia krwionośne, a mianowicie tętnicę brzuszną, przednią i tylną, tętnicę krezkową i jej rozgałęzienia, potem przewód piersiowo-mleczny i gruczoły chłonne między.

Wreszcie należy zbadać mięśnie i kręgosłup.

2. Przetawiacze.

Po zbadaniu i wycięciu sieci wyjmuje się — złożone z sobą — żwacz, czepiec, księgi i trawieniec, po uprzednim odłączeniu żwacza od przepony. Przetylek przecina się tuż za przeponą, a dwunastnicę tuż za jej wyjściem z trawienca, przecinając ją za pętlą, przy czem należy zwracać uwagę na niewłaściwe zrąbki poszczególnych części żołądka między sobą lub z sąsiednimi narządami. Następnie odłącza się śledzionę od żwacza i bada wszystkie cztery oddziały żołądka ze strony zewnętrznej, a po otwarciu również ze strony wewnętrznej. Po zbadaniu krezki i jelita cienkiego przeważają się jelito biodrowe w pobliżu jego wejścia do kiszki ślepej, następnie oddziela się jelito biodrowe i czcze tuż przy krezce, a jelito czcze po podwiązaniu dwunastnicy przecina się poza pętlą. Jelito czcze i biodrowe oddziela się od krezki i rozprawa się w miejscu przyczepu krezki. Po zbadaniu krezki odcina się prostnicę przy wejściu jej w odbytnicę i oswobadza się ją aż do tego miejsca, gdzie ona krzyżuje się z dwunastnicą, odłączając ją tuż przy krezce. Wreszcie oddziela się także dwunastnicę od krezki, pozostawiając ją narezie nienaruszoną. Kiszka ślepa i grubą wyjmuje się łącznie po przecięciu krezki tuż przy tętnicy brzuszałej. Zbadawszy błonę krezkową, uwalnia się od niej skręty okrężnicy i przecina się okrężnicę tuż przy przyczepie krezki. Wreszcie przecina się dwunastnicę w jej naturalnem położeniu i bada jak u zwierząt jednokopytowych. Dalej postępuje się podobnie jak przy sekcji zwierząt jednokopytowych.

3. Świnia.

Po podwiązaniu przewiązaniu dwunastnicy pod prawą nerką i przecięciu jej między pętlami wyciąga się tylny koniec dwunastnicy, znajdujący się w krezce, i odcina się ją łącznie z jelitem czczem i biodrowem tuż przy krezce. Dalej przeważają się jelito biodrowe przy jego wejściu do kiszki ślepej i odcina się je przed wiazadłem, potem przecina się nożycami całe jelito cienkie tuż przy przyczepie krezki. Kiszka ślepa, prostnica i okrężnicę wyjmują się razem po przecięciu krezki przy tętnicy brzuszałej. Prostnicę odcina się naprzód tuż przy odbytnicy, następnie rozwija się ostrożnie skręty okrężnicy i rozcina okrężnicę wzdłuż przyczepu krezki. W końcu wyjmuje się sieć i śledzionę.

Dalsze postępowanie jest podobne jak u zwierząt jednokopytowych.

4. Zwierzęta mięsożerne.

Dwunastnicę podwija się dwa razy za prawą nerką i przecina się między pętlami. Następnie wycina się tylny koniec dwunastnicy razem z jelitem czczem, biodrowem, kiszką ślepą i okrężnicą, oddzielając okrężnicę tuż przed odbytnicą. Potem przecina się jelita wzdłuż przyczepu krezki uprzednio ustniętej.

Po zbadaniu krezki wraz z jej gruczołami chłonnymi i naczyniami krwionośnymi bada się poszczególne części przewodu pokarmowego. Potem dopiero oddziela się śledzionę od sieci.

Dalsze postępowanie jest podobne jak u zwierząt jednokopytowych.

d) Badanie szyi.

§ 14.

Po zbadaniu większych naczyń i nerwów wycina się krtani łącznie z językiem, podobnie jak miękkim, gardłem, tchawicą i przełykiem. Następnie otwiera się i bada poszczególne części (krtani, tchawicę, przełyk i t. d.). Należy przytem zwracać szczególną uwagę na mięśnie krtani, na błonę śluzową krtani i tchawicy, gruczoły chłonne szyi, migdałki, gruczoły tarczycy i na ślinianki. Wreszcie należy zbadać kręgi i mięśnie szyi. W razie potrzeby wycina się poszczególne kręgi celem bliższego ich zbadania.

e) Otwarcie i badanie czaszki.

§ 15.

Po ściągnięciu skóry oddziela się głowę od pierwszego kręgu, następnie przetrzymuje się pilką skłębienie czaszki, poczem dopiero przecina się twardą oponę mózgową oraz bada kości jamy czaszki i opony mózgowy. Następnie wyjmuje się mózg i otwiera jego komory. Po sprawdzeniu zawartości i rozmiaru komór bocznych, właściwości ich ścian i zwojów żylnych przeprowadza się szereg gładkich cięć przez półkule mózgowy, ciała prążkowane i węzłki wrostkowe. Prostopadłym cięciem przecina się węzłki czworaczne i mózdziałek oraz trzecią i czwartą komorę mózgową, jak również mostek, tuż przed rdzeń pośluzowy, przy czem należy określić barwę, spistość badanych części i zawartość krwi w naczyniach krwionośnych.

f) Badanie jamy mózgu i śluz.

§ 16.

Po zbadaniu mięśni i ślinianek, policzków, zębów, dziąseł i podniebienia przepiłowuje się szcękę górą w kierunku podłożnym tuż przy przegrodzie nosowej i wycina się przegrodę nosową. Po zbadaniu błony śluzowej i zawartości jamy nosowej otwiera się jamy ocznową i górneszczękową, badając ich zawartość. Oczy wyjmują się w całości z oczodołami.

g) Badańa kófezyn.

§ 17.

Po zdjęciu skóry bada się większe naczynia krwionośne oraz gruczoły i naczynia chłonne. Gruczoły winny być w każdym wypadku nacinane i dokładnie zbadane. W wypadkach, w których przypuszczać można, że zmiany chorobowe znajdują się w kościach lub kośćciach, faciech i t. p. należy częściej te przepłować i dokładnie zbadać.

h) Badańa kregostupa.

§ 18.

Kregostup otwiera się po stronie grabieli, unikając przytem uszkodzenia opony mlecznej pachymozowego.

III. Postępowanie przy poszczególnych chorobach zaraźliwych.

§ 19.

W wypadkach, w których chodzi tylko o potwierdzenie pewnej choroby, można zastosować sekcję uproszczoną. Sekcję należy jednakże wykonać w całości, jeżeli domniemana choroba przy uproszczonym postępowaniu nie zostanie stwierdzona.

a) Księgocasz.

§ 20.

Przy badaniu zewnętrznem należy zwracać uwagę na wpływ z oczu, wydzieliny z jamy nosowej i gębowej oraz z pochwy i odbytnicy.

Następnie należy dokładnie zbadać błonę śluzową jamy gębowej — zwłaszcza dolnej wargi, dziąsła, języka, nosa, pochwy, jak również oczu, nosa, krtani, tchawicy i przełyku.

Po otwarciu jamy brzusznej winien być dokładnie zbadany przewód pokarmowy — zwłaszcza błona śluzowa trawienicy, grudki chłonne jelit (blaszki Payer'a), odbytnicy, woreczka żółciowego, pęcherza moczowego i pochwy.

b) Zaraza płucna bydła rogatego.

§ 21.

Po otwarciu jamy piersiowej należy stwierdzić niespotykaną w zwykłych warunkach jej zawartość, właściwość opłucnej i stan płuc. Po wyjęciu płuc bada się dokładnie ich powierzchnię, mianowicie określa się barwę i spójność poszczególnych części płuc, a następnie po dokładnem wyważeniu płuc przeprowadza się wielokrotne głębokie cięcia. Na przecięciach płuc należy dokładnie zbadać tkankę międzyzrazikową, jak również zraziki oraz naczynia i gruczoły chłonne. Dokładnemu badaniu podlegają również tchawica, oskrzela, oskrzeliki i naczynia krwionośne płuc.

c) Fryszczyca.

§ 22.

Szczególną uwagę należy zwracać na kłrone rącie, napiętki i szparę międzyżarciową. Dalej należy zbadać strzyki wymienia, śluzawicę nosa u bydła rogatego, ryj i tarczę ryjową u świń, następnie błonę śluzową żołądka i jelit. Wreszcie należy zbadać serce, wątrobę i nerki.

d) Wąglik.

§ 23.

Należy rozpoczynać od dokładnego zbadania tych miejsc skóry i tkanki podskórnej, w których przy badaniu zewnętrznem zauważono podejrzaną zmianę.

Następnie otwiera się jamę brzuszną celem stwierdzenia niespotykanej zazwyczaj jej zawartości, jako też właściwości żołądka, kiszek, krezki, śledziony, wątroby, nerek, zewnętrznych części płciowych oraz gruczołów chłonnych.

Dalej należy otworzyć jamę piersiową i zbadać gruczoły chłonne, gardło, krtani, tchawicę, płuca i serce, przyczem należy określić właściwości krwi.

Należy stwierdzić, czy przed badaniem nie otwierano zwłok lub też czy nie zostały one nacięte (rozehrane), oraz stan rozkładu zwłok.

Wąglik należy uznać za stwierdzony, jeżeli zostaną ujawnione zarazki wąglika. W tym celu powiatowy lekarz weterynaryjny winien — o ile możliwości — przeprowadzić po dokończonej sekcji badanie mikroskopowe. Niezależnie od tego każdy wypadek wąglika podlega badaniu rozpoznawczemu (§ 11 rozporządzenia i §§ 16 i 17 załącznika Nr. 3).

e) Szelestnica.

§ 24.

Przedewszystkiem należy zbadać właściwości skóry, tkanki podskórnej i mięśni, a następnie gruczoły chłonne, śledzionę, wątrobę, nerki i serce, a u zwierząt żeńskich także organa płciowe.

Ostateczne stwierdzenie szelestnicy uzależnione jest od wyników badania rozpoznawczego, jak przy wągliku.

f) Zaraza dzięrzyny i bydła rogatego.

§ 25.

Zależnie od postaci, pod którą ta choroba występuje, należy zwracać uwagę:

a) na skórę, tkankę podskórą oraz głowę, szyję, język wraz z przynależnymi gruczołami chłonnymi,

b) na jamę piersiową i

c) na przewód pokarmowy.

Celem ostatecznego stwierdzenia zarazy dzięrzyny i bydła rogatego należy postępować jak przy wągliku.

g) Grańlica bydła rogatego.

§ 26.

Dokładnemu badaniu podlegają narządy oddychania i trawienia, a u samicy także wymię, narządy

płciowe z przynależnymi gruczołami chłonnymi. W razie potrzeby podlegają również badaniu i inne części ciała.

Przy badaniu płuc należy w każdym wypadku stwierdzić, czy zachodzi gruźlica w postaci otwartej (art. 20 lit. g rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673). Istnienie otwartej gruźlicy płuc należy uznać za stwierdzone, jeżeli w płucach zostanie ujawnione choć tylko jedno rozpadowe ognisko gruźlicze, połączone z oskrzelami lub oskrzelikami, albo jeżeli zmiany gruźlicze zostaną stwierdzone na błonie śluzowej dróg oddechowych (krtani, tchawicy, oskrzeli, oskrzelików). W wypadkach wątpliwych należy wysłać wycinki ognisk podejrzanych do pracowni rozpoznawczej.

Przy badaniu zwierząt poddanych ubojowi można postępować według przepisów o badaniu zwierząt rzeźnych po uboju.

h) Nosacizna.

§ 27.

Na wstępie należy dokładnie zbadać całą powierzchnię ciała, zwracając szczególną uwagę na widoczne lub domniemane zmiany na skórze lub tkance podskórnej oraz w naczyniach i gruczołach chłonnych. Bardzo szczegółowemu badaniu podlega płuca i jama nosowa wraz z gruczołami chłonnymi.

i) Ospa owcza.

§ 28.

Szczegółowemu zbadaniu podlega skóra głowy — szczególnie w okolicy gęby, oczu, nosa, wewnętrznej powierzchni kończyn, brzucha i piersi. Dalej należy zwracać uwagę na błonę śluzową jamy nosowej, krtani, gardła i tchawicy, następnie na płuca, serce, śledzionę, wątrobę, nerki, żołądek i jelita.

k) Wścieklizna.

§ 29.

Szczególną uwagę zwracać należy na zawartość żołądka oraz zmiany błony śluzowej żołądka i kiszek. Następnie należy zbadać jamę gębową, gardło, migdałki, nerki, wątrobę i śledzionę.

W razie skaleczenia człowieka przez zwierzę wściekle lub podejrzane o wściekliznę należy wysłać niezwłocznie odciętą głowę psa lub kota wraz ze skórą — w odpowiednim opakowaniu — do najbliższego państwowego zakładu higieny i zawiadomić o tem lekarza powiatowego.

l) Pomór i zaraza świń.

§ 30.

Przy ostrym przebiegu zarazy świń występują często tylko objawy ogólnego zakażenia krwi, dlatego należy zwracać uwagę na skórę, błony surowicze, śledzionę, wątrobę, nerki, serce, mięśnie i gruczoły chłonne. Zazwyczaj jednakże występują znaczne zmiany w płucach i na opłucnej oraz na osierdziu.

Należy w każdym wypadku dokładnie zbadać płuca, oskrzela, gruczoły chłonne, opłucną i osierdzie.

W wypadkach przewlekłego przebiegu uwydatniają się zmiany chroniczne w płucach (zajęcie szczytów płuc ogniskami zbitymi czerwono-szaremi lub też pozostałości tej choroby w postaci zrostów, zabliznień oraz otorbionych lub zserowaciałych ognisk), na co, jak również na stan odżywienia, należy przy sekcji zwracać szczególną uwagę.

Przy ostrym przebiegu pomoru świń ogólne objawy zakażenia krwi są podobne, jak przy ostrym przebiegu zarazy świń. Należy dokładnie zbadać żołądek i jelita, przedewszystkiem kiszki ślepe i okrężnicę oraz gruczoły chłonne kręzkowe. Przy przewlekłym przebiegu najbardziej typowe zmiany uwydatniają się w jelitach grubych, skutkiem czego należy dokładnie zbadać jelita i żołądek oraz gruczoły chłonne, pozatem również wszystkie inne narządy jamy piersiowej i gardła.

Ostateczne stwierdzenie pomoru i zarazy świń uzależnione jest od przeprowadzenia badania rozpoznawczego.

m) Różycza świń.

§ 31.

Po dokładnem zbadaniu skóry i tkanki podskórnej, a następnie błony śluzowej żołądka i jelit, gruczołów chłonnych, szczególną uwagę zwracać należy na śledzionę, nerki, wątrobę, serce i mięśnie oraz błonę śluzową pęcherza moczowego.

n) Cholera drobiu i pomór kur.

§ 32.

Przy cholery drobiu należy dokładnie zbadać jelita, a przedewszystkiem dwunastnicę, zważając przy tem na właściwość błony śluzowej i treść kiszek. Potem następuje badanie płuc i osierdzia, śledziony, wątroby i nerek. W wypadkach wątpliwych przeprowadza się badania mikroskopowe lub przesyła się przepisane próbki do pracowni rozpoznawczej.

Przy pomorze kur po zbadaniu jelit i narządów wewnętrznych należy poddać szczegółowemu badaniu trawieniec, wątrobę, śledzionę, nerki oraz narządy płciowe.

W wypadkach wątpliwych należy wysłać próbki do pracowni rozpoznawczej.

W wypadkach, w których wypląca się odszkodowanie z powodu cholery drobiu i pomoru kur, ostateczne stwierdzenie choroby uzależnione jest od wyniku badań rozpoznawczych.

IV. Sporządzanie protokołu sekcji i orzeczenia.

§ 33.

O wynikach sekcji należy sporządzić protokół, w którym winny być dokładnie opisane wszelkie zauważone zmiany.

§ 34.

Protokół winien być ujęty przejrzysto, treściwie i jasno, ma zawierać nazwiska osób obecnych

przy sekcji, dzień i godzinę padnięcia lub zabicia zwierzęcia, jak również dzień i godzinę sekcji.

§ 35.

W pierwszej części protokołu omawia się badanie zewnętrzne, w drugiej — badanie wewnętrzne.

Opis zmian każdej części ciała winien być omawiany w osobnym ustępie, przyczem należy określić faktycznie stwierdzone zmiany, a nie wyprowadzone z nich wnioski — jak np. „zdrowe”, „normalne”, „zapalne” i t. p.

Zmiany winny być opisane w sposób krótki (treściwy) i zrozumiały dla niefachowców, z unikaniem wyrażen technicznych.

Opis poszczególnych części obejmować winien najpierw wymiary, kształt i barwę, spistość, a potem dopiero wyszczególniać zmiany wewnętrzne.

Zmiany ważniejsze dla stwierdzenia danej choroby należy opisać ze szczególną drobiazgowością, mniej ważne zaś zmiany mogą być ujęte w sposób ogólnikowy.

Protokół sekcji spisuje się według wzoru Nr. 2, podanego w załączniku Nr. 7.

§ 36.

Po ukończeniu sekcji powiatowy lekarz weterynaryjny winien wydać orzeczenie (bez uzasadnienia), jaka choroba została stwierdzona. W razie sprzeczności zdań między powiatowym lekarzem weterynaryjnym a lekarzem weterynaryjnym, powołanym przez posiadacza, opinia odmienna lekarza, powołanego przez posiadacza, winna być wraz z uzasadnieniem uwidoczniona w protokóle lub załączona do protokołu.

W wypadkach, w których ostateczne stwierdzenie istoty choroby uzależnione jest od przeprowadzenia badania rozpoznawczego lub od badania stanu rzeczy przez państwowego lekarza weterynaryjnego wyższej instancji, powiatowy lekarz weterynaryjny winien wyrazić swą tymczasową opinię i zaznaczyć, że ostateczne ustalenie istoty choroby nastąpi dopiero po przeprowadzeniu badania rozpoznawczego — względnie po zbadaniu przez lekarza weterynaryjnego wyższej instancji.

Niemożność ostatecznego ustalenia istoty choroby przez powiatowego lekarza weterynaryjnego po dokonaniu sekcji nie narusza obowiązku natychmiastowego zarządzenia i przeprowadzenia przepisanych środków ochronnych, jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdzi podejrzenie o zaraźliwą chorobę zwierzęcą, podlegającą urzędowemu zwalczaniu.

Załącznik Nr. 2 do rozp. Min. Rol.
z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

OCZYSZCZANIE I ODKAŻANIE PRZY ZARAŻLIWYCH CHOROBYCH ZWIERZĘCYCH.

L. Wstęp.

§ 1.

Oczyszczanie i odkażanie z powodu zaraźliwych chorób zwierzęcych winno się odbywać według

zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego, wydawanego w każdym poszczególnym wypadku zgodnie z przepisami niniejszemi.

§ 2.

Rozróżnić należy oczyszczanie i odkażanie tymczasowe i ostateczne. Tymczasowe oczyszczanie i odkażanie miejsc postoju po usunięciu zwierząt chorych i podejrzanych, osób przed opuszczeniem przez nie pomieszczeń lub zagród zapowietrzonych, jak również sprzętów, narzędzi i t. p. przed usunięciem ich z zagród zapowietrzonych, wykonywa się podczas trwania choroby zaraźliwej. Ostateczne oczyszczanie i odkażanie przeprowadza się przed uchyleniem wydanych zarządzeń.

II. Oczyszczenie.

§ 3.

Osoby winny umyć mydłem i ciepłą wodą zanieczyszczone ręce i inne obnażone części ciała oraz wytrzeć wodą mydlaną zapomocą szczotki lub wiechcia zanieczyszczonej odzieży i obuwiu.

§ 4.

Zwierzęta należy zmyć całe, nie wyłączając kopyt i racic, wodą z mydłem zapomocą szczotki.

§ 5.

Przy oczyszczaniu stajen, obór, owczarni, chlewów, kurników i innych pomieszczeń zwierząt należy postępować jak następuje:

1) Nawóz (mierzwę), ściółkę, resztki karmy i t. p. należy usunąć w sposób podany w § 9 p. 1 i 2. W oborach, owczarniach i t. p. z dużą ilością nawozu dopuszczalne jest usunięcie tylko wierzchniej warstwy nawozu, o ile według uznania powiatowego lekarza weterynaryjnego zarazek w głębszych warstwach nawozu utracił już swą zjadliwość.

2) Drewniane sprzęty przymocowane jak: drabiny, żłoby, obicia oraz szalówki należy w razie potrzeby oderwać. Wymienione sprzęty, jak również wszystkie inne drewniane przedmioty o powierzchni chropowatej należy dokładnie wystrugać (zeskrobać) heblem. Wióry (stróżyny) jak również zgniłe i spróchniałe części sprzętów drewnianych należy spalić lub postąpić z nimi jak z nawozem. W ten sam sposób należy postępować z drewnianymi sprzętami stajennymi, skrzyniami do obroku, wiadrami, miotłami, widłami, łopatami, wozami, płozami, obuwiem drewnianym i t. p.

3) Odstający tynk ze ścian należy zerwać i postąpić z nim jak z nawozem.

4) Bruk nieszczelnie ułożony oraz belki i deski podłogi w oborach, stajniach i t. p. należy zerwać. Wierzchnią, przemokniętą warstwę podsypki (gruz) należy z pod zerwanej podłogi zebrać i postąpić z nią jak z nawozem. Nadający się materiał z drzewa może być ponownie użyty po usunięciu uszkodzonych części i zupełnym wygładzeniu powierzchni. Kamienie należy przed ponownym użyciem dokładnie oczyścić.

5) Uszkodzone miejsca bruku szczelnie ułożonego należy naprawić i po zebraniu zanieczyszczonej

ziemi oczyścić. Tak samo należy postąpić ze ścianami, słupami, przegrodami, zbiornikami, zagłębieniami, ściekami i przewodami ściekowymi z kamienia lub cegły, wykazującymi uszkodzone miejsca.

6) Przemokniętą warstwę gliny lub piasku podłogi należy zebrać i postąpić z nią jak z nawozem.

7) Powalę, ściany, przybory stażenne (żłoby, koryta, drabiny, drągi stażenne, słupy, przegrody, drzwi, odrzwia, futryny i t. p.) należy po usunięciu uszkodzonych części dokładnie wyszorować aż do zupełnego usunięcia brudu ługiem sodowym lub mydłami (na 100 litrów wody 3 kg. sody lub mydła) — a w razie potrzeby z dodatkiem piasku.

Ze szczególną starannością należy oczyścić szpary, kąty, szczeliny i t. p. Oczyszczenie należy rozpocząć od powalę, kończąc na oczyszczeniu podłogi. Zamiast ługu sodowego lub mydła można również użyć silnego strumienia zimnej wody z wodociągu, hydropultu, sikawki i t. p. Wodę odpływającą przy oczyszczeniu należy odprowadzić do zbiornika gnojówki, o ile ona nie odpływa do ogólnego kanału. Oczyszczenie górnych części ścian w sposób wyżej wskazany powiatowy lekarz weterynaryjny winien zarządzić tylko w takich wypadkach, gdy zostały zanieczyszczone.

8) Resztki nawozu, ściółki, paszy, krew, zawartość żołądka i jelit oraz wydaliny i wydzieliny zwierząt chorych i podejrzanych należy zebrać i złożyć na odosobnionem miejscu w zagrodzie, a jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny uzna to za dopuszczalne, można złożyć je poza zapowietrzoną zagrodą przy zastosowaniu środków ostrożności, wskazanych przez powiatowego lekarza weterynaryjnego. Przy wydaniu tych zarządzeń powiatowy lekarz weterynaryjny winien uwzględnić wszystkie okoliczności, które mogą spowodować przeniesienie zarazy. Przy wykonywaniu oczyszczenia z powodu węglika, nosaczyny i innych chorób zwierzęcych, udzielających się ludziom, należy wykonać tymczasowe odkażenie nawozu, ściółki i t. d. w każdym wypadku, aby zapobiec przeniesieniu się tych chorób na osoby zatrudnione przy oczyszczeniu.

9) Sprzęty i narzędzia z żelaza lub z innych metali (łańcuchy, pierścienie, widły, łopaty, zgrzebła, wędzidła, kagańce, żłoby) należy dokładnie oczyścić — o ile nie można wyżarzyć ich w ogniu.

10) Przedmioty skórzane i gumowe (uzdy, popręgi, uzdżenice, uprząż, siodła, rzemienie, poduszki, obuwie skórzane, obroże, kagańce, bicze, pasy i t. p.) należy wyszorować wodą z mydłem zapomocą szczotki lub wiechcia.

11) Materiały włókniste (koce, popręgi, nagłówki, postronki, poduszki, odzież, powłoki pościelowe i t. p.) należy zmyć wodą z mydłem zapomocą szczotki względnie wyprać.

12) Włosie, wełnę, pierze i t. p. przedmioty należy przewietrzyć przynajmniej w ciągu 3 dni i wytrzeć.

13) Wymienione w p. 1 — 10 przepisy mają zastosowanie również przy oczyszczaniu ramp i miejsc postoju na stacjach kolejowych i przystankach wodnych, jak również przy oczyszczaniu dróg, ulic, dziedzińców, targowisk, rzeźni, pastwisk, miejsc postoju oraz statków i promów.

III. Odkażenie.

a) środki odkażające,

§ 6.

1) Świeżo gaszone wapno. Drobne kawałki świeżo palonego nieproszkowanego wapna kładzie się do naczynia i polewa powoli wodą (na dwie części wapna 1 część wody); wapno silnie rozgrzewa się i burzy, tworząc gaszone wapno.

2) Mleko wapienne używa się zgęszczone lub rozcieńczone.

Mleko wapienne zgęszczone otrzymuje się z 1 części wapna gaszonego i 3 części wody, rozcieńczone — z jednej części wapna gaszonego i dwudziestu części wody.

Wapno świeżo gaszone działa silniej niż wapno dawniej gaszone.

3) Mleko chlorku wapnia składa się z 1 części chlorku wapnia (*Calcarea chlorata*) i 3 do 20 części wody (zgęszczone lub rozcieńczone rozczyń chlorku wapnia). Mleko chlorku wapnia winno być w każdym wypadku świeżo przygotowane w następujący sposób: do chlorku wapnia, przechowywanego zdala od światła w szczelnie zamkniętych naczyniach i posiadającego jeszcze ostry zapach chlorku, dodaje się wodę, mieszając powoli.

4) Rozczyń krezolowy 2,5% do 6%.

5) Mieszaninę krezolu z kwasem siarczanym (3%) przygotowuje się z 2 części surowego krezolu (*Cresolum crudum*) i 1 części surowego kwasu siarczanego (*Acidum sulfuricum crudum*), mieszając je przy zwykłej temperaturze, a po upływie 24 godzin dodaje się wody w stosunku 1:30. Mieszanina ta traci własności odkażające po upływie 3-ch miesięcy.

W porze zimowej podczas mrozów należy do tej mieszaniny dodać soli kuchennej w stosunku 1:20.

Przed użyciem mieszaniny krezolu z kwasem siarczanym należy splukać wodą pomieszczenia, sprzęty i przedmioty, czyszczone uprzednio ługiem sodowym lub mydłem.

6) Rozczyń kwasu karbolowego (3%) przygotowuje się z płynnego kwasu karbolowego (*Acidum carbolicum liquetum*).

7) Rozczyń sublimatu (0,1%) przygotowuje się z 1 grama sublimatu i 1 grama soli kuchennej z małą domieszką czerwonego barwika, lub też t. zw. pastylek sublimatowych (*Pastilli hydrargiri bichlorati*), które rozpuszcza się w 1 litrze przygotowanej lub miękkiej wody.

Sprzęty, przedmioty i t. p., oczyszczone sodą lub mydłem, należy przed użyciem sublimatu opłókać wodą.

Przy stosowaniu sublimatu do odkażania obór należy przestrzegać jaknajdalej idących ostrożności ze względu na wielką wrażliwość bydła rogatego na sublimat. Jeżeli do odkażania potrzebna jest większa ilość rozczyń sublimatu, odkażanie winno odbywać się pod nadzorem weterynaryjnym.

Po odkażeniu sublimatem zaleca się wymycie przedmiotów odkażonych 0,5% rozczyńem wielosiarczku potasu (pospolicie „wątroba siarczanu”), zwłaszcza w oborach, w których znajduje się bydło rogata.

8) Rozczyn formaldehydu (około 1%) przyrządza się przez rozpuszczenie 3 cm³ formaliny w 1 litrze wody.

9) Krezolina, łaseł i inne preparaty krezolowe w 4 — 5% wodnych rozczyinach stosują się narówni z kwasem karbolowym.

10) Para wodna z kotłów parowych lub innych specjalnych aparatów nadaje się do odkażania zwłaszcza mniejszych naczyń np. baniek do mleka i t. p., które odkażać należy wyłącznie zewnątrz, lecz także i wewnątrz.

11) Wygotowanie w wodzie, do której można dodać 3% sody lub mydła. Przytem przedmioty, podlegające odkażeniu, zanurza się w zimnej wodzie i dopiero gotuje się, pozostawiając je po zagotowaniu co najmniej w ciągu 15 minut we wrzącej wodzie.

Zamiast gotowania można zastosować następujący sposób odkażania:

- a) Włożyć przedmioty na przeciąg 2 minut do naczyń z wrzącą wodą lub z rozcieńczonym mlekiem wapiennym albo też z rozczy-nem sody, przyczem przedmioty winny być całkowicie zanurzone w płynie;
- b) Jednym z płynów, wskazanych w p. a), wy-szorować dokładnie wewnętrzną i zewnętrzną powierzchnię przedmiotów podlegających o dkażeniu.

12) Wypalanie w ogniu.

13) Spalanie.

b) Wybór i sposób użycia środków odkażających.

§ 7.

Wybór i sposób użycia środków odkażających uzależnić należy od stopnia odporności zarasków i możliwości przeniesienia choroby za pośrednictwem przedmiotów zakażonych.

§ 8.

Przy zaraźliwych chorobach zwierzęcych, których zaraski łatwo giną i przy których zaraski przenoszą głównie zwierzęta, wystarcza pobielenie rozcieńczonym mlekiem wapiennym lub mlekiem chlorku wapnia i oczyszczenie pował, ścian, drógów, słupów, przegród, drzwi, podłogi, tudzież ścięków i przyborów stajennych.

Przedmioty żelazne, kamienne oraz polewane kafle gliniane wyciera się rozcieńczoną wodą krezolową lub rozczy-nem kwasu karbolowego.

W ten sam sposób postępuje się przy odkażeniu zapobiegawczem, zarządzonem na podstawie art. 16 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673).

§ 9.

Przy zaraźliwych chorobach zwierzęcych, których zaraski posiadają znaczniejszą odporność lub które przenoszą się zazwyczaj za pośrednictwem przedmiotów, należy postępować w następujący sposób:

1) Nawóz, ściółkę, resztki karmy i t. p. oraz wszelkiego rodzaju materiały podlegające usunięciu

należy spalić lub zakopać albo też natychmiast zaorać lub przemieszać z wyżej wymienionemi środkami odkażającymi albo ułożyć w kopiec.

Ułożenie w kopiec skutecznie należy w miejscu niedostępnem dla ludzi oraz dla zwierząt wrażliwych na zarazę. Miejsce należy wybrać w ten sposób, aby odpływy nie przedostawały się na inne podwórza, drogi oraz do studzien, rzek lub innych wód.

Z nawozem winna być zmieszana ściółka i wyżej wspomniane odpadki; w razie potrzeby mieszani-na ta winna być zwilżona gnojówką lub wodą i ułożona w kopiec na przeciąg 3 tygodni.

Przed wzniesieniem kopca należy ułożyć na ziemi na spodzie warstwę niezakażonego nawozu, słomy lub torfu grubości około 25 cm, szerokości około 1/2 do 2 metrów, dowolnej zaś długości. Następnie nawóz, podlegający odkażeniu, uktada się w kopiec o skośnych bokach do wysokości 1 m 25 cm. W ten sposób postawiony kopiec przykrywa się 10 cm warstwą niezakażonego nawozu, słomy, liści, torfu lub innego odpowiedniego materiału, a następnie przykrywa się go warstwą ziemi o grubości 10 cm. Po trzech tygodniach jest cały nawóz odkażony i nie podlega dalszym ograniczeniom.

Doweżenie nawozu do kopca winno odbywać się na szczeinych środkach przewozowych bez używania do tego obcych zwierząt, wrażliwych na zarazę.

Jeżeli nawóz i ściółka nie mogą być ułożone w kopiec lub natychmiast zaorane, należy je dokładnie odkażić przez zmieszanie z gęstym mlekiem wapiennym, o ile ze względu na rodzaj choroby powiatowy lekarz weterynaryjny nie zarządzi zastosowania silniej działającego środka odkażającego.

W razie niebezpieczeństwa przeniesienia choroby za pośrednictwem gnojówki, ściękającej na drogi, uczęszczane przez ludzi lub zwierzęta, albo do studni, rzeki lub też do innych zagród, należy przeprowadzić odkażenie zapomocą gęstego mleka wapiennego.

2) Gnojówkę i ścięki można zmieszać z wapnem lub chlorkiem wapnia lub też ze zgęszczonym mlekiem wapiennym albo mlekiem chlorku wapnia. Na 100 części gnojówki lub ścięku bierze się co najmniej 1 część wapna lub chlorku wapnia albo też 3 części zgęszczonego mleka wapiennego lub mleka chlorku wapnia.

3) Paszę i karmę, o których przypuszczać należy, że mogą być nosicielami zarasków, należy odkażić w sposób podany niżej przy poszczęgólnych chorobach.

4) Powwały i ściany, sprzęty stajenne, żłoby, koryta, drabiny, drągi, słupy, przegrody, drzwi, obicia, okna i t. d., podłogę, kanały ściękowe, zbiorniki i doły i t. p. należy odkażić rozcieńczonym mlekiem wapiennym, mlekiem chlorku wapnia, rozcieńczoną wodą krezolową, rozczy-nem kwasu karbolowego, formaliny, sublimatu lub mieszaniną kwasu siarczanego z krezolem. Metalowe części należy odkażać rozcieńczoną wodą krezolową lub wodą karbolową.

5) Dziedziące, rampy, miejsca postoju na stacjach kolejowych i przystaniach wodnych, rzeźnie, miejsca uboju, targowiska, miejsca spędu zwierząt, drogi, ulice, pastwiska, statki, promy należy po oczyszczeniu oplukać lub w odpowiedni sposób polać rozcieńczo-

nem mlekiem wapiennem lub mlekiem chlorku wapnia albo też innym środkiem odkażającym. Podczas mrozu można posługiwać się mieszaniną kwasu siarczanego z krezolem z dodatkiem soli kuchennej albo sproszkowanym świeżo gaszonym wapnem.

6) **Ziemia i piasek** nieprzesiakinięte wydzielinami i wydalinami zwierząt chorych i podejrzanych oraz głębsze warstwy nawozu niepodlegające ułożeniu w kopce, natychmiastowemu zaoraniu lub odkażeniu według przepisów § 9 p. 1, lecz pozostające w stajniach, oborach, owczarniach i t. d., należy zlać gęstem mlekiem wapiennem lub posypać równomiernie świeżo gaszonym wapnem.

7) **Drewniane sprzęty**, narzędzia do przewożenia i płozy, na których przewożono zwłoki, części zwłok, ściółkę, zawartość żołądka i jelit, należy—o ile nie zostaną spalone—podać odkażeniu rozcieńczoną wodą krezolową, roztworem kwasu karbolowego, formaliną, mieszaniną krezolu z kwasem siarczanym lub roztworem sublimatu.

8) **Sprzęty żelazne** lub z innego metalu należy wyżarzyć w ogniu lub odkażić rozcieńczoną wodą krezolową, roztworem kwasu karbolowego — względnie formaliną.

9) **Przedmioty gumowe lub skórzane** należy kilkakrotnie wytrzeć wodą krezolową, roztworem kwasu karbolowego lub sublimatem.

10) **Przedmioty lniane**, konopne, wełniane lub bawełniane, odzież, pościel, włosie, wełnę, pierze, worki do karmy, powłoki (powłóczki), poduszki i t. p. należy — o ile nie zostaną spalone — zanurzyć na przeciąg 24 godzin w rozcieńczonej wodzie krezolowej, roztworem kwasu karbolowego, sublimatu, formaliny lub wygotować w parowych aparatach, jeżeli — stosownie do rodzaju choroby — powiatowy lekarz weterynaryjny nie zarządzi innego sposobu odkażania.

Odzież można też po dokładnem oczyszczeniu wytrzeć rozcieńczoną wodą krezolową, roztworem kwasu karbolowego, sublimatu lub formaliny.

11) **Zwierzęta**, a zwłaszcza ich skórę, kopyta, racice, zanieczyszczone nawozem lub wydzielinami, należy po oczyszczeniu zmyć jednym z wyżej wymienionych środków odkażających.

12) **Ręce i inne części ciała osób** należy dokładnie umyć w rozcieńczonej wodzie krezolowej, roztworem kwasu karbolowego lub sublimatu, a po upływie kilku minut ponownie umyć wodą z mydłem.

§ 10.

Zarządzenie zastosowania innych środków odkażających jak również innych sposobów wykonywania odkażenia należy do Ministra Rolnictwa.

IV. Postępowanie przy poszczególnych zaraźliwych chorobach zwierzęcych.

§ 11.

a) Księgosusz.

Oczyszczenie i odkażenie podczas trwania księgosuszu.

1) Po usunięciu z obory lub miejsca postoju zwierzęcia chorego lub podejrzanego o księgosusz

należy natychmiast, a w każdym razie najpóźniej w ciągu 24 godzin, przeprowadzić oczyszczenie i odkażenie stanowiska, które zwierzę zajmowało.

2) Osoby, które miały styczność ze zwierzętami choremi lub podejrzaniem albo które przebywały w zagrodach, oborach i w miejscach, gdzie znajdowało się chore lub podejrzane bydło rogate, winny przed opuszczeniem zapowietrzonych zagród, obór lub pomieszczeń oczyścić i odkażić ręce i inne zanieczyszczone obnażone części ciała.

W tym celu przy wyjściach z tych miejsc, obór i zagród winny być przygotowane woda, mydło i odpowiednie środki odkażające (§ 6 p. 1 — 9).

3) **Odzież** należy wymoczyć w ciągu 12 — 24 godzin w gorącym roztwornie sody, a potem starannie wyprać i wysuszyć na powietrzu; o ile odzież nie nadaje się do prania, należy ją odkażić zapomocą chloru lub też wysokiej temperatury suchego powietrza, umieszczając ją na przeciąg 1 do 2 godzin w piecu chlebowym, a następnie po wyjęciu przewietrzyć w ciągu 14 dni. Obuwie i rzeczy skórzane należy jaknajdokładniej oczyścić, obmyć roztworem krezolowo-wydmalnym lub roztworem karbolu, a potem wysmarować tłuszczem niezjełczalnym i ponownie przewietrzyć w ciągu kilku dni.

4) **Sprzęty**, wozy, skrzynie i wszystkie przedmioty, które mają być użyte poza zapowietrzonymi oborami, miejscami postoju lub zagrodami, muszą być przed wywiezieniem (wyniesieniem) ich z zapowietrzonego pomieszczenia lub zagrody oczyszczone i odkażone według przepisów § 5 p. 8 — 12 i § 9 p. 7 — 10.

5) **Nawóz i gnojówkę** wolno wywozić z zapowietrzonych pomieszczeń jedynie za uprzedniem zezwoleniem starosty po przemieszaniu ich ze zgęszczonym mlekiem wapiennem. Wywieziony nawóz lub gnojówka muszą być natychmiast zaorane lub ułożone w kopiec w takim miejscu, z którego zaraza nie mogłaby być przeniesiona. Do wywieżenia nawozu i gnojówki nie mogą być użyte zwierzęta wrażliwe na księgosusz, ani osoby obce. Przewiezienie gnojówki winno się odbywać w szczelnych beczkach, a nawóz na szczelnych wozach, uniemożliwiających rozsypywanie go po drodze niezamkniętej dla użytku publicznego.

Ułożenie w kopiec nawozu i gnojówki należy wykonać według przepisów § 9 p. 1.

Oczyszczenie i odkażenie przed uznaniem księgosuszu za wygasły.

6) Jeżeli całe pogłowie bydła rogatego danej zagrody padło lub zostało zabite lub jeżeli w okresie 3 tygodni po ostatnim wypadku nie pojawiły się nowe wypadki księgosuszu, należy niezwłocznie wykonać oczyszczenie i odkażenie ostateczne.

7) Oczyszczeniu i odkażeniu ostatecznemu podlegają: nawóz, gnojówka, odpadki, obory i miejsca, w których przebywały zwierzęta chore lub podejrzane (podwórza, okólniki, drogi), a także miejsca, na których składano nawóz, zwłoki zwierząt lub ich części, koryta, uprząż, jarzma, sprzęty służące do oprzątkowania zwierząt chorych lub podejrzanych, naczynia i sprzęty do pojenia i dojenia, widły, łopaty i t. p., worki do karmy, skóry, rogi, racice, wełna i wszelkie

surowce zwierzęce, które z powodu swego pochodzenia lub przechowywania mogłyby się stać nosicielami zarazka księgosuszu, tudzież odzież i obuwie służby (§§ 5, 6 i 9).

8) Przy oczyszczaniu i odkażaniu wolno się posługiwać tylko osobami i zaprzęgami własnymi lub innej zagrody zapowietrzonej. Osoby postronne mogą być użyte do tych czynności, jeżeli nie mają styczności z bydłem rogatem.

Szczególną uwagę należy zwracać na przedmioty zanieczyszczone wydzielinami i wydaliniami zwierząt chorych lub podejrzanych.

Skóry, rogi, racice i wszelkie surowce zwierzęce należy odkażać przez zupełne wysuszenie lub zanurzenie na przeciąg 24 godzin w rozcieńczonym mleku wapiennym lub roztworze innego środka odkażającego (§ 6).

9) Nawóz, ściółkę oraz gnojówkę należy zakopać głęboko albo ułożyć w kopiec (§ 9 p. 1) w miejscu niedostępnym dla bydła rogatego. Takiemu postępowaniu podlega nawóz zebrany w ciągu ostatnich 14 dni przed stwierdzeniem wypadku księgosuszu w zagrodzie.

10) Z paszą, o której przypuszczać należy, że może być nosicielem zarazy, należy postąpić jak z nawozem, o ile nie będzie skarmiona w tej samej zagrodzie zwierzętami niewrażliwymi na księgosusz.

b) Zaraza płucna bydła rogatego.

§ 12.

1) Osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem o zarazę płucną — względnie przebywały w oborach lub miejscach, w których znajdowało się bydło rogate chore lub podejrzane o chorobę, winny przed opuszczeniem zagrody zapowietrzonej bezzwłocznie oczyścić i odkażać ręce i inne zanieczyszczone części ciała oraz odzież i obuwie.

W tym celu przy wyjściu z zagród lub pomieszczeń zapowietrzonych zarazą płucną winny być przygotowane woda, mydło i odpowiednie środki odkażające.

2) Po usunięciu zwierzęcia chorego lub podejrzanego o zarazę płucną należy natychmiast przeprowadzić tymczasowe odkażenie miejsca postoju zwierzęcia, jak również wszelkich narzędzi i przedmiotów, o ile były używane przy tem zwierzęciu.

3) Karmy i paszy, o których przypuszczać należy, że są nosicielami zarazki, nie wolno wywozić (wynosić) z zagrody zapowietrzonej.

4) Nawóz i gnojówkę wolno wywozić z pomieszczeń zapowietrzonych tylko po uprzednim zezwoleniu starosty i to w celu natychmiastowego zaorania lub ułożenia w kopiec w takim miejscu, z którego zaraza nie mogłaby być przeniesiona. Starosta udzieli takiego zezwolenia pod warunkiem, że do wywożenia nie będzie używane obce bydło rogate, że gnojówka będzie wywożona w szczelnych beczkach, a nawóz na możliwie szczelnych wozach, oraz że nawóz i gnojówka nie będą przewożone drogami publicznymi.

Zezwolenie starosty jest zbyteczne, jeżeli nawóz i gnojówka zostaną uprzednio przemieszane ze zgęszczonym mlekiem wapiennym.

5) Przed uznaniem zarazy płucnej za wygaśniętą winno być przeprowadzone oczyszczenie i odkażenie ostateczne według przepisów § 9. Takiemu oczyszczeniu i odkażeniu podlegają: nawóz, gnojówka, obory i miejsca, w których przebywały zwierzęta chore lub podejrzane, podwórza, okólniki, drogi, miejsca, na których składano nawóz, zwłoki zwierząt lub ich części, koryta, uprzęże, jarzma, sprzęty, służące do oprzątkania zwierząt chorych lub podejrzanych, naczynia i sprzęty do pojenia i dojenia, bańki do mleka, widły, łopaty, worki do karmy i t. p., wszelkie surowce zwierzęce, które z powodu swego pochodzenia lub przechowywania mogłyby się stać nosicielami tej choroby, tudzież odzież i obuwie służby. Przytem należy zwracać szczególną uwagę na przedmioty zanieczyszczone wydzielinami i wydaliniami zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę. Skóry, rogi, racice należy odkażać zapomocą zupełnego wysuszenia lub zapomocą moczenia w ciągu 24 godzin w rozcieńczonym mleku wapiennym lub innym środku odkażającym.

6) Pozostałe bydło rogate należy oczyścić i odkażać według przepisów § 9 p. 11.

7) Osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem albo brały udział przy oczyszczaniu i odkażaniu, winny również oczyścić i odkażać ręce i inne obnażone części ciała, a także odzież i obuwie.

8) Do odkażania można stosować wszystkie środki, wymienione w § 6.

9) Karmy i ściółki, co do których przypuszczać należy, że zawierają zarazki zarazy płucnej, nie wolno wywozić (wynosić) z zagrody zapowietrzonej nawet po wygaśnięciu zarazy ani też zużytkować dla bydła rogatego nowowprowadzonego do zagrody.

c) Pryszczycza.

§ 13.

1) W czasie trwania pryszczycy osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem albo przebywały w oborach, owczarniach, chlewach i t. p., w których znajdowały się chore lub podejrzane o pryszczycę zwierzęta racicowe, winny przed opuszczeniem tych miejsc lub zagród oczyścić i odkażać ręce i inne zanieczyszczone części ciała oraz odzież i obuwie.

W tym celu przy wyjściach z zagród, pomieszczeń, obór, owczarni, chlewów i t. p. miejsc zapowietrzonych pryszczycą winny być przygotowane woda, mydło i odpowiednie środki odkażające.

2) Sprzęty, wozy, skrzynie i wszystkie przedmioty, które mają być użyte poza zagrodą zapowietrzoną, o ile miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem o zarazę, przed ich wyniesieniem (wywiezieniem) z zapowietrzonego pomieszczenia lub zagrody w czasie trwania zarazy muszą być oczyszczone i odkażone.

Naczynia (bańki) używane do mleka winny być w miejscu ich opróżnienia oczyszczone i odkażone środkami przewidzianymi w § 6 p. 10 i 11.

3) Nawóz i gnojówkę wolno wywozić z pomieszczeń zapowietrzonych tylko za uprzednim zezwoleniem starosty w celu natychmiastowego zaorania albo ułożenia w kopce w takim miejscu, z którego zaraza nie mogłaby być przeniesiona, lub też bez zezwolenia starosty, jeżeli nawóz i gnojówka zostaną uprzednio przemieszane ze zgęszczonym mlekiem wapiennym. Starosta udzieli takiego zezwolenia tylko w wypadkach wyjątkowych i pod następującymi warunkami: do wywożenia nie wolno używać bydła rogatego; gnojówka może być wywożona tylko w szczelnych beczkach, a nawóz na możliwie szczelnych wozach; nawozu i gnojówki nie wolno przewozić drogami publicznymi, chyba że drogi te zostaną zamknięte dla użytku publicznego.

4) Przed uznaniem przyszczyca za wygasłą należy przeprowadzić oczyszczenie i odkażenie ostateczne według przepisów § 9. Takiemu oczyszczeniu i odkażeniu podlegają: nawóz, gnojówka, miejsca, w których przebywały chore lub podejrzane o przyszcycę zwierzęta (obory, owczarnie, chlewy, podwórza, okólniki, drogi i t. p.), miejsca, na których składano nawóz, zwłoki zwierząt lub ich części, koryta, uprząże, jarzma, sprzęty, służące do oprzątania zwierząt racicowych chorych lub podejrzanych o przyszcycę, naczynia i sprzęty do pojenia i dojenia, bańki do mleka, widły, łopaty, worki do karmy i t. p., skóry, racice, rogi, wełna i wszelkie surowce zwierzęce, które z powodu swego pochodzenia lub przechowywania mogłyby się stać nosicielami zarazki przyszcycy, wreszcie odzież i obuwie służby. Przylem należy zwracać szczególną uwagę na przedmioty zanieczyszczone wydzielinami i wydalinami zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę. Skóry, rogi, racice należy odkażać zapomocą zupełnego wysuszenia lub zapomocą moczenia w ciągu 24 godzin w rozcieńczonym mleku wapiennym lub innym środku odkażającym. Wełnę, opakowaną w szczelne worki lub wańtuchy, można wynosić z zagrody zapowietrzonej bez odkażenia.

5) Paszy i ściółki, co do których przypuszczać należy, że mogły mieć z nimi styczność zwierzęta chore lub podejrzane o przyszcycę, nie wolno wywozić (wynosić) z zagrody zapowietrzonej, lecz należy je zużyć w tejże zagrodzie.

6) Racice bydła rogatego należy wystrugać, a zwierzęta oczyścić i odkażać według przepisów § 9 p. 11.

7) Osoby, które miały styczność ze zwierzętami choremi lub podejrzany lub brały udział przy oczyszczaniu i odkażaniu, winny oczyścić i odkażać ręce i inne obnażone części ciała, tudzież obuwie i odzież.

8) Do odkażania można stosować wszystkie środki wymienione w § 6.

d) Wąglik.

§ 14.

1) Podczas trwania wąglika osoby, które miały styczność z wydzielinami i wydalinami zwierząt chorych na wąglik lub podejrzanych o tę chorobę lub też które brały udział w ich oprzątaniu lub pielęgnowaniu, pomagały przy dokonywaniu krwawych operacji, zabijaniu, przy sekcji lub usuwaniu zwłok—

winny natychmiast oczyścić i odkażać ręce i inne obnażone części ciała oraz zanieczyszczoną odzież i obuwie.

2) Natychmiast po usunięciu zwierzęcia chorego na wąglik lub podejrzanego o tę chorobę lub też po wyzdrowieniu zwierzęcia chorego na wąglik należy oczyścić miejsca postojów, padnięcia lub zabicia zwierzęcia.

W razie zachorowania lub padnięcia większej ilości zwierząt należy oczyścić i odkażać całe stajnie (obory i t. p.) lub też pewne ich oddziały — stosownie do zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

3) Przy odkażaniu ostatecznym szczególną uwagę należy zwracać na zanieczyszczone podłogi, ściany, drągi, słupy, przegrody, stanowiska, żłoby, drabiny, koryta, następnie narzędzia stajenne i rzeźnicze, odzież, obuwie służby stajennej i wszystkie przedmioty, które zostały zanieczyszczone lub co do których przypuszczać należy, że zawierają zarazki wąglika, wreszcie odchody, krew, odpadki zwierząt chorych na wąglik i podejrzanych o tę chorobę, tudzież wozy i sprzęty, używane do usuwania zwłok, części zwłok, odpadków, nawozu i t. p., a w razie potrzeby także zanieczyszczone miejsca na pastwiskach i grzebowiskach.

Wydzieliny, wydaliny, krew zwierząt chorych i podejrzanych oraz wierzchnia warstwa ziemi z niezabrukowanej podłogi i t. p. winny być starannie zebrane i traktowane jako nawóz.

4) Karmę i ściółkę, co do których przypuszczać należy, że zawierają zarazki wąglika, należy odkażać przez poddanie działaniu wysokiej ciepłoty lub pary.

Starosta może zezwolić na użytkowanie zakażonej paszy dla zwierząt, które zostały zaszczone przeciw wąglikowi.

5) Odkażanie wyłonywa się według przepisów § 9. Jako środków odkażających należy używać mleko chlorku wapnia, zgęszczone mleko wapienne, sublimat, formalinę.

e) i f) Szelestnica, zaraza dziczyzny i bydła rogatego.

§ 15.

Oczyszczenie i odkażenie przy szelestnicy oraz przy zarazie dziczyzny i bydła przeprowadza się w ten sam sposób, jak przy wągliku.

g) Otwarta gruźlica bydła rogatego.

§ 16.

Po usunięciu zwierzęcia chorego na gruźlicę otwartą należy przeprowadzić oczyszczenie i odkażenie miejsca postojów, tudzież narzędzi i przedmiotów, które zostały zanieczyszczone wydzielinami i wydalinami zwierzęcia chorego, jako to: żłobów, drabin, ścioków, ścian, przegród, podłogi, wreszcie naczynia, używanych do dojenia i pojenia.

Odkażenie winno się odbywać według § 9, bańki zaś i inne naczynia, używane do mleka, należy poddać działaniu pary lub wygotować albo też wyszorować i wymyć wrzącą wodą lub gorącym roztworem sody (§ 6 p. 10 i 11).

Jeżeli w pewnej oborze gruźlica otwarta została stwierdzona u większej ilości zwierząt albo jeżeli zwierzęta chore lub podejrzane były przedstawiane w oborze z miejsca na miejsce, należy przed uznaniem gruźlicy za wygasłą przeprowadzić ostateczne oczyszczenie i odkażenie całej obory lub jej części według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

h) Nosacizna.

§ 17.

1) Podczas trwania nosacizny osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem o nosaciznę, winny przed opuszczeniem miejsc postoju takich zwierząt oczyścić i odkażać ręce i inne obnażone części ciała oraz odzież i obuwie.

W tym celu przy wyjściach z zagród zapowietrzonych nosacizną winny być przygotowane woda, mydło, szczotki i środki odkażające (rozcieńczona woda krezolowa, roztwór kwasu karbolowego, kreoliny, sublimatu i t. p.).

2) Po usunięciu zwierzęcia chorego lub podejrzanego o nosaciznę należy natychmiast przeprowadzić tymczasowe odkażenie miejsca jego postoju, jak również wszelkich używanych narzędzi i sprzętów.

3) Przed uznaniem nosacizny za wygasłą należy poddać oczyszczeniu i odkażeniu według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego stajnie lub też ich części, sprzęty, narzędzia i przedmioty, które miały styczność ze zwierzętami chorem i podejrzaniem albo ich wydzielinami lub wydalinami, a mianowicie: szczotki, łoby, drabiny, drągi, słupy, przegrody, kubły, wędzidła, uzdy, uprzęże, siodła, przybory do czyszczenia, koce, czapraki, odzież i obuwie oraz pościel służby stajennej, dyszle, łańcuchy, mostki do podkuwania i t. p.

4) Szczególną uwagę zwrócić należy na przedmioty zanieczyszczone wypływem z nosa, wydzielinami wrzodów skórnych, jako też kałem lub moczem zwierząt chorych lub podejrzanych o nosaciznę. Kał, ściółka, resztki karmy winny być odkażone lub ułożone w kopce jak gnojówka i nawóz.

i) Ospa owcza.

§ 18.

1) Podczas trwania ospy osoby, które miały styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem o ospę owczą, winny przed opuszczeniem owczarni — względnie miejsca postoju takich zwierząt — oczyścić i odkażać ręce i inne obnażone, zanieczyszczone części ciała, tudzież odzież i obuwie.

W tym celu przy wyjściach z zapowietrzonych owczarni (pomieszczeń) lub zagrody winny być przygotowane mydło, woda, szczotki i środki odkażające (rozcieńczona woda krezolowa, roztwór kwasu karbolowego, kreoliny, sublimatu i t. p.).

2) W razie koniecznej potrzeby wywiezienia z owczarni nawozu należy go ułożyć w kopiec w samej zagrodzie lub w innem odpowiednim miejscu, z którego zaraza nie mogłaby być przeniesiona, a jeżeli ułożenie kopca jest niemożliwe, należy nawóz

przed wywiezieniem z owczarni zapowietrzonej zlać zgęszczonym mlekiem wapiennym.

Nawóz, który nie został w samej zagrodzie ułożony w kopiec lub odkażony, wolno wywieźć z zagrody tylko za każdorazowym zezwoleniem starosty i pod warunkiem, że wywieziony zostanie na pole na szczelnych wozach w celu natychmiastowego zaorania lub ułożenia w kopce.

3) Przy ostatecznym odkażaniu należy oczyścić i odkażić owczarnię i pomieszczenia, w których znajdowały się owce chore lub podejrzane, jak również narzędzia i przedmioty, które były w styczności z owcami chorem lub podejrzaniem, ich wydzielinami lub wydzielinami. Szczególną uwagę należy zwracać na odkażenie odzieży i obuwia osób, pod których nadzorem pozostawały owce chore i podejrzane.

4) Nie wolno wynosić (wywozić) z zagrody zapowietrzonej paszy i ściółki, co do których przypuszczać należy, że mogły mieć styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem, lecz należy je zużyć w tejże zagrodzie.

j) i k) Zaraza stadnicza i otręt koni.

§ 19.

Osoby, które miały styczność z wydzielinami narządów płciowych zwierząt chorych i podejrzanych o zarazę stadniczą lub otręt, winny umyć ręce mydłem i oczyścić w ten sam sposób zanieczyszczoną odzież i obuwie, jak również przedmioty zanieczyszczone wydzielinami narządów płciowych zwierząt chorych i podejrzanych o chorobę.

Dalsze odkażanie jest zbędne.

l) Świerzb zwierząt jednokopytowych i owiec.

§ 20.

1) Równocześnie z leczeniem zwierząt jednokopytowych i owiec należy oczyszczać i odkażać stajnie, owczarnie, przegrody, sprzęty, uprzęże, koce, szczotki i inne przyrządy i przedmioty, które miały bezpośrednią lub pośrednią styczność ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem.

Przy leczeniu zapomocą kąpieli lub gazowania oczyszczenie i odkażanie należy przeprowadzać równocześnie z zastosowaniem tych zabiegów.

Przy leczeniu zaś zapomocą wcierania środków leczniczych oczyszczenie i odkażanie — w zależności od nasilenia choroby — należy powtarzać w dłuższych lub krótszych odstępach czasu, według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Takie oczyszczenie i odkażanie należy również przeprowadzić po każdorazowym usunięciu zwierzęcia chorego lub podejrzanego o świerzb.

2) Przed uznaniem świerzbu za wygasły należy oczyścić i odkażić ostatecznie stajnie, owczarnie, przegrody i inne pomieszczenia, w których znajdowały się konie lub owce chore lub podejrzane, jak również wszystkie przedmioty, które były w styczności ze zwierzętami chorem lub podejrzaniem, jak: łoby, drabiny, drągi, słupy, przegrody, postronki, sznury, uzdy, uprzęże, siodła, szczotki, koce, czapraki, dyszle, kojce, haki stajenne, łopaty, noży-

ce i t. p. oraz odzież i obuwie osób obsługujących zwierzęta.

3) Nawóz, ściółka, gnojówka i t. p. winny być jaknajspieszniej zaorane lub ułożone w kopiec.

4) Jako środków odkażających można używać rozcieńczonej wody krezolowej, roztworu kwasu karbolowego lub wapna.

m) Wścieklizna.

§ 21.

1) Po usunięciu zwierzęcia wściekłego lub podejrzanego o wściekliznę, należy oczyścić i odkazić według przepisów § 9 stanowiska oraz miejsca, w których znajdowały się takie zwierzęta, tudzież ściany, podłogę, żłoby, drabiny, koryta, zapory (obicia), drągi, słupy, przegrody i wszystkie inne sprzęty i przedmioty, z którymi stykały się zwierzęta chore lub podejrzane o wściekliznę.

2) Budy, słomę, ściółkę, kagańce, obroże, smycze, koce, naczynia oraz inne sprzęty i przedmioty, które miały styczność z psami lub kotami wściekłymi i podejznanymi, należy odkazić ściśle w sposób przepisany w § 9 p. 6 — 10, o ile posiadacz nie zgadza się na ich spalanie.

n) Pomór i zaraza świń.

§ 22.

1) Podczas trwania choroby osoby, które miały styczność ze świniami chorem lub podejznanymi o chorobę — względnie przebywały w chlewach lub miejscach, w których znajdowały się świnie chore lub podejzane o chorobę — winny bezzwłocznie po opuszczeniu tych miejsc oczyścić i odkazić ręce i inne zanieczyszczone części ciała oraz odzież i obuwie.

W tym celu przy wyjściach z zagród lub pomieszczeń, zapowietrzonych pomorem lub zarazą świń, winny być przygotowane woda, mydło, szczotki i odpowiednie środki odkażające.

2) Po usunięciu zwierząt chorych lub podejrzanych o pomór lub zarazę świń należy natychmiast przeprowadzić tymczasowe odkażenie miejsca postoju świń, jak również wszelkich narzędzi i przedmiotów, które miały styczność ze świniami chorem lub podejznanymi.

3) Karmy i paszy, co do których przypuszczać należy, że są nosicielami zarazki pomoru lub zarazy świń, nie wolno wywozić (wynosić) z zagrody zapowietrzonej.

4) Przejścia w chlewach, miejsca przed wejściami do chlewow i zagród zapowietrzonych należy podczas trwania zarazy lub pomoru świń oczyszczać i odkażać zgęszczonym mlekiem wapiennym lub słabym roztworem chlorku wapnia albo 6% wodą krezolową — nie rzadziej jednak niż co 8 dni.

5) Przy odkażaniu ostatecznym należy oczyścić i odkazić miejsca, w których znajdowały się świnie chore lub podejzane o chorobę, jak: chlewy, przegródki, podwórza, targowiska, rampy, miejsca ładowania oraz wiadra, widły, łopaty, koryta, worki do karmy i wszelkie przedmioty, o których przypuszczać należy, że się stykały ze zwierzętami chorem lub podejznanymi o zarazę i t. p., jak również odzież

i obuwie osób pielęgnujących świnie. Przytem należy zwracać szczególną uwagę na przedmioty zanieczyszczone kałem, moczem lub krwią zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę. Okólniki i przegródki jak również targowiska po oczyszczeniu z kału lub ściółki, usunięciu — o ile możliwości — wierzchniej warstwy ziemi, należy zlać rozcieńczonym mlekiem chlorku wapnia lub 6% wodą krezolową, następnie zrównać ziemię przez grabienie lub zbronowanie i ponownie należy zlać jednym z wyżej wymienionych środków odkażających. Do oczyszczonych w ten sposób przegródek i okólników zaleca się możliwie jaknajdłużej nie wprowadzać świń nowonabywanych.

6) Odkazanie należy przeprowadzać według przepisów § 9. Jako środków odkażających używa się rozcieńczonego mleka wapiennego lub 6% wody krezolowej.

o) Różycy świń.

§ 23.

1) Podczas trwania różycy miejsca postoju świń należy oczyścić i odkazić natychmiast po usunięciu zwierząt chorych lub podejrzanych.

W wypadkach częstego pojawiania się różycy w zagrodzie należy po usunięciu wszystkich świń z zagrody przeprowadzić — według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego — odkażenie i oczyszczenie całego chlewu lub jego części, jak również osób, sprzętów i przedmiotów, które miały styczność ze świniami chorem lub podejznanymi.

2) W razie pozostawienia świń w zagrodzie oczyszczenie i odkażenie ostateczne przeprowadza się już po upływie 3 dni po przeprowadzeniu szczepień przeciwrózycowych sposobem powszechnie przyjętym.

3) Odkazanie przeprowadza się według przepisów § 8.

Do odkażania nadają się wszystkie środki, wymienione w § 6.

p) Cholera drobiu i pomór kur.

§ 24.

1) Kurniki, okólniki, rzeźnie i inne miejsca, w których znajdowało się ptactwo chore i podejzane, klatki, koszyki i t. p. sprzęty, służące do przewozu ptactwa, oraz wszystkie inne sprzęty i przedmioty, które miały styczność z ptactwem chorem lub podejznanem, z jego wydzielinami i wydaliniami, z ptactwem padłym lub jego odpadkami, należy oczyścić i odkazić według przepisów § 9. Do odkażania nadają się wszystkie środki odkażające, wymienione w § 6.

2) Szczególną uwagę należy zwrócić na wydzieliny, wydaliny oraz krew ptactwa chorego lub podejznanego. Odpadki te należy starannie zebrać i zakopać lub spalić razem z padliną, ściółką, nawozem, kałem, pierzmem, resztkami karmy i zebraną ziemią z niezabrukowanych podłóg i okólników. Większe ilości nawozu można ułożyć w kopiec.

W ten sam sposób postąpić należy z ptactwem padłym oraz częściami bitego ptactwa, niezdatnymi do spożycia.

Kurniki, okólniki, po usunięciu wierzchniej warstwy ziemi, należy wybielić i połączyć z gęszczonym mlekiem wapiennym, tak samo należy postępować ze ściekami z kurników i okólników.

Pierze w stanie suchym za zgodą starosty wolno wywozić z zagrody zapowietrzanej po opakowaniu w szczelne worki.

Załącznik Nr. 3 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

BADANIA ROZPOZNAWCZE.

I. Wstęp.

Badania rozpoznawcze przeprowadzają weterynaryjne pracownie rozpoznawcze, a mianowicie:

pracownia warszawska dla województw: białostockiego i poleskiego oraz powiatów: warszawskiego, radzyńskiego, pułtuskiego, mińsko-mazowieckiego, grójeckiego, płockiego, łowickiego, skierniewickiego, sochaczewskiego, błońskiego, rawskiego, płońskiego, kutnowskiego i gostynińskiego województwa warszawskiego;

pracownia bydgoska dla województw: poznańskiego, pomorskiego, łódzkiego, śląskiego oraz powiatów: niezawskiego, wrocławskiego, lipnowskiego, sierpeckiego, mławskiego, przasnyskiego, ciechanowskiego i makowskiego województwa warszawskiego;

pracownia krakowska dla województw: krakowskiego, kieleckiego i lubelskiego;

pracownia lwowska dla województw: lwowskiego, wołyńskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego;

pracownia wileńska dla województw: wileńskiego i nowogródzkiego.

Zmiany podziału obszarów, przydzielonych do poszczególnych pracowni, jak również utworzenie nowych — względnie zniesienie istniejących pracowni — należy do Ministra Rolnictwa.

II. Pobieranie próbek ze zwierząt padłych lub zabitych.

§ 1.

Przy pobieraniu próbek przestrzegać należy bezwzględnej czystości. Wycinki narządów, przeznaczone do badania, pobiera się ze zwierząt niezwłocznie po śmierci przed otwarciem przewodu pokarmowego dokładnie wymyć rękami przy użyciu czystych, możliwie wyjałowionych narzędzi, unikając zetknięcia się prób z zawartością jelit, ziemią lub kurzem, jak również z płynami odkażającymi.

Narządów, z których wycinki mają być wysyłane do badania, nie należy opłukiwać.

§ 2.

Próbki wycina się z części chorobowo zmienionych. Jeżeli zmiany chorobowe nie są wyraźnie uwidacznione, pobiera się próbki z takich części

i tkanek, które zazwyczaj zawierają zarazki swoiste choroby.

Pobierane próbki nie powinny być zbyt duże; wystarcza rozmiar mniej więcej 5×5×5 cm, o ile to nie jest przy poszczególnych chorobach inaczej przewidziane.

§ 3.

Mniejsze chorobowo zmienione ogniska, jak gruźelki, zgrubienia (guzy w płucach, wątrobie, tkance podskórnej, gruczołach chłonnych i t. p.), przesyła się — o ile możliwości — nienaruszone, wycięte wraz z otaczającą ją tkanką.

§ 4.

Próbki przewodu pokarmowego pobiera się po wypróżnieniu zawartości, przyczem należy unikać uszkodzeń błony śluzowej. Próbki przewodu pokarmowego należy przysyłać w osobnym naczyniu.

§ 5.

Zawartość przewodu pokarmowego zwierząt podejrzanych o zatrucie należy przysyłać w odnośnym odcinku trzewia. W tym celu przewiązuje się oba wyłoty żołądka, względnie pętli jelitowych i odcina się je poza przewiązaniem. Próbki te przesyła się w naczyniu szczelnie zamkniętym.

§ 6.

Powiatowy lekarz weterynaryjny winien dołączyć do każdej przesyłki pismo zawierające:

- 1) imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania (powiat, województwo) posiadacza,
- 2) rodzaj i wiek zwierzęcia,
- 3) datę zachorowania, padnięcia lub uboju zwierzęcia,
- 4) rodzaj stwierdzonej lub podejrzewanej choroby (obok polskiej nazwy i łacińskiej),
- 5) datę sekcji (w ile godzin po śmierci),
- 6) krótkie streszczenie wywiadu, klinicznych objawów, sekcji oraz czy stosowano szczepienia i jakie, z podaniem użytych surowic, szczepionek — względnie środków rozpoznawczych,
- 7) rodzaj przesłanych próbek.

Wydanie dalszych przepisów w tym przedmiocie należy do Ministra Rolnictwa.

III. Pobieranie próbek ze zwierząt żywych.

§ 7.

Krew, przeznaczoną do badań serologicznych, pobiera się przez nakłucie wyjałowioną igłą żyły jarzmowej (vena jugularis). Wyływającą krew zbiera się do probówek, które należy napełniać do $\frac{2}{3}$ pojemności i ustawić pionowo aż do skrzepnięcia. Należy bezwzględnie przestrzegać, aby każda próbka krwi pobrana była świeżą igłą — względnie tą samą, lecz po każdym zabiegu należy ją oczyścić i wyjałowioną. Próbki należy pobierać przed karmieniem zwierząt.

Pobrane próbki krwi należy niezwłocznie przesyłać do pracowni, a do czasu wysłania przechować

$\frac{1}{2}$ godziny w temperaturze pokojowej, następnie zaś w miejscu chłodnym.

Co do postępowania przy pobieraniu próbek krwi z powodu nosaczyny stosować należy przepisy załącznika Nr. 4.

§ 8.

Próbki krwi, przeznaczone do badań mikroskopowych, należy przesyłać w stanie zasuszonym na szkiełkach przedmiotowych. W tym celu kroplę krwi rozpościera się na dobrze oczyszczonym szkiełku przedmiotowym w możliwie najcieńszej warstwie zapomocą drugiego takiego szkiełka, przesuwając je na szkiełku, zawierającym kroplę krwi. Po wyschnięciu preparat zawija się w czystą bibułkę lub miękką papier.

§ 9.

Krew do badań w stanie płynnym pobiera się:

1) albo do wyjałowionej buteleczki ze szlifowanym korkiem, na dnie której umieszczono warstwę perełek szklanych i w celu odwłóknienia buteleczkę wstrząsa się mocno przez 15 minut,

2) albo do wyjałowionej próżnej buteleczki i dodaje się szczawianu sodowego (1 cm^3 na litr krwi) lub cytrynianu sodowego (w 0,4 do 0,6% roztworze fizjologicznym soli) w równych częściach z krwią.

§ 10.

Ropę zbiera się do wyjałowionego naczynia (próbówki) przez nacięcie lub nakłucie ropni lub też za pomocą strzykawki.

§ 11.

Wysięki, wydzieliny, naloty zbiera się do wyjałowionych próbek.

§ 12.

Kał zbiera się do naczyń szklanych, słoika lub próbówki, dokładnie oczyszczonych i szczelnie zamkniętych.

§ 13.

Mocz spuszcza się do czystej wyjałowionej butelki.

§ 14.

Przy pobieraniu mleka należy wymię dokładnie oczyścić, a następnie strzyki wytrzeć 60% alkoholem i wysuszyć watą lub gazą wyjałowioną. Pierwsze wytryski mleka usuwa się, dalszym zaś udojem mleka wypełnia się wyjałowioną butelkę pojemności około 100 cm^3 .

Celem zabezpieczenia mleka od zepsucia w czasie przewozu można do próbek, przeznaczonych do badania na gruźlicę, dodać $\frac{1}{2}$ % kwasu borowego lub też 15% soli kuchennej.

§ 15.

Włosy, łuski, strupy i t. p. zbiera się ostrzem noża do próbówki, zamykanej korkiem. W razie podejrzenia o świerzp należy pobrać głębsze warstwy aż do pokazania się krwi.

IV. Pobieranie próbek przy poszczególnych chorobach zwierzęcych.

§ 16.

Do rozpoznawania poszczególnych chorób należy w każdym wypadku pobierać i wysyłać do pracowni rozpoznawczej wszystkie próbki wymienione poniżej w §§ 17—23 przy chorobach poszczególnych.

§ 17.

Wąglik.

Do rozpoznania wąglika należy pobrać:

1) 3—4 preparaty mazane na szkiełkach ze krwi żyły usznej lub jarzmowej (vena jugularis),

2) krew — o ile możności skrzepniętą — z żyły jarzmowej w próbkę zamykaną korkiem i napełnioną do $\frac{1}{3}$ pojemności,

3) krew na małym zwitku waty — w próbkę zatkaną mocno korkiem zbitym z waty.

Od zwierząt nie padłych, lecz poddanych ubojowi, pobiera się próby nie z krwi, lecz ze śledziony.

W razie daleko posuniętego rozkładu — oprócz wyżej wymienionych próbek należy przesłać w szczelnem opakowaniu kawałek grubej kości lub kawałki skóry (ucho).

§ 18.

Szelestnica.

Do rozpoznania szelestnicy należy pobrać:

1) 3—4 preparaty mazane z mięśni chorobowo zmienionych,

2) wycięte kawałki mięśni chorobowo zmienionych — w próbkę zamykaną korkiem,

3) żółć na wacie — w próbkę zamykaną korkiem.

§ 19.

Zaraza dziczyzny i bydła rogatego.

Do rozpoznania zarazy dziczyzny i bydła rogatego należy pobrać:

1) po 3—4 preparaty mazane z krwi, z płuc i z wysięku chorobowego,

2) krew z serca, wysięk z jam lub ze stawów obrzękniętych — w próbki zamykane korkiem,

3) części z narządów chorobowo zmienionych (płuc i t. p. oraz śledziony) — w szczelne opakowanie.

§ 20.

Zaraza świń.

Do rozpoznania zarazy świń należy pobrać:

1) preparaty mazane z płuc,

2) wycinki z narządów chorobowo zmienionych (płuc, śledziony) — w próbki zamykane korkiem.

§ 21.

Pomór świń.

Do rozpoznania pomoru świń należy pobrać w naczynia szklane wycinki z narządów chorobowo zmienionych (z przewodu pokarmowego) i w osobne

naczynie szklane wycinki z nerki, wątroby, śledziony i gruczołów trzewnych. Naczynia szklane mają być zatkane korkiem.

§ 22.

Różycy świni.

Do rozpoznania różycy świni należy pobrać:

- 1) preparaty mazane z nerki, krwi lub śledziony,
- 2) wycinki z nerki i śledziony — w próbkę zamykaną korkiem.

§ 23.

Cholera drobiu.

Do rozpoznania cholery drobiu należy pobrać:

- 1) preparaty mazane z krwi,
- 2) wycinki z narządów chorobowo zmienionych, serce — w próbkę zamykaną korkiem lub też całego ptaka — w szczelne opakowanie.

§ 24.

Nosaczyna.

Do rozpoznania nosaczyny należy pobrać wycinki z narządów chorobowo zmienionych w należyte opakowanie. Co do pobierania prób krwi do badań serologicznych stosować się należy do przepisów § 7 i załącznika Nr. 4 rozdział I.

§ 25.

Zaraza stadnicza.

Do rozpoznania zarazy stadniczej należy pobrać:

- 1) preparaty mazane z krwi i wysięków części płciowych lub też t. zw. plam talarowych,
- 2) krew — w próbkę, jak przy nosaczynie (patrz załącznik Nr. 4),
- 3) wycinki narządów chorobowo zmienionych od zwierząt padłych lub zabitych — w próbkę zamykaną korkiem.

§ 26.

Zaraza płucna bydła rogatego.

Do rozpoznania zarazy płucnej należy pobrać:

- 1) chorobowo zmienione części płuc wraz z oskrzelowami gruczołami chłonnymi,
- 2) krew do badania serologicznego jak przy nosaczynie (§ 7 i załącznik Nr. 4).

§ 27.

Wścieklizna.

Do rozpoznania wścieklizny należy pobrać głowę zwierzęcia (psa, kota) wraz ze skórą lub mózg (zwierząt większych) w szczelne opakowanie.

§ 28.

Świerzb.

Do rozpoznania świerzbu należy pobrać strupy i sierść zwierzęcia w próbkę; pobranie wskazane w § 15.

§ 29.

Gruźlica.

Pobieranie próbek skuteczniejsza się według przepisów § 14 i załącznika Nr. 5 rozdz. IV lit. a).

§ 30.

Inne choroby.

Co do pobierania próbek do rozpoznawania innych chorób zwierzęcych należy się zastosować do wskazówek, każdorazowo udzielanych przez weterynaryjną pracownię rozpoznawczą.

V. Sposób badania w pracowniach rozpoznawczych.

§ 31.

Wąglik.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów mazanych przysłanych, jako też w pracowni rozpoznawczej sporządzonych, barwionych według metod stosowanych w celu uwidocznienia otoczek,
- 2) wysiew na płytki agarowe,
- 3) odczyn Ascoli'ego,
- 4) zaszczepienie myszki w razie ujemnych wyników przy 1—3.

Wąglik należy uznać za stwierdzony, jeżeli badanie wykaże zarazki wąglika. Odczyn Ascoli'ego należy uważać jako bardzo cenny środek pomocniczy.

§ 32.

Szelestnica.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów mazanych przysłanych i w pracowni rozpoznawczej przyrządzonych,
- 2) wysiew na agar cukrowy i hodowlę w warunkach beztlenowych,
- 3) szczepienie świnki morskiej (i myszki dla kontroli).

Szelestnicę należy uznać za stwierdzoną, jeżeli badanie wykaże zarazki szelestnicy.

§ 33.

Zaraza dziczyzny i bydła rogatego.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów przysłanych i w pracowni rozpoznawczej sporządzonych,
- 2) wysiew na płytki agarowe,
- 3) szczepienie królika lub myszy.

Zarazę dziczyzny i bydła rogatego należy uznać za stwierdzoną, jeżeli szczepiony królik lub mysz padnie w ciągu 23 do 36 godzin, sekcja wykaże swoiste zmiany septicaemii królika i we krwi zostaną wykryte prątki swoiste zarazy dziczyzny i bydła rogatego.

§ 34.

Zaraza świń.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów przysłanych i w pracowni rozpoznawczej przyrządzonych,
- 2) szczepienie myszki lub królika.

Zarazę świń należy uznać za stwierdzoną, jeżeli wynik sekcji wykazuje zmiany, wywołane zarazą świń i jeżeli zostaną ujawnione zarazki swoiste zarazy świń.

§ 35.

Pomór świń.

Pomór należy uznać za stwierdzony, jeżeli wynik sekcji wykaże zmiany wywołane pomorem, a badania, przeprowadzone w pracowni rozpoznawczej, wykluczają inne choroby świń (różyca, zaraza świń).

§ 36.

Różyca świń.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów przysłanych i sporządzonych w pracowni rozpoznawczej,
- 2) szczepienie myszki lub gołębia.

Różyce świń należy uznać za stwierdzoną, jeżeli badanie wykaże zarazki różycy świń.

§ 37.

Cholera drobiu.

Należy wykonać:

- 1) badanie mikroskopowe preparatów przysłanych i sporządzonych w pracowni rozpoznawczej,
- 2) szczepienie myszki lub gołębia.

Cholere drobiu należy uznać za stwierdzoną, jeżeli badanie wykaże zarazki cholery drobiu.

§ 38.

Gruźlica.

Badanie i rozpoznanie przeprowadza się stosownie do przepisów załącznika Nr. 5 rozdział IV lit. b.

§ 39.

Inne choroby.

Należy stosować ogólnie uznane sposoby badania.

VI. Przepisy końcowe.

§ 40.

O wyniku badań pracownia rozpoznawcza zawiadamia jaknajśpieszniej bezpośrednio lekarza weterynaryjnego, który nadesłał próby, i właściwego wojewodę, podając treściwie wyniki zastosowanych poszczególnych metod badania.

§ 41.

Jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny stwierdził chorobę zaraźliwą lub jej podejrzenie, a wynik badania pracowni rozpoznawczej jest ujemny, powiatowy lekarz weterynaryjny winien z uwzględnieniem wszystkich okoliczności przedstawić staroście uzasadnione orzeczenie, czy pomimo ujemnego wyniku badania w pracowni rozpoznawczej daną chorobę należy uznać za stwierdzoną.

O ile w takich wypadkach chodzi o choroby, z powodu których wypłaca się odszkodowanie lub zapomogę, wojewoda winien uzależnić przyznanie odszkodowania od ustalenia istoty choroby przez wojewódzkiego lekarza weterynaryjnego — względnie postępować według przepisów §§ 6—8 rozporządzenia.

§ 42.

Pracownia weterynaryjno-rozpoznawcza winna prowadzić dziennik badań, zawierający wiadomości, przewidziane w § 6, i cały przebieg badania (rozdział V).

Załącznik Nr. 4 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

POSTĘPOWANIE ROZPOZNAWCZE
PRZY NOSACIŹNIE.

Postępowaniu rozpoznawczemu podlegają wszystkie konie podejrzane o nosaciznę, jak również wszystkie konie podejrzane o zarażenie się. Wszystkie czynności, związane z postępowaniem rozpoznawczym należy traktować jako bardzo pilne.

Wymienione wyżej konie podejrzane podlegają zasadniczo badaniu krwi. Na obszarach, na których warunki miejscowe uniemożliwiają śpieszne przeprowadzenie badania krwi, Minister Rolnictwa może zezwolić na zastosowanie malleinizacji lub innego sposobu postępowania rozpoznawczego zamiast badania krwi. Minister Rolnictwa może również zarządzić podczas lub po ukończeniu badania krwi zastosowanie malleinizacji lub innego sposobu postępowania rozpoznawczego.

Stosowanie środków, mających na celu rozpoznanie nosacizny, nie zarządzone przez władze, wymaga zezwolenia wojewody. Podczas przeprowadzania urzędowych badań rozpoznawczych wykonywanie badań rozpoznawczych, nie zarządzonych przez władze, jest bezwarunkowo zakazane.

O każdym pierwszym wypadku, w którym przystępuje się do przeprowadzenia badania rozpoznawczego, powiatowy lekarz weterynaryjny zawiadamia niezwłocznie Ministra Rolnictwa i wojewodę.

Przepisy te dotyczą również osłów, mułów i osłomulów.

I. Badanie krwi.

Badanie krwi z powodu nosacizny przeprowadza się w Wydziale Higieny Zwierząt Państwowego

Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy.

Powierzenie badania krwi innym pracownikom rozpoznawczym należy do Ministra Rolnictwa.

W razie stwierdzenia u koni podejrzenia o nosaciznę lub podejrzenia o zarażenie się powiatowy lekarz weterynaryjny winien, o ile nie posiada dostatecznej ilości próbek, igieł i formularzy, zwrócić się bezzwłocznie do Wydziału Higieny Zwierząt Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy o nadesłanie tych przedmiotów.

Przed pobraniem krwi powiatowy lekarz weterynaryjny sporządza listę koni według wzoru Nr. 3—załącznika Nr. 7. Do listy tej należy wpisać również konie, które przed pobraniem krwi padły lub zostały zabite z powodu nosacizny.

Konie winny być wpisywane do listy możliwie w tym porządku, w jakim stoją w stajni, a próbówki należy oznaczyć tą liczbą bieżącą, pod którą odpowiedni koń wpisany został do listy.

Wszystkie rubryki listy należy dokładnie wypełnić, a mianowicie: podać nazwisko i miejsce zamieszkania posiadacza, płeć, wiek, maść i znaki szczególne każdego konia, termin przypuszczalnego zarażenia się, termin, w którym zauważono pierwsze objawy chorobowe oraz wszystkie inne okoliczności, służące do oceny czasu trwania i rozmiarów nosacizny.

Przy równoczesnym wysyłaniu prób krwi od koni różnych posiadaczy, należy dla każdego posiadacza sporządzić osobną listę i każdą próbkę oznaczyć prócz liczby bieżącej także nazwiskiem posiadacza.

W celu pobrania krwi należy po oczyszczeniu odpowiedniej części skóry wprowadzić do żyły jarzmowej (vena jugularis) odkażoną igłę, napełnić krwią próbkę do $\frac{2}{3}$ jej pojemności i zamknąć ją szczelnie korkiem.

Przed pobraniem krwi od każdego następnego konia należy dokładnie oczyścić ręce. W razie braku dostatecznej ilości igieł, można się posługiwać użytą już poprzednio igłą po dokładnym jej oczyszczeniu, odkażeniu i następnym przepłukaniu wodą.

Próbówki z pobraną krwią, ustawione pionowo, należy przechować $\frac{1}{2}$ godziny w temperaturze pokojowej, a następnie, aż do wystania — w chłodnym miejscu.

Napełnione i szczelnie zamknięte próbówki wraz z otrzymanymi igłami i wypełnioną listą koni należy w tem samym opakowaniu, w którym zostały przysłane, jaknajśpieszniej przesłać pracowni rozpoznawczej.

Przy każdym następnym pobieraniu krwi winny być w liście (rubryka 4) podane wszelkie zmiany, które zaszły w stanie zdrowia zwierzęcia od czasu poprzedniego pobrania krwi, a w razie padnięcia lub zabicia koni — również i wynik sekcji.

W razie zarządzonej malleinizacji, którą przeprowadza się nie przed pobraniem krwi lecz bezpośrednio potem, należy próby wysłać natychmiast do pracowni rozpoznawczej z zawiadomieniem, że lista zostanie wysłana dodatkowo po wpisaniu do niej wyników malleinizacji.

Pracownia rozpoznawcza winna przeprowadzać badanie krwi według powszechnie uznanych metod naukowych i wyniki badania wpisać do listy w prze-

widzianych na ten cel rubrykach. Listę koni — po wpisaniu do niej wyników badania — pracownia rozpoznawcza przesyła jaknajśpieszniej z odpowiednim wnioskiem do Ministerstwa Rolnictwa, które w razie potrzeby wydaje telegraficznie dalsze zarządzenia.

Postępowanie na podstawie wyniku badań krwi jest następujące:

1. Konia należy uznać za dotkniętego nosacizną:

- a) jeżeli surowica w ilości do 0,2 cm³ zupełnie lub częściowo wywołuje wiązanie dopełniacza bez względu na wysokość miana aglutynacyjnego — lub
- b) jeżeli surowica w ilości 0,2 cm³ nie wiąże dopełniacza, lecz miano aglutynacyjne wynosi 1000 lub więcej.

Po zabicu takich koni powiatowy lekarz weterynaryjny pobiera ponownie od wszystkich pozostałych koni krew do badania.

Jeżeli drugie badanie nie wykryje koni dotkniętych nosacizną lub podejrzanych o tę chorobę, należy po 14 dniach ponownie pobrać krew do badania.

Jeżeli i to badanie nie ujawni koni podejrzanych o nosaciznę, wtenczas badanie należy uważać za zakończone.

2. W razie nieujawnienia koni podejrzanych o nosaciznę przy pierwszym badaniu krwi, badanie krwi należy uważać za ukończone, jeżeli:

- a) od czasu wystąpienia pierwszych objawów chorobowych lub od czasu usunięcia niebezpieczeństwa zarażenia się upłynęło co najmniej 14 dni i
- b) następne badanie, które należy powtórzyć w 14 dni po poprzednim, również nie ujawniło koni podejrzanych o nosaciznę.

3. W wypadkach, w których w toku badań rozpoznawczych krwi zostaną wykryte konie podejrzane o nosaciznę, a przy sekcji nosacizna zostanie stwierdzona, należy badanie krwi powtórzyć w ten sam sposób, jak przy ujawnieniu nosacizny przy pierwszym badaniu.

II. Malleinizacja.

Na obszarach, w których warunki miejscowe uniemożliwiają przeprowadzenie badania krwi, Minister Rolnictwa może zamiast badania krwi zezwolić na zastosowanie malleinizacji lub innego sposobu postępowania rozpoznawczego. Minister Rolnictwa może również zarządzić przeprowadzenie malleinizacji lub innego postępowania rozpoznawczego u koni, u których badanie krwi nie doprowadziło do pewnych wyników.

Do malleinizacji należy używać wyłącznie malleiny, pochodzącej z Instytutu Weterynaryjnego i Medycyny Doświadczalnej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Czysta 16. Dopuszczenie do użytku malleiny innego pochodzenia należy do Ministra Rolnictwa.

Przed malleinizacją powiatowy lekarz weterynaryjny winien — jak przy pobieraniu krwi — sporządzić listę koni według wzoru Nr. 4 załącznika Nr. 7 i wypełnić wszystkie rubryki.

Malleinizację przeprowadza się sposobem wśródskórno-powiekowym, spojówkowym lub podskórnym.

Przed przystąpieniem do malleinizacji należy u wszystkich koni stwierdzić ciepłotę ciała. Przy próbie spojówkowej oraz wśród-skórno-powiekowej powtarza się mierzenie ciepłoty co 3 godziny od 6 do 36 godzin po malleinizacji.

a) Próba spojówkowa.

Do worka spojówkowego oka, niedotkniętego zapaleniem, wprowadza się kraplaczem kilka kropel (około 0,2 cm³) malleiny zgęszczonej.

Swoisty odczyn z reguły rozpoczyna się już w 5 do 6 godzin po zapuszczeniu malleiny i trwa przez 36 do 48 godzin.

Odczyn należy uznać za:

- a) dodatni — przy wypływie ropnym z oka (z wewnętrznego kąta),
- b) wątpliwy — przy wypływie śluzowym lub silniejszym łzawieniu,
- c) ujemny — przy braku wypływu lub jeżeli są tylko ślady lekkiego łzawienia, a oko jest przytem czyste, spojówki zaś są różowe lub lekko zaczerwienione.

Każde podwyższenie ciepłoty ponad 38,5° C przemawia za uznaniem odczynu wątpliwego za dodatni.

b) Próba wśród-skórno-powiekowa.

Do szczepień używa się jednogramową strzykawkę z podziałką 1:10, z regulatorem, z cienką, krótką (1:3 cm.) igielką i malleiną rozcieńczoną (1:4).

Po założeniu „dudki” wkłada się palec wskazujący lewej ręki do worka spojówkowego oka między oko i dolną powiekę, napinając ją podłożonym palcem. Prawą ręką wprowadza się igielkę w odległości 1 mm od brzegu powieki na głębokość 2—5 mm, wstrzykując 0,2 cm³ malleiny rozcieńczonej.

Odczyn należy uznać za:

- a) dodatni — przy wybitnym obrzmieniu powieki dolnej i górnej oraz wypływie ropnym,
- b) wątpliwy — przy obrzmieniu tylko powieki dolnej i braku wypływu ropnego,
- c) ujemny — przy nieznacznym obrzmieniu tylko brzegu dolnej powieki.

Każde podwyższenie ciepłoty ponad 38,5° C przy odczynie wątpliwym przemawia za tem, że koń jest dotknięty nosacizną.

c) Próba podskórna.

Przed wykonaniem tej próby zwierzę należy zostawić w spokoju co najmniej na przeciąg 2 dni. Przez ten czas należy mierzyć ciepłotę ciała codziennie rano, w południe i wieczorem. Jeżeli wahania wynoszą ponad 1° C lub średnia ciepłota ciała przewyższa 38,5° C, malleinizację podskórną należy odroczyć.

Do malleinizacji podskórnej używa się 2,5 cm³ przygotowanej malleiny rozcieńczonej (1:10), którą wstrzykuje się zapomocą strzykawki w tkankę podskórną szyi po uprzednim wystrzyżeniu sierści i odkażeniu skóry.

Ciepłotę ciała mierzy się co 3 godziny, poczynając od 10—12 godzin po zastrzyku. W tym celu najdogodniej jest wstrzyknąć malleinę między 8 a 10

godziną wieczorem, aby następny dzień użytkować do badania ciepłoty.

Jeżeli ciepłota ciała jeszcze po 24 godzinach się nie podnosi, należy mierzyć ciepłotę co 3 godziny do 36 godzin po dokonany zastrzyku.

Odczyn należy uznać za:

a) dodatni:

1) jeżeli w miejscu zastrzyku w 20 do 36 godzin wystąpi gorące, bolesne obrzmienie, dochodzące nieraz do wielkości małego bochenka chleba; obrzmienie to trwa 2 do 3 dni, znika zaś po 5 do 6 dniach,

2) jeżeli ciepłota ciała podniesie się ponad normę o 1 do 2° C, przy równoczesnym odczynie miejscowym i odczynie ogólnym, polegającym na ogólnej apatii, upadku sił, dreszczach, braku apetytu, nastroszonej sierści,

3) przy podwyższeniu się ciepłoty ciała co najmniej o 2 lub więcej stopni przy równoczesnym odczynie ogólnym;

b) wątpliwy:

przy podniesieniu się ciepłoty ciała o 1 lub więcej stopni, jednakowoż poniżej 2° C przy równoczesnym braku lub przy słabych objawach odczynu ogólnego lub miejscowego;

c) ujemny:

przy braku odczynów, przyczem ciepłota ciała pozostaje normalna, stan ogólny nie zmienia się, zwierzę zachowuje apetyt, na miejscu zastrzyku tworzy się małe guzowate obrzmienie, ciepłe i wrażliwe na dotknięcie, które jednak nie zwiększa się i znika po upływie 24 do 36 godzin.

d) Postępowanie i ocena wyników malleinizacji.

1) Konie podejrzane o nosaciznę, t. j. konie, wykazujące objawy wzbudzające podejrzenie o nosaciznę, należy poddać malleinizacji wśród-skórno-powiekowej lub spojówkowej i — stosownie do wyników — postępować jak następuje:

a) przy wyniku dodatnim — konia uznać należy za dotkniętego nosacizną i zabić,

b) przy wyniku wątpliwym lub ujemnym — należy przeprowadzić malleinizację podskórną po ustąpieniu objawów malleinizacji ocznej lub powtórzyć malleinizację wśród-skórno-powiekową — względnie spojówkową — po upływie 21 dni. Jeżeli przytem wynik jest dodatni, należy konia zabić. Jeżeli zaś wynik powtórnej malleinizacji jest wątpliwy lub ujemny, należy po upływie 21 dni przeprowadzić badanie krwi.

2) Konie podejrzane o zarażenie się, t. j. konie, nie wykazujące żadnych objawów wzbudzających podejrzenia o nosaciznę, należy poddać malleinizacji wśród-skórno-powiekowej albo spojówkowej i postępować jak następuje:

a) przy wyniku dodatnim — konia należy poddać malleinizacji podskórnej po ustąpieniu objawów spowodowanych przez pierwszą malleinizację; przy powtórny dodatnim wyniku malleinizacji konia należy uznać za dotkniętego nosacizną i zabić, przy wyniku zaś wątpli-

wym i ujemnym przeprowadzić badanie krwi po upływie 21 dni;

- b) przy wyniku wątpliwym pierwszej malleinizacji — należy po ustąpieniu objawów, spowodowanych pierwszą malleinizacją, zastosować malleinizację na drugim oku i równocześnie przeprowadzić malleinizację podskórną. Przy wyniku dodatnim lub ponownie wątpliwym — należy po upływie 21 dni przeprowadzić badanie krwi;
- c) przy wyniku ujemnym pierwszej malleinizacji należy badanie rozpoznawcze uważać za zakończone i konia uznać za niepodjezranego, o ile od czasu usunięcia niebezpieczeństwa zarażenia się upłynęło co najmniej 14 dni. Jeżeli pierwsza malleinizacja została wykonana przed upływem 14 dni po usunięciu niebezpieczeństwa zarażenia się, należy malleinizację jeszcze raz powtórzyć po upływie 3 tygodni od dnia pierwszej malleinizacji.

Po ukończeniu malleinizacji listę koni należy przedstawić wojewodzie, który ją przesyła Ministerstwu Rolnictwa.

Załącznik Nr. 5 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 roku (poz. 167).

DOBROWOLNE TLUMIENIE GRUŻLICY.

I. Ogólne zasady.

1. Towarzystwa rolnicze, instytucje społeczne i samorządowe mogą tworzyć związki, mające na celu dobrowolne tłumienie gruźlicy bydła rogatego. Sposób tłumienia gruźlicy winien być oparty na niżej podanych zasadach, ujętych w regulaminie, uchwalonym przez związek i zatwierdzonym przez Ministra Rolnictwa.

Posiadacze obór, należących do takiego związku, winni poddać swoje bydło rogате przynajmniej raz do roku badaniu klinicznemu przez lekarza weterynaryjnego, wyznaczonego przez zarząd związku i zatwierdzonego przez wojewodę. Badaniu podlegają wszystkie zwierzęta w wieku ponad 1 rok życia, z wyjątkiem zwierząt opasowych, przeznaczonych na rzeź nie później niż w ciągu 6 miesięcy, i wołów roboczych, trzymanych w osobnej oborze.

Bydło rogате w wieku od 6 miesięcy do 1 roku podlega ogólnym oględzinom lekarskim, a szczegółowemu zbadaniu tylko te zwierzęta, które przy oględzinach wzbudzają podejrzenie o gruźlicę.

Badanie winno być wykonywane według przepisów rozdziału III i IV.

2. Przynajmniej raz do roku należy zbiorowe mleko od wszystkich krów każdej obory, należącej do związku, poddać badaniu w pracowni rozpoznawczej co do obecności zarazków gruźlicy. Próbkę mleka według przepisów, wydanych przez właściwą pracownię rozpoznawczą, może pobrać i przesyłać sam posiadacz, jego zastępca lub też lekarz weterynaryjny, wyznaczony przez związek. Jeżeli przy badaniu w pracowni rozpoznawczej zostaną w mleku zbiorowym

ujawnione prątki gruźlicy, należy ponownie zbadać szczegółowo każdą krowę obory i przesyłać osobne próbki mleka do zbadania od krów, wykazujących jakiegokolwiek objawy chorobowe wymienia.

3. Co do odosobnienia i dalszego postępowania ze zwierzętami podezraniami posiadacz obory obowiązany jest stosować się do wskazówek i zarządzeń lekarza weterynaryjnego, upoważnionego przez związek.

4. Cielęta mają pozostawać przy matkach tylko do drugiego dnia życia, a następnie winny być karmione mlekiem wyjałowionem. W uwzględnieniu miejscowych warunków gospodarczych zarząd związku może zezwolić na pozostawienie cieląt przy matkach do dni 14, wydając wówczas przepisy co do sposobu odosobnienia cieląt, odpowiadające potrzebom i wymaganiom gospodarczym obory. Zarząd może również zezwolić na karmienie cieląt mlekiem niewyjałowionem, pochodzącym jednakże od krów niewątpliwie zdrowych, tudzież uzależnić dalszy chów cieląt od wyniku próby tuberkulinowej.

Ulgi takie mogą być czynione tylko wtenczas, jeżeli są przewidziane w regulaminie.

5. Koszty badania, jak wogóle wszystkie koszty połączone z całą akcją dobrowolnego tłumienia gruźlicy, ponoszą posiadacze obór w sposób ustalony przez związek.

II. Objawy gruźlicy otwartej.

Przy gruźlicy bydła rogatego należy rozróżniać zwierzęta, wzbudzające podejrzenie o gruźlicę otwartą, zwierzęta podejrzone w wysokim stopniu o gruźlicę otwartą i zwierzęta chore na gruźlicę otwartą.

1) Bydło rogате wzbudza podejrzenie o gruźlicę otwartą, jeżeli zostaną stwierdzone następujące objawy:

- a) pokasływanie, niewywołane zewnątrzniemi przyczynami przy braku objawów innych chorób narządów oddechowych (podejrzenie o otwartą gruźlicę płuc),
- b) twarde, niebolesne guzy albo obrzęki jednej lub więcej ćwierci wymienia o normalnej ciepłocie, połączone z powiększeniem nadwymieniowych gruczołów chłonnych, bez widocznych zmian mleka (podejrzenie o otwartą gruźlicę wymienia),
- c) wzmożony lub nieregularny popęd płciowy, nieplodność, nieznaczny śluzowo-ropny lub czysto-ropny, niecuchnący wypływ z pochwy przy jednoczesnym obrzmieniu gruczołów biodrowych, o ile przytem wykluczone jest zakażne ronienie lub zakażny niezbyt pochwy (podejrzenie o otwartą gruźlicę macicy),
- d) przewlekłe rozwolnienie przy złym stanie odżywienia i przy braku innych przyczyn rozwolnienia, jak pasza rozwałniająca lub inne choroby jelit (podejrzenie o otwartą gruźlicę jelit).

2) Bydło rogате należy uznać za podejrzone w wysokim stopniu o gruźlicę otwartą, jeżeli oprócz zmian podanych w p. 1) zostaną stwierdzone następujące objawy:

- a) rżenie na większej przestrzeni płuc, napady przytłumionego, bezdźwięcznego kaszlu, połą-

- czone z objawami gruźlicy innych organów, n. p. stawów, oczu, opon mózgowych, jąder i t. d. lub z powtarzającymi się wzdęciami przy złym stanie odżywiania (podejrzenie w wysokim stopniu o otwartą gruźlicę płuc),
- b) ogólne wychudzenie, wyczuwalność twardych, wyraźnie odgraniczonych guzków w powiększonych gruczołach chłonnych nadwymieniowych (podejrzenie w wysokim stopniu o otwartą gruźlicę wymienia),
  - c) stwardnienie rogów macicznych lub jajowodów albo twarde, wyraźnie odgraniczone guzki w gruczołach chłonnych biodrowych (podejrzenie w wysokim stopniu o otwartą gruźlicę macicy),
  - d) przewlekłe rozwolnienie, znaczne wychudzenie i wyraźnie odgraniczone guzki w gruczołach chłonnych krezkowych (podejrzenie w wysokim stopniu o otwartą gruźlicę jelit).
- 3) Bydło rogate należy uznać za chore na otwartą gruźlicę, jeżeli przy objawach, wymienionych w p. 1 i 2, zostaną stwierdzone prątki gruźlicy.

III. Badanie kliniczne.

Przy klinicznym badaniu zwierząt należy zwrócić przede wszystkim uwagę na objawy wymienione w rozdziale II. Klatkę piersiową należy osłuchać w stanie spokoju zwierzęcia, a następnie zwierzę przepędzić lub przez chwilowe zakrycie ręką nozdrzy i gęby wywołać nasilonie oddychanie i wtedy osłuchać płuca ponownie.

Przy podejrzeniu o gruźlicę otwartą macicy i jelit celem stwierdzenia zmian w macicy, jajowodach, jajnikach oraz gruczołach chłonnych biodrowych i krezkowych — w każdym wypadku należy dokładnie zbadać te narządy przez odbytnicę. W ten sam sposób należy szczegółowo badać zwierzęta, wzbudzające podejrzenie o gruźlicę otwartą płuc, celem ujawnienia ewentualnych zmian w narządach jamy brzusznej, gdyż stwierdzenie ich uzasadnia uznanie takich zwierząt za podejrzane w wysokim stopniu o gruźlicę otwartą płuc.

W sposób podany w ustępie 1 i 2 należy badać wszystkie zwierzęta, które wykazują objawy wzbudzające podejrzenie, jak również zwierzęta, stojące obok takich zwierząt. U wszystkich innych zwierząt zagrody, niewzbudzających żadnego podejrzenia, wystarczają ogólne oględziny.

U krów, wzbudzających podejrzenie o otwartą gruźlicę wymienia, należy wymię i gruczoły chłonne nadwymieniowe dokładnie wymacać ręką po wydojeniu, gdyż wtedy zmiany chorobowe wyraźniej występują.

IV. Badanie rozpoznawcze.

a) Pobieranie próbek.

Przy pobieraniu próbek należy postępować według przepisów §§ 1—6 i 14 załącznika Nr. 3 i szczegółowych wskazówek właściwej pracowni rozpoznawczej.

Jako próbki z płuc pobiera się wykrztusiny po kaszlu z gardła, krtani lub tchawicy. Próbki z gardła i krtani pobierać należy ręką, wprowadzoną do gardła, lub zapomocą waty, przymocowanej do drucika, albo też zapomocą specjalnych czerpaków. Przy wydostawaniu wykrztusiny z tchawicy przez otwór, dokonany cięciem w górnej części tchawicy, należy wprowadzić drucik z watą aż do rozdwojenia tchawicy.

Od zwierząt podejrzanych o otwartą gruźlicę macicy pobiera się próbki śluzu z głębi pochwy po uprzednim oczyszczeniu sromu i sąsiednich części. Przy nieznacznym wypływie z macicy można zwiększyć wydzieliny błony śluzowej tego narządu mięsieniem macicy ręką przez odbytnicę.

Przy podejrzeniu o gruźlicę otwartą jelit pobiera się próbę kału.

Wydanie dalszych przepisów uzupełniających o pobieraniu próbek należy do Ministra Rolnictwa.

b) Badanie w pracowniach rozpoznawczych.

Próbki nadesłane do pracowni rozpoznawczej należy badać mikroskopowo i przez szczepienie zwierząt doświadczalnych. Do badania mikroskopowego nadają się wykrztusiny z płuc, wydzieliny z macicy oraz mleko. Mikroskopowe badania kału można zaniechać, ponieważ w kale znajdują się często inne drobnoustroje, wykazujące pod mikroskopem podobieństwo do prątków gruźlicy.

Przed sporządzeniem mikroskopowych preparatów należy nadesłane próbki odpowiednio przygotować. Z próbek z płuc i macicy nadają się do mikroskopowego badania przede wszystkim strzępki ropy, które wyławia się z przesłanych prób i sporządza się z nich przynajmniej dwa preparaty mazane. W razie braku wymienionych strzępków ropy posługiwać się można metodą antyforminową (zhemogenizowanie) lub innym sposobem, ułatwiającym wyszukwanie prątków gruźlicy przy badaniu mikroskopowym. Niekiedy już samo odparowanie bez zastosowania antyforminy doprowadza do pożądanego skutku. Z próbek mleka należy odwirować przynajmniej 20 cm³ i z osadu sporządzić preparaty mazane. Sporządzone preparaty barwi się sposobami, ogólnie przyjętymi przy gruźlicy.

Gruźlicę należy uznać za stwierdzoną, jeżeli w preparatach zostaną niewątpliwie ujawnione prątki gruźlicy. Należy jednak przytem mieć na uwadze, że i inne drobnoustroje wykazują pod mikroskopem podobieństwo do prątków gruźlicy.

Jeżeli badanie mikroskopowe da wynik ujemny, należy zaszczyć przynajmniej 2 świnki morskie sposobem ogólnie przyjętym. Szczepione morskie świnki mogą być zabite, skoro zauważy się twarde, niebolesne, wyraźnie odgraniczone guzki w odnośnych gruczołach chłonnych, co następuje niekiedy już po 10 dniach. Jeżeli do 6-ciu tygodni takie zmiany nie wystąpią, to zabija się jedną świnkę, a drugą pozostawia się pod obserwacją i poddaje się ją badaniu co do wrażliwości na tuberkulinę.

Gruźlicę należy uznać za stwierdzoną, jeżeli u szczepionych świnek zostaną stwierdzone prątki gruźlicy.

Gdy wynik szczepienia jest wątpliwy, należy chorobowo zmienionymi ogniskami szczepionej świnki

zaszczepić dwie dalsze świnki oraz zażądać ponownego przesłania próbek od zwierzęcia podejrzanego.

V. Postępowanie przy tłumieniu gruźlicy.

Jeżeli lekarz weterynaryjny, upoważniony przez związek, stwierdzi u zwierzęcia objawy, wzbudzające podejrzenie o gruźlicę otwartą lub w wysokim stopniu podejrzenie o nią, winien zarządzić odosobnienie zwierzęcia, wysłać od tego zwierzęcia przepisane próbki do właściwej pracowni rozpoznawczej i donieść o tem niezwłocznie staroście, podając jednocześnie wynik przeprowadzonego przez siebie badania całego pozostałego pogłowia (rozdział II i III).

Po otrzymaniu zawiadomienia starosta—zgodnie z obowiązującymi przepisami—zarządza niezbędne środki, mające na celu umiejscowienie gruźlicy.

W razie, gdyby lekarz weterynaryjny, upoważniony przez związek, nie doniósł staroście o wyniku swego badania bydła rogatego zagrody (rozdział II i III) lub nie wysłał przepisanych prób do pracowni rozpoznawczej, starosta zarządza przeprowadzenie tych czynności przez powiatowego lekarza weterynaryjnego.

Dla każdej obory, poddanej tłumieniu gruźlicy na podstawie regulaminu zatwierdzonego przez Ministra Rolnictwa, pracownia rozpoznawcza winna prowadzić osobny dziennik, uwidoczniający przebieg badania, jak również wszystkie wiadomości przewidziane w § 6 załącznika Nr. 3.

O wyniku badania pracownia rozpoznawcza zawiadamia niezwłocznie starostę, powiatowego lekarza weterynaryjnego oraz lekarza weterynaryjnego, który nadesłał próby.

Jeżeli badanie rozpoznawcze wykaże obecność prątków gruźlicy, powiatowy lekarz weterynaryjny przeprowadza na miejscu badanie kliniczne zwierzęcia. W razie potwierdzenia istnienia klinicznych objawów gruźlicy przez powiatowego lekarza weterynaryjnego, zwierzę podlega zabiciu z urzędu i sekcję przeprowadza powiatowy lekarz weterynaryjny. W wypadkach, w których powiatowy lekarz weterynaryjny—pomimo dodatniego wyniku badania w pracowni rozpoznawczej—na podstawie swego badania klinicznego ma poważne wątpliwości co do istnienia gruźlicy otwartej, winien od badanego zwierzęcia ponownie pobrać i wysłać próbki do pracowni rozpoznawczej. Jeżeli przy ponownym badaniu tych próbek zostaną stwierdzone prątki gruźlicy, należy zwierzę uznać za chore na gruźlicę otwartą i zabić je z urzędu.

Zabiciu z urzędu podlega również zwierzę w wysokim stopniu podejrzanе o gruźlicę otwartą z nieustępującymi klinicznymi objawami chorobowymi, chociażby dwukrotne badanie rozpoznawcze dało wynik ujemny.

W wypadkach, w których na skutek zażalenia posiadacza lub na zarządzenie władzy przeprowadza się badanie przez państwowego lekarza weterynaryjnego II instancji albo przez lekarza weterynaryjnego, wyznaczonego przez Ministra Rolnictwa, należy uprzednio powiadomić właściwego powiatowego lekarza weterynaryjnego i lekarza weterynaryjnego, upoważnionego przez związek, w celu umożliwienia im udziału przy badaniu.

VI. Nadzór państwowy.

Dobrowolne tłumienie gruźlicy podlega nadzorowi Ministra Rolnictwa, który może upoważnić do sprawowania tego nadzoru pod względem fachowym lekarza weterynaryjnego przez siebie wyznaczonego.

Wybór kierownika dobrowolnego tłumienia gruźlicy, jak również kierownika pracowni rozpoznawczej, o ile badania rozpoznawcze nie odbywają się w państwowej pracowni rozpoznawczej, podlega zatwierdzeniu Ministra Rolnictwa.

Załącznik Nr. 6 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

NIESZKODLIWE USUWANIE ZWŁOK ZWIERZĘCYCH I ICH CZĘŚCI.

§ 1.

Zwłoki i części zwłok (mięso, krew, narządy wewnętrzne i t. d.), które z powodu zaraźliwych chorób zwierzęcych lub podejrzenia o takie choroby podlegają nieszkodliwemu usunięciu, winny być usunięte niezwłocznie według zarządzenia powiatowego lekarza weterynaryjnego, wydanego w każdym wypadku na niżej podanych zasadach.

W wypadkach, w których zdejmowanie skór jest zakazane (księgosusz, wąglik, nosacizna, ospa owcza, wścieklizna) zwłoki należy w całości zniszczyć wraz ze skórą, włosami, wełną, rogami, kopytami, racicami i t. d.

§ 2.

Nieszkodliwe usuwanie może się odbywać:

- 1) przez gotowanie w wodzie lub parze aż do zupełnego rozgotowania mięsa, wnętrzości i t. d.,
- 2) w drodze chemicznej aż do rozpadu mięsa, wnętrzości i t. d.,
- 3) przez spalanie na popiół,
- 4) przez zażrzebanie (zakopanie).

§ 3.

Gdy chodzi o księgosusz, wąglik, nosaciznę, ospę owczą, wściekliznę, zakopywanie dopuszczalne jest tylko wtenczas, jeżeli inny sposób nieszkodliwego usunięcia (§ 2 p. 1—3) jest niewykonalny.

§ 4.

Na wspólne grzebowiska zwierzęce, jak również na specjalne grzebowiska, na których mają być w poszczególnych wypadkach (księgosusz) zażrzebane zwłoki zwierzęce lub ich części, należy wyznaczać miejsca możliwie wysoko położone, suche i znajdujące się w odpowiedniej odległości od mieszkań, zagród, stajen, wód, pastwisk i dróg publicznych. Na grzebowisko nie nadaje się gleba, zawierająca próchnicę lub glinę, miejsca położone w pobliżu źródeł, miejsca przeznaczone do wybierania z nich żwiru, piasku, jak

również miejsca, gdzie najwyższy poziom wody zaskórnej może osiągnąć 2 metrów od powierzchni. Grzebowiska należy ogrodzić lub otoczyć rowem, aby zwierzęta nie miały do nich dostępu. Grzebowiska nie wolno użytkować jako pastwiska, a roślin na niem rosnących — jako paszy.

§ 5.

W wypadkach, w których zdejmowanie skóry jest zakane (§ 1 ust. 2), należy skóry poprzecinać, w każdym zaś wypadku poczynić w zwłokach głębokie cięcia i miejsca cięć posypać wapnem lub drobnym piaskiem albo połać smołą, kwasem karbolowym, krezołem, naftą lub innym środkiem, uniemożliwiającym spożycie mięsa lub użytkowanie skóry.

Po wrzuceniu zwłok do dołu krew i inne odpadki, jak również zanieczyszczoną trawę i ziemię należy zebrać i zagrzebać razem ze zwłokami.

§ 6.

Doły, w których zakopano zwłoki lub ich części, pochodzące ze zwierząt chorych lub podejrzanych o zaraźliwą chorobę, wolno otwierać i użytkować tylko za zezwoleniem starosty. Pozwolenie takie może być udzielone tylko wtenczas, jeżeli według uznania powiatowego lekarza weterynaryjnego przypuszczać można z całą pewnością, że nastąpił już zupełny rozkład zwłok lub ich części, znajdujących się w tym dole, i że nie istnieje już niebezpieczeństwo przeniesienia zaraźliwej choroby zwierzęcej.

Jeżeli ze względów koniecznych zostanie udzielone pozwolenie na wcześniejsze wykopanie zwłok lub ich części, należy zwłoki takie i ich części zagrzebać natychmiast na innym miejscu według przepisów § 5.

§ 7.

Natychmiastowe nieszkodliwe usunięcie zwłok albo ich części może być odroczone, jeżeli ma być przeprowadzone badanie przez lekarza weterynaryjnego wyższej instancji (§§ 6—8 i 12 rozporządzenia). W takim wypadku zwłoki lub ich części winny być przechowane w zamknięciu lub pod dozorem w sposób, uniemożliwiający przeniesienie zaraźliwej choroby zwierzęcej. Nieszkodliwe usunięcie winno jednakże nastąpić niezwłocznie po ukończeniu badania.

§ 8.

Należy również odstąpić od natychmiastowego nieszkodliwego usunięcia takich części zwłok, które na podstawie obowiązujących przepisów (§ 11 rozporządzenia) mają być przesłane do pracowni rozpoznawczej, lub jeżeli powiatowy lekarz weterynaryjny uważa przesłanie takich części lub całych zwłok (mniejszych zwierząt) za pożądane albo też wreszcie jeżeli zwłoki lub ich części mają być wysłane do zakładów albo zbiorów naukowych.

Wysyłanie na wyżej wspomniane cele jest dozwolone również lekarzom weterynaryjnym, nie wykonującym służby państwowej, pod warunkiem, że o każdej wysyłce zawiadomią starostę.

Pracownie rozpoznawcze i zakłady naukowe po wykorzystaniu części, nadających się do badania lub do zbiorów, winny usunąć pozostałe części w sposób wykluczający przeniesienie choroby.

§ 9.

Zwłoki lub ich części, przeznaczone do wysłania, muszą być szczelnie opakowane tak, aby krew lub inne ciecze nie przedostawały się na powierzchnię. Przy przesyłaniu należy przestrzegać przepisów, wydanych w tym przedmiocie przez władze kolejowe i pocztowe.

§ 10.

Osoby zajęte czynnościami wyszczególnionymi w § 2 winny czynności te sprawować z zachowaniem wszelkich ostrożności, zabezpieczających od zakażenia się.

Załącznik Nr. 7 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

Wzór Nr. 1.

PROTOKÓŁ OSZACOWANIA

poniżej opisanego zwierzęcia, zabitego na zarządzenie..... padłego wskutek wykonanego szczepienia-trzebienia — z powodu choroby..... — wywłaszczonego z powodu zarazy stadniczej (art. 60 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r.).

Posiadacz: .....

miejsce zamieszkania .....

powiat..... województwo .....

Biegli:

1) ..... zawód .....

miejsce zamieszkania .....

2) ..... zawód .....

miejsce zamieszkania .....

Działo się w..... dnia..... 192...r.

I. Opis zwierzęcia:

1) rodzaj i płeć: .....

2) maść: .....

3) oznaki szczególne: .....

4) wiek:..... około..... lat..... miesięcy

5) budowa ciała: .....

6) wysokość zwierzęcia: .....

7) stan odżywienia: .....

8) rasa: .....

9) użytkowość: .....

10) przypuszczalna waga żywa (zwierzęcia rzeźnego): około..... kg.

II. Posiadacz (przedstawiciel posiadacza)..... oświadcza:

1) że się..... zgadza na oszacowanie przez samego powiatowego lekarza weterynaryjnego,

2) że zwierzę w myśl specjalnego przywileju po padnięciu—zabiciu—stanowi własność rakanii—zakładu utylizacyjnego — w.....

III. Wartość targowa zwierzęcia:

Zwierzę z uwzględnieniem odznaczających je zalet hodowlanych i osobliwej użyteczności gospodarczej, lecz bez uwzględnienia zmniejszenia się wartości wskutek zarazy *) ocenil:

- 1) biegły ..... na zł ..... gr .....
- 2) biegły ..... na zł ..... gr .....
- 3) powiatowy lekarz weterynaryjny ..... na zł ..... gr .....

Średnia z trzech kwot oszacowania wynosi zł ..... gr .....

IV. Wartość części pozostawionych posiadaczowi do użytku oceniono przez:

- 1) biegłego ..... na zł ..... gr .....
- 2) biegłego ..... na zł ..... gr .....
- 3) powiatowego lekarza weterynaryjnego ..... na zł ..... gr .....

Średnia z trzech kwot oszacowania wynosi zł ..... gr .....

Wartość tych części nie oceniono, ponieważ:

- 1) zwierzę według obowiązujących przepisów zostanie całkowicie zniszczone, — należy się raskarni w .....
- 2) części, nadające się do użytku, nie zostały pozostawione posiadaczowi, lecz będą zużyte na rzecz Państwa, a posiadacz otrzyma należne odszkodowanie w całości,
- 3) brakuje przed ubojem dostatecznych podstaw do oszacowania tych części.

biegły	biegły	powiatowy lekarz weterynaryjny
posiadacz lub jego przedstawiciel		

V. Dodatkowe oszacowanie części zwierzęcia pozostawionych posiadaczowi do użytku.

Działo się w ..... dnia ..... 192... r.

Oszacowanie części zwierzęcia, pozostawionych posiadaczowi, dla oceny których przy oszacowaniu zwierzęcia z dnia ..... 192... r., dokonaniem przed ubojem nie było dostatecznych podstaw, zostało dziś uskutecznione zaraz po sekcji zwierzęcia, przyczem części powyższe ocenione zostały przez:

- 1) biegłego .....
z ..... na zł ..... gr .....
- 2) biegłego .....
z ..... na zł ..... gr .....
- 3) powiatowego lekarza weterynaryjnego .....
z ..... na zł ..... gr .....

Średnia z trzech kwot oszacowania wynosi zł ..... gr .....

biegły	biegły	powiatowy lekarz weterynaryjny
--------	--------	-----------------------------------

*) Przy gruźlicy należy uwzględnić zmniejszenie się wartości.

VI. Poświadczenie.

Poświadczam niniejszem:

- 1) że biegli, którzy brali udział w oszacowaniu, zostali wybrani przez wydział powiatowy i że zostali zaprzysiężeni,
- 2) że ocenicieł ..... zosta .....
wyznaczony(eni) na podstawie § 25 rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 19, poz. 167) i zaprzysiężony(żeni);
- 3) że lekarz weterynaryjny .....
złożył przysięgę urzędniczą — został dla tego przypadku — na cały czas swego urzędowania — zaprzysiężony;
- 4) że nie zachodzą przyczyny, przewidziane w §§ 20 i 24 rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 19, poz. 167), wyłączające oceniciele od udziału w oszacowaniu;
- 5) że — nie — zachodzą okoliczności, z powodu których, w myśl art. 76 — 78 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) odszkodowanie lub zapomoga nie należą się;
- 6) że odszkodowania — zapomogi — należałoby odmówić, ponieważ *) .....

..... dnia ..... 192... r.

pieczęć

Starosta

Załącznik Nr. 7 do rozp. Ministra Rolnictwa z dnia 9 stycznia 1928 roku (poz. 167).

Wzór Nr. 2

PROTOKÓŁ SEKCJI

spisany w ..... dnia ..... 192... r.

Dnia ..... o godz. .... dokonano sekcji zwłok ..... padle ..... zabite ..... z urzędu — dorznjęte ..... dnia ..... własność .....

Sekcję przeprowadził powiatowy lekarz weterynaryjny .....

Przy sekcji pozatem byli obecni**) .....

*) Wymienić krótko okoliczności, z powodu których należałoby odmówić odszkodowania — względnie zapomogi.

**) Należy wymienić posiadacza, względnie jego przedstawiciela, lekarza weterynaryjnego powołanego przez posiadacza, państwowego lekarza wyższej instancji, przedstawiciela miejscowej władzy i t. d.

A. Badanie zewnętrzne.**a) Opis zwierzęcia.**

- 1) Rodzaj i płeć: .....
 2) Maść, oznaki (znak palony, strzyżony, zna-
 czek uszny i t. p.): .....
 3) Wiek: .....
 4) Wielkość: .....
 5) Budowa ciała: .....
 6) Stan odżywienia: .....
 7) Oznaki śmierci (stężenie pośmiertne): .....
 8) Oznaki rozkładu: .....

B. Oględziny zewnętrzne.

- 9) Głowa i jej naturalne otwory
 10) Szyja
 11) Piersi
 12) Brzuch
 13) Grzbiet i lędźwie
 14) Ogon
 15) Odbyt
 16) Zewnętrzne części płciowe
 17) Gruczoły mleczne (wymię)
 18) Kończyny.

C. Badanie wewnętrzne.**1) Jama brzuszna.**

- 19) Niewłaściwa zawartość
 20) Położenie widocznych części
 21) Wygląd widocznych części
 22) Stan przepony
 23) Sieć i otrzewna
 24) Jelito czcze i biodrowe
 25) Okrężnica
 26) Jelito ślepe
 27) Krezka wraz z gruczołami chłonnymi
 28) Śledziona
 29) Dwunastnica i żołądek:

- u przeżuwaczy: a) żwacz
 b) czepiec
 c) księgi
 d) trawieniec

- 30) Wątroba
 31) Pęcherz żółciowy
 32) Trzustka
 33) Nerki i przynercza
 34) Przewody moczowe i pęcherz moczowy
 35) Wewnętrzne części płciowe
 36) Przepona
 37) Większe naczynia krwionośne
 38) Mięśnie kręgosłupa i miednicy
 39) Kości kręgosłupa i miednicy.

2) Jama piersiowa.

- 40) Mięśnie klatki piersiowej
 41) Mostek i części chrząstkowe żeber
 42) Opłucna — (niewłaściwa zawartość jamy
 piersiowej)
 43) Wymiar i wygląd widocznych części płuc
 44) Śródpiersie i gruczoły chłonne
 45) Większe naczynia krwionośne
 46) Worek osierdziowy.

- 47) Serce
 48) Płuca
 49) Oskrzela
 50) Część piersiowa przetyku
 51) Górne odcinki żeber.

3) Szyja.

- 52) Większe naczynia krwionośne i nerwy
 53) Krtań i tchawica
 54) Gardło i przetyk
 55) Podniebienie miękkie
 56) Język
 57) Gruczoły chłonne i migdałki
 58) Ślinianki
 59) Gruczoły tarczycowe
 60) Przewód uszny (Eustachi'ego)
 61) Mięśnie szyi
 62) Kręgi szyjne.

4) Czaszka.

- 63) Miękkie części głowy
 64) Kości otaczające jamę czaszki
 65) Opona twarda
 66) Opona miękka
 67) Naczynia krwionośne
 68) Mózg, mózdzek, mostek i rdzeń podłużny.

5. Jama nosa i gęby.

- 69) Policzki i podniebienie miękkie
 70) Dziaśła i zęby
 71) Niewłaściwa zawartość jam nosa i jam bocz-
 nych (zatoka czołowa i górnoszczękowa)
 72) Błona śluzowa jam
 73) Inne kości głowy
 74) Oczy
 75) Uszy.

6) Kończyny.

- 76) Naczynia krwionośne, naczynia i gruczoły
 chłonne, stawy, kości, mięśnie, kopyta i racice.

D. Orzeczenie.

Na podstawie wyniku sekcji i dochodzeń stwier-
 dzam, że wyżej opisan ..... padł..... zabit .....
 z urzędu..... był..... dotknięt.....

padł..... wskutek — szczepienia przeciw.....
 — trzebień — zarządzonego przez władzę.

Według wyniku dochodzeń nie zachodzi wpa-
 dek, w którym w myśl art. art. 76, 77 i 78 rozpo-
 rządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o zwalczaniu
 zaraźliwych chorób zwierzęcych z dnia 22 sierpnia
 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 77, poz. 673) odszkodowa-
 nie lub zapomoga nie należą się.

.....
 Powiatowy lekarz weterynaryjny

Osoby obecne przy sekcji: *)

*) Podpis, a w razie odrębnej opinii lekarza weterynaryj-
 nego, powołanego przez posiadacza, także treść i uzasadnienie
 odrębnej opinii.

Załącznik Nr. 7 do rozp. Min. Roln. z dnia 9 stycznia
1928 r. (poz. 167).

Wzór Nr. 3.

(Strona 1).

N O S A C I Z N A.**Badanie krwi.** (Aglutynacja, odchylenie dopełniacza, konglutynacja).

Województwo: .....

Powiat: .....

Miejscowość i nazwisko posiadacza: .....

Ilość stajni zapowietrzonych: ..... niezapowietrzonych: .....

Ilość koni w poszczególnych stajniach: zapowietrzonych: .....
niezapowietrzonych: .....

Dzień stwierdzenia nosaczyny lub podejrzenia: .....

Przed pobraniem krwi zabito lub padło na nosaciznę: .....

.....
podpis lekarza weterynaryjnego

(Strona 2).

L. bieżąca prób krwi	N a z w i s k o i miejsce zamieszkania posiadacza	Opis zwierzęcia (płeć, maść, wiek i oznaki)	Powód pobrania krwi, cho- rowe objawy, czas ich trwania, źródło zarazy, wynik sekcji i malleinizacji
1	2	3	4

I próba dn. .... 192... r. Badanie			II próba dn. .... 192... r. Badanie			III próba dn. .... 192... r. Badanie			IV próba dn. .... 192... r. Badanie			U w a g i
odchylenie dopelniacza	aglutynacja	konglutynacja (precypitacja)	odchylenie dopelniacza	aglutynacja	konglutynacja (precypitacja)	odchylenie dopelniacza	aglutynacja	konglutynacja (precypitacja)	odchylenie dopelniacza	aglutynacja	konglutynacja (precypitacja)	
5 a	5 b	5 c	5 a	6 b	6 c	7 a	7 b	7 c	8 a	8 b	8 c	9

Załącznik Nr. 7 do rozp. Min. Roln. z dnia 9 stycznia 1928 r. (poz. 167).

Wzór Nr. 4.

(Strona 1).

N O S A C I Z N A

M a l l e i n i z a c j a

Województwo: .....

Powiat: .....

Miejscowość i nazwisko posiadacza: .....

Ilość stajni zapowietrzonych: ..... niezapowietrzonych: .....

Ilość koni w poszczególnych stajniach: zapowietrzonych: .....
niezapowietrzonych: .....

Dzień stwierdzenia nosacizny lub podejrzenia: .....

Przed malleinizacją zabito lub padło na nosaciznę: .....

.....
podpis lekarza weterynaryjnego

(Strona 3).

WSKAZÓWKI DLA OCENY WYNIKÓW MALLEINIZACJI.

I. Malleinizacja spojówkowa.

Odczyn należy uznać za:

- a) d o d a t n i — przy wypływie ropnym z oka (z zewnętrznego kąta),
- b) w ą t p l i w y — przy wypływie śluzowym lub silniejszym łzawieniu,
- c) u j e m n y — przy braku wypływu lub jeżeli są tylko ślady lekkiego łzawienia, oko jest przytem czyste, spojówki różowe lub tylko lekko zaczerwienione.

Wszelkie podwyższenie ciepłoty ciała ponad normę ($38,5^{\circ}\text{C}$) przemawia za uznaniem odczynu wątpliwego za dodatni i uzasadnia podejrzenie o nosaciznę.

II. Wśród-skórno-powiekowa.

Odczyn należy uznać za:

- a) d o d a t n i — przy wybitnem obrzmieniu powieki dolnej i górnej oraz wypływie ropnym,
- b) w ą t p l i w y — przy obrzmieniu tylko powieki dolnej i braku wypływu ropnego,
- c) u j e m n y — przy nieznacznem obrzmieniu tylko brzegu dolnej powieki oka.

Każde podwyższenie ciepłoty ponad normę ($38,5^{\circ}\text{C}$) przy odczynie wątpliwym przemawia za tem, że koń jest dotknięty nosacizną.

III. Podskórna.

Odczyn należy uznać za:

- a) d o d a t n i —
  - 1) jeżeli w miejscu zastrzyku w 20 — 36 godzin wystąpi gorące, bolesne obrzmienie, dochodzące nieraz do wielkości małego bochenka chleba — obrzmienie to trwa 2 — 3 dni, znika zaś po 5 — 6 dniach,
  - 2) jeżeli podniesie się ciepłota ciała ponad normę o $1-2^{\circ}\text{C}$ przy równoczesnym odczynie lokalnym i odczynie organicznym, polegającym na ogólnej apatji, upadku sił, dreszczach, braku apetytu, nastroszonej sierści i upośledzeniu ruchów,
  - 3) przy podwyższeniu się ciepłoty ciała o 2 lub więcej stopni przy równoczesnym odczynie organicznym;
- b) w ą t p l i w y — przy podniesieniu się ciepłoty ciała o 1 lub więcej stopni, jednakowoż poniżej 2°C przy równoczesnym braku lub słabych objawach odczynu organicznego lub miejscowego,
- c) u j e m n y — przy braku odczynu, przyczem ciepłota ciała pozostaje normalna, stan ogólny nie zmienia się, zwierzę zachowuje apetyt, na miejscu zastrzyku tworzy się małe guzowate obrzmienie ciepłe, wrażliwe na dotknięcie, które nie zwiększa się i znika po upływie 24 — 36 godzin.